

**JOURNAL OF INTERNATIONAL RELATIONS
AND POLITICAL SCIENCE STUDIES**

ULUSLARARASI İLİSKİLER VE SİYASET BİLİMİ ÇALIŞMALARI DERGİSİ

e-ISSN: 2792-0984

December 2022

Issue: 6

RESEARCH ARTICLES & ARAŞTIRMA MAKALELERİ

**International Criminal Court and Ethiopia:
Comparative Overview and Trends of Current Development
Yusuf Ali Mohammed**

**Uluslararası Deniz Hukuku Perspektifinden
Kritik Altyapı Niteliğindeki Denizaltı İletişim Kablolarının Güvenliği
Bilal Ersin Elikoğlu**

**European Identity In the Post-Truth Era: Eastern Case
Seray Yıldız**

**Soğuk Savaş Sonrası ABD'nin İnsani Müdahalesini Etkileyen Temel Faktörler
Zübeyda Parlak**

**Terörizm Propagandası Bağlamında IŞİD'in İnternet ve Yeni Medya Kullanımı
Mustafa Özveren**

INTERNATIONAL RELATIONS STUDIES JOURNAL

ULUSLARARASI İLİSKİLER ÇALIŞMALARI DERGİSİ

SAHİBİ / OWNER

Uluslararası İlişkiler Çalışmaları Derneği
International Relations Studies Association

YAYIN KURULU / PUBLICATION BOARD

Yücel Acer / Yıldırım Beyazıt Üniversitesi
yacer@ybu.edu.tr

Leslie Tramontini / Philipps-Universität Marburg
tramont@staff.uni-marburg.de

Mehmet Hasgüler / KKTC YÖDAK Başkan Vekili
mehmethasguler@yahoo.com

Ferit Murat Özkaleli / Azerbaijan Diplomatic Academy
fozkaleli@ada.edu.az

Martina Ponizilova / University of West Bohemia
mponizil@kap.zcu.cz

Mesut Idriz / University of Sharjah
m.idriz@sharjah.ac.ae

Peter Kacziba / University of Pecs
kacziba.peter@pte.hu

EDİTÖRLER / EDITORS

Pelin Sönmez / Kocaeli Üniversitesi
İtir Aladağ Görentaş / Kocaeli Üniversitesi
Burak Yalım / Kocaeli Üniversitesi

SORUMLU YAZI İŞLERİ MÜDÜRÜ

Büşra Özyüksel / University of Szeged

İNGİLİZCE EDİTÖRLERİ / ENGLISH LANGUAGE EDITORS

Derya Azer / University of Bologna

KİTAP İNCELEMESİ EDİTÖRLERİ / BOOK REVIEW EDITORS

Merve Yazıcı / 9 Eylül Üniversitesi

TASARIM / DESIGN

Göktürk Metehan Toklu / Yalova Üniversitesi

DANIŞMA KURULU / ADVISORY BOARD

Ayhan Kaya / Bilgi Üniversitesi

Murat Erdoğan / Türk-Alman Üniversitesi

Yücel Acer / Yıldırım Beyazıt Üniversitesi

Petér Kacziba / University of Pecs

Mesut Idriz / University of Sharjah

Ferit Murat Özkaleli / Azerbaijan Diplomatic Academy

Mehmet Bülent Uludağ / İzmir Katip Çelebi Üniversitesi

Martina Ponizilova / University of West Bohemia

Mehmet Hasgüler / KKTC YÖDAK Başkan Yard.

İrfan Kaya Ülger / Kocaeli Üniversitesi

Filip Ejduš / University of Belgrade

Hakan Arıdemir / Dumlupınar Üniversitesi

Leslie Tramontini / Philipps-Universität Marburg

Ali Çaksu / Yıldız Teknik Üniversitesi

Egeresi Zoltán / National University of Public Service - Budapest

Nihal Eminoğlu / Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi

Gül Ceylan Tok / Kocaeli Üniversitesi

Remzie Shahini-Hoxhaj / University of Pristina

Merve Özkan Borsa / İstanbul Üniversitesi

Ayşegül Gökalp Kutlu / Kocaeli Üniversitesi

Derya Demirdizen Çevik / Kocaeli Üniversitesi

**JOURNAL OF INTERNATIONAL RELATIONS
AND POLITICAL SCIENCE STUDIES**

ULUSLARARASI ILISKILER VE SIYASET BILIMI CALISMALARI DERGISI

e-ISSN: 2792-0984

**INTERNATIONAL CRIMINAL COURT AND ETHIOPIA: COMPARATIVE
OVERVIEW AND TRENDS OF CURRENT DEVELOPMENT***

Yusuf Ali MOHAMMED

Ph.D. Student, Anadolu University, Department of Public Law, Eskişehir

Email: yusufkud@gmail.com **ORCID:** 0000-0002-7667-5288

Submitted: 17 April 2022 & **Accepted:** 7 November 2022

Citation: Mohammed, Yusuf Ali. (2022). International Criminal Court and Ethiopia: Comparative Overview and Trends of Current Development. *Journal of International Relations and Political Science Studies*, (6), 2-19.

Uluslararası İlişkiler Çalışmaları Derneği International Relations Studies Association Journal
of International Relations and Political Science Studies
E-mail: dergi@tuicakademi.org

* Acknowledgment: The Author would like to acknowledge and extends his gratitude to Prof. Dr. Elif UZUN for her upfront critique and critical feedback while developing this Article. The Author is also grateful to the IRSA/TUIC journal, reviewers, and editor/s for their positive feedback and publication of this Article.

INTERNATIONAL CRIMINAL COURT AND ETHIOPIA: COMPARATIVE OVERVIEW AND TRENDS OF CURRENT DEVELOPMENT

Yusuf Ali MOHAMMED

Ph.D. Student, Anadolu University, Department of Public Law, Eskişehir

Email: yusufkud@gmail.com **ORCID:** 0000-0002-7667-5288

Submitted: 17 April 2022 & **Accepted:** 7 November 2022

Abstract

World War II (WWII) coupled with the following international criminal trials were blessing-in-disguise for giving birth to the Rome Statute regime, which established the International Criminal Court (ICC). Though most African States were in the first row in acceding to the aforementioned Statute, the Federal Democratic Republic of Ethiopia (Ethiopia) does not compose a signatory yet. The recent internal conflict in Ethiopia which grasped the international community's attention signifies the importance of revisiting and scrutinising the ICC vis-à-vis Ethiopia. In this vein, given Ethiopia's nonadherence to the Rome Statute, the article highlights the normative compatibility of the Rome Statute vis-à-vis the Criminal Code of Ethiopia (Criminal Code) coupled with its criminal proceeding practices. At the backdrop of Ethiopia's recent conflict amounting to war crimes and crimes against humanity, the article addresses whether there are feasible scenarios of – Ethiopia referring its case to the ICC, – the United Nations Security Council referring Ethiopia's case to the ICC, and/or – Ethiopia joining the Rome Statute or not? While addressing these issues, the article ascertains significant similarities and differences between the Rome Statute and Criminal Code. Apart from these, albeit – an assumption of Ethiopia referring its case to the ICC, – a high probability of the United Nations Security Council referring Ethiopia's case to the ICC, and/or – several pushing factors pressuring Ethiopia to join the Rome Statute, the article pins down the unlikely nature of either scenario.

Keywords: Crimes Against Humanity, Crimes of Genocide, Criminal Code, Ethiopia, International Criminal Court, International Core Crimes, Rome Statute, War Crimes.

I. Introduction

Although the genesis of international criminal justice can be traced way back to prior World Wars, significant developments took place upon the end of WWII (Bassiouni, 2010: 284 - 287). In connection with the foregoing war, the Allied Powers (the victories ones) established International Military Tribunals (IMT) to prosecute the prominent state officials of the Axis Powers (the losing ones) at Nuremberg and Tokyo, for the violation of crimes against peace, war crimes and crimes against humanity (Beigbeder, 2011). Moreover, for the widespread international criminal violation exhibited in Yugoslavia, Rwanda, Sierra Leone, Cambodia, Lebanon, Kosovo *et al.*, *ad hoc* regional international criminal tribunals were also put in place to prosecute those responsible wrongdoers.

The above dramatic development and the intent of making the ICC a permanent one started gaining momentum (Vigorito, 2002). With this momentum, states adopted the Rome Statute in 1998, the legal regime which established the permanent ICC, and, so far, lots of countries have acceded to the aforesaid Statute.

In the drafting and ratification phases, despite most African states' active engagement at the forefront, the case of Ethiopia has remained behind the shadows. Though Ethiopia, – the only uncolonized member state of the League of Nations in Africa and – one of the founding member states of the United Nations (UN) and African Union (AU) *et al.*, is a party to lots of multilateral conventions and treaties, however, not a state party to the Rome Statute yet (Ram, 1997; Záhořík, 2012; Kuwonu, 2020; Tsegaye, 2012).

Although some theoretical justifications can be attributed to Ethiopia's non-accession to the Rome Statute, there is a dearth of official records indicating the position of Ethiopia towards the ICC, both during the negotiation phase and after entry into force of the Rome Statute, which makes it difficult to unambiguously discern the motivation behind Ethiopia's refusal to join the Rome Statute (Yilma, 2021).

Given the above facts and bearing in mind the recent conflicts in Ethiopia, which might amount to war crimes and crimes against humanity, this paper critically revisits and thoroughly scrutinises the interplay of the ICC and Ethiopia alongside its possible sequences. Accordingly, the immediate upcoming section deals with the general normative comparison of the Rome Statute and Criminal Code.¹ The next two respective sections thoroughly scrutinize the major

¹ The Criminal Code came into force in 2005 after repealing and replacing the Penal Code of Ethiopia (Penal Code), which was “the first codified penal law in the history of Ethiopia” enforced from 1957-2005 (Yeneabat, 2020: 50).

international criminal cases and contemporary developments in Ethiopia, while the last section highlights a concluding remark of this paper.

II. International Core Crimes Stipulation: The Normative Comparison of The Rome Statute and Criminal Code

According to Article 5 of the Rome Statute, the gravest international crimes are genocide, crimes against humanity, war crimes, and crime of aggression. Comparatively, Article 269-272 of the Criminal Code only stipulates genocide and war crimes as the most serious crimes.² In connection with the aforesaid facts, it is important to underscore that Ethiopia is praised not only for being “the first country to ratify” the UN Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide (Genocide Convention) on 1 July 1949 but also for its contributory role in domesticating and criminalizing genocide crime under Article 281³ and Article 269⁴ of the Penal Code and Criminal Code respectively (Tulu, 2020: 11; Treaty Collection, 2022). However, unlike the Rome Statute⁵ and Genocide Convention,⁶ the Penal and Criminal Code includes political groups under its aforesaid provision. And, so far, Ethiopia is “[t]he only State who did not limit protection to those groups specified in the [Genocide] Convention” and Rome Statute (Haile-Mariam, 1999: 718). In a similar manner to international scholars’ debate on the inclusion or exclusion of political groups into the Genocide Convention and Rome Statute, most

² Though the Penal Code stipulated crime against humanity under its Article 281, the Criminal Code, unfortunately, doesn’t incorporate the aforesaid crime (Yeneabat, 2020: 55).

³ Article 281 of the Penal Code stipulates that “Whoever, with intent to destroy, in whole or in part, a national, ethnic, racial, religions or political group, organizes, orders or engaged in, be it in time of war or in time of peace: (a) Killings, bodily harm or serious injury to the physical or mental health of members of the group, in any way whatsoever; or (b) measures to prevent the propagation or continued survival of its members or their progeny; or (c) the compulsory movement or dispersion of peoples or children, or their placing under living conditions calculated to result in their death or disappearance, is punishable with rigorous imprisonment from five years to life, or, in cases of exceptional gravity, with death.”

⁴ Article 269 of the Criminal Code provides that “Whoever, in time of war or in time of peace, with intent to destroy, in whole or in part, a nation, nationality, ethnical, racial, national, colour, religious or political group, organizes, orders or engages in: (a) killing, bodily harm or serious injury to the physical or mental health of members of the group, in any way whatsoever or causing them to disappear; or (b) measures to prevent the propagation or continued survival of its members or their progeny; or (c) the compulsory movement or dispersion of peoples or children or their placing under living conditions calculated to result in their death or disappearance, is punishable with rigorous imprisonment from five years to twenty-five years, or, in more serious cases, with life imprisonment or death.”

⁵ Article 6 of the Rome Statute defines Genocide as “any of the following acts committed with intent to destroy, in whole or in part, a national, ethnical, racial or religious group, as such: (a) Killing members of the group; (b) Causing serious bodily or mental harm to members of the group; (c) Deliberately inflicting on the group conditions of life calculated to bring about its physical destruction in whole or in part; (d) Imposing measures intended to prevent births within the group; (e) Forcibly transferring children of the group to another group.”

⁶ Article II of the Genocide Convention spells out genocide as “any of the following acts committed with intent to destroy, in whole or in part, a national, ethnical, racial or religious group, as such : (a) Killing members of the group; (b) Causing serious bodily or mental harm to members of the group; (c) Deliberately inflicting on the group conditions of life calculated to bring about its physical destruction in whole or in part; (d) Imposing measures intended to prevent births within the group; (e) Forcibly transferring children of the group to another group.”

scholars appear concerned for the inclusion of political groups into the Penal and Criminal Code is diverse⁷ (LeBlanc, 1988; Haile-Mariam, 1999: 717, 720; Tulu, 2020: 12).

Having all these as a backdrop, it is crucial to examine the principal and secondary penalties stipulated under the Rome Statute and the Criminal law of Ethiopia. Within the aforesaid scope and vein, the following sections provide a brief on the normative comparison of the foregoing legal regimes.

A. Applicable Penalties – Principal Penalties

The principal penalties are penalties entailing loss of liberty/life, pecuniary penalties, and compulsory labour. Those penalties that entail the loss of liberty and/or life can further be categorized into rigorous imprisonment, life imprisonment, and the death penalty. Bearing in mind the two types of sentences, i.e., simple, and rigorous imprisonment,⁸ according to Article 108 and 124 (2) of the Criminal Code, rigorous incarceration not only stipulates prison sentences that range from one to twenty-five to life but also incorporate “deprivation of all civil rights.”

In relation to genocide, according to Article 269 of the Criminal Code, the minimum penalty is “rigorous imprisonment [for] five years.” When it comes to war crimes, as provided under Article 279-282,⁹ the penalties differ depending on circumstances, as “some categories of war crimes such as denial of justice are (...) regarded as less grave and are punishable with simple imprisonment, [while] (...) some other war crimes are punishable with a maximum of five years of rigorous imprisonment” (Metekia, 2021: 385). As a result of these, the Criminal Code has been criticised for its failure in providing “(...) the same minimum penalty for core crimes, [and] (...) proportionate to the gravity of these crimes” (Metekia, 2021: 286).

Apart from the above, it is important to note that Ethiopia is characterized by its

⁷ Some scholars applaud the inclusion of political parties by perceiving it “as a progressive act” and arguing “international instruments provide only minimum standards, and it is the duty of the Ethiopian Government to enact laws... which provides a wider range of protection than the international criminal law;” while Some other scholars criticise the inclusion of political parties arguing it “lacked permanence and specific characteristics,” thus, the inclusion “makes it incompatible with the UN [Genocide Convention,] ...hence it makes it impossible to be regarded as international crime” (Haile-Mariam, 1999: 717, 720; Tulu, 2020: 12; Hailegebriel, 2003: 16; Haile, 2000).

⁸ As per Article 106 (1) of the Criminal Code, simple imprisonment is a sentence applicable to crimes of a not very serious nature committed by persons who are not a serious danger to society, while, as per Article 108 of the same statute, rigorous imprisonment is a sentence applicable only to crimes of a very grave nature committed by criminals who are particularly dangerous to society.

⁹ According to Article 279-282, these are war crimes involving maltreatment of, or dereliction of duty towards, wounded and sick or prisoners, hostile acts against international humanitarian organisations, and abuse of emblems and insignia of international humanitarian organisations (Metekia, 2021: 385-386).

distinctive nature in the sense that with respect to both genocide and war crimes Article 108 of the Criminal Code provides “the [absolute] maximum prison term of 25 years, which judges are never allowed to exceed,” even if it involves multiple concurrent counts (Metekia, 2021: 287). However, according to Article 77 of the Rome Statute, the maximum prison terms for core crimes are set to be 30 years of imprisonment. Thus, comparatively, the Criminal Code’s prison term stipulation is lower than that of the Rome Statute.

Coming to life imprisonment, though both Rome Statute and Criminal Code stipulate the aforesaid imprisonment modality, compared to the Rome Statute,¹⁰ the Ethiopian counterpart does not incorporate “(...) a clear guidance for the judges as to when a court should or should not impose a life sentence” (Metekia, 2021: 390). Though life imprisonment entails the stay of a criminal offender behind bars for life, in contemporary legal regimes, it can be subject to conditional parole. Accordingly, the preface’s paragraph iv and Article 202 of the Criminal Code provide a parole right to be invoked after a criminal offender serves its 20 years of prison term, while Article 110 (3) of the Rome Statute requires five more years than the Ethiopian counterpart.

Aside from the penalties entailing loss of liberty, there is a death penalty that automatically encompasses loss of life. Saving all the arguments in support and/or against upholding the death penalty, it is important to note that Ethiopia is categorized under countries that still have retained a death sentence in its legal system (BBC, 2020). In Ethiopia, the death penalty has a constitutional basis, so once a verdict is rendered, as per Article 117 (2) of the Criminal Code, it will get effect upon the go-ahead affixing signature of the President of Ethiopia (President), unless granted amnesty or pardoned in accordance with Article 71 (7) of the Constitution and relevant Criminal Code provisions.¹¹

Bearing in mind the stipulation of the death penalty for both genocide and war crimes in the Criminal Code, however, according to Article 28 of the Constitution of Ethiopia (Constitution), unlike domestic crimes, the aforementioned core international crimes “may not be commuted by amnesty or pardon.” As such, the criminal offender might be on a death warrant continuously for 30 consecutive years before getting executed.¹² Let alone the general criticism

¹⁰ Article 77 (1) (b) of the Rome Statute that restricts the imposition of life sentence to cases justified by the extreme gravity of the crime and the individual circumstances of the convicted person (Metekia, 2021: 390).

¹¹ As inferred from Article 71 and 74 of the Constitution, the President is the head of the State with nominal and ceremonial powers, unlike the Prime Minister of Ethiopia (Prime Minister) who is the head of the government with actual powers, including those of chief executive and of commander-in-chief of the armed forces (Metekia, 2021: 391).

¹² According to Article 118 and 224 of the Criminal Code, a criminal offender sentenced to death is required to

against death penalty abolishment, some scholars “(...) raise concerns regarding the existence of inhuman and degrading treatment of prisoners awaiting executions” (Mattimalla, 2018; Metekia, 2021: 392).

Comparatively, it is quite apparent that the Criminal Code incorporates harsher punishment than those convicted in accordance with the Rome Statute because the latter does not incorporate the death penalty and so far, the practice of its criminal proceeding is in line with this fact.

Coming to pecuniary penalties, as its name signifies, refers to fines and confiscation of property. In this vein, regarding the confiscation and return of property acquired through the commission of international core crimes, one can notice a very important dissimilarity between the Rome Statute and Criminal Code.

Although Article 98 (2) of the Criminal Code allows for the confiscation of property obtained through the commission of ordinary crimes,¹³ this particular criminal legal regime, unlike the Rome Statute,¹⁴ does not give a green light to be applied in the cases of core international crimes and where the rationale behind the non-stipulation of such a significant penalty is absent (Metekia, 2021: 380).

With respect to the imposition of fines, the similar nature of the Rome Statute and Criminal Code can be observed, as both, under respective Article 77 (2) (a) and Article 90 respectively, stipulate enforcement of fines, besides prison terms and dictate for compulsory payment of fine.

In any case of failure to pay imposed fines, as a last resort, the ICC and Ethiopian court employ significantly different measures. According to Article 93-96 of the Criminal Code, the court, as the endmost recourse, might either resort to compulsory labour which “shall not exceed two years” or suspend the enforcement of compulsory labour when the convict is unable to do so for a convincing good cause. When it comes to the Rome Statute, the ICC “as a last resort extend the term of imprisonment for a period not to exceed a quarter of such term or five years, whichever is less” in accordance with Rule 146 (5) of the ICC Rules of Procedure and Evidence.

await execution in prison under the same conditions as a prisoner serving rigorous imprisonment (Metekia, 2021: 391-392).

¹³ Article 98 of the Criminal Code read as “Any property which the criminal has acquired, directly or indirectly, by the commission of the crime for which he was convicted shall be confiscated.”

¹⁴ Article 77 (2) (b) of the Rome Statute states, “A forfeiture of proceeds, property and assets derived directly or indirectly from that crime, without prejudice to the rights of bona fide third parties.”

B. Applicable Penalties – Secondary Penalties

According to Article 121 of the Criminal Code, a principal penalty may also be accompanied by secondary penalties, which have accessory applications. Articles 121 and 122 of the Ethiopian Criminal Code provide several secondary penalties, *inter alia*, caution, reprimand, admonishment, apology, and deprivation of rights.

Though these abovenamed penalties are mainly pertinent to petty crimes and/or minor offences, surprisingly, the court, in accordance with Article 122 of the Criminal Code, might also extend its application and impose it “even for crimes punishable with rigorous imprisonment or with death, including [international] core crimes” (Metekia, 2021: 397). However, after skimming the Rome statute, we could not find any clause relating to the secondary penalties, which leads to a conclusion of the non-stipulation of the secondary penalties in the foregoing statute.

Table 1: Normative Comparison of the Criminal Code and Rome Statute (✓: applicable, ✗: not applicable).

Types of Penalty	Entailed Penalty	Criminal Code	Rome Statute
Primary penalties	Death	✓	✗
	Life	✓ (with parole)	✓ (with parole)
	Prison terms (in years)	✓ (25 maximum)	✓ (30 maximum)
	Confiscation and return of property	✗	✓
	Fine	✓	✓
	Last Resort of Primary Penalty (in default of fine)	Compulsory Labour	Extended prison term
Secondary penalties	Caution, reprimand, admonishment, apology, deprivation of rights <i>et al</i>	✓	✗

Source: (Metekia, 2021: 380, table modified).

III. International Criminal Cases in Ethiopia

Though Ethiopia is not a party to the Rome Statute, it is familiar in dealing with core international crimes in accordance with the Criminal Code and/or Penal Code before its domestic court of law. Such context needs to be noted in the sense that those concluded cases “were based solely on extant domestic criminal laws.”¹⁵ Moreover, even though international

¹⁵ This is because, according to the Criminal Code, judges are not allowed to consider penalties that are not specifically prescribed by the legislator in the applicable domestic law. Accordingly, the *Dergue* trials and the *Anuak-Nuwer* trials were conducted on the basis of the Penal Code; while the Criminal Code served as the applicable laws in the *Oromo-Gumuz* trial and the CUD trials (Metekia, 2021: 378).

laws are applicable in Ethiopia, they are only viable in relation to “the substantive elements of the crime, not to the penalty,” as penalties are adjudicated pursuant to the prescribed criminal legal regimes of Ethiopia (Metekia, 2021: 378-379; Haile-Mariam, 1999: 708-709).

In line with such understanding, it is important to take a look at the major international criminal trials of Ethiopia, notably, the *Dergue*¹⁶ trials (1992–2010),¹⁷ the *Anuak-Nuwer* trials (2004–2005),¹⁸ the Coalition for Unity and Democracy (CUD) trials (2005–2008),¹⁹ and the *Oromo-Gumuz* trials (2008–2010).²⁰

The *Dergue* trials, known colloquially as the Red-Terror trials, are not only “the first attempt of its kind in [the] African continent” but also “ranks as one of the world’s longest genocide trials,”²¹ in which core international crimes, namely genocide, crimes against humanity, war crimes *et al*, were prosecuted pursuant to the penal code (Legide, 2021: 3; Tiba, 2007: 516). The *Anuak-Nuwer* case refers to the trial of “the genocidal killing of 32 South-Sudanese refugees identified as members of the *Nuwer* ethnic group by the perpetrators, security forces belonging to the *Anuak* ethnic group” (Metekia, 2019: 161). The CUD trials were the criminal case related to the opposition political group of Coalition for Unity and Democracy (CUD), in which its key members were brought before a court of law “for an attempted genocide in relation to ‘post-election conflict’²² in early 2005” (Metekia, 2019: 161). The *Oromo-Gumuz* cases are trials held to prosecute those perpetrators suspected “...for a genocide committed in the context of an inter-ethnic conflict that took place in Western Ethiopia in May 2008 between members of the *Oromo* and the *Gumuz* ethnic groups” (Negewo, 2008; Metekia, 2019: 161).

¹⁶ *Dergue* is an Amharic language, which is a federal working language, and “literally meaning ‘committee,’ [which] ...constituted commissioned and noncommissioned officers of the army, air force, police force [*et al* having] Colonel Mengistu Haile Mariam [as its] Chairman” (Haile-Mariam, 1999: 674; Amnesty International, 1991: 7).

¹⁷ The *Dergue* regime, formally known as the Provisional Military Administrative Council (PMAC), ruled the country for 17 years (1974–1991) and it is said to be between 175,000 to possibly 2,000,000 people lost their lives due to various forms of violence (Haile-Mariam, 1999; Metekia, 2019: 160).

¹⁸ The *Anuak-Nuwer* incident related to an attack perpetrated by members of the *Anuak* ethnic group against defenceless *Nuwer* refugees from South Sudan (Metekia, 2021: 141).

¹⁹ The Coalition for Unity and Democracy (CUD) was the second largest opposition coalition during the June 2004 national election. And the trials refer to prosecutions conducted in relation to crimes committed in the context of the violence that took place in connection with federal and regional parliamentary elections held on 15 May 2005 (Lyons, 2006; Metekia, 2021: 161).

²⁰ The *Oromo-Gumuz* trials were conducted in relation to a conflict that took place from 16 to 31 May 2008 between members of the ethnic *Oromo* and those of the ethnic *Gumuz* in western Ethiopia, across the border shared by the Regional States of *Benishangul-Gumuz* and *Oromia* (Metekia, 2021: 141).

²¹ The *Dergue* trials “has taken 12 years” (Tiba, 2007: 516).

²² The post-election violence was triggered in early June 2005 when the CUD refused to accept the results that declared a narrow victory for the ruling party, the EPRDF, alleging electoral manipulation (Metekia, 2019: 161).

In the abovementioned trials, defendants were prosecuted with high suspicion of committing both domestic and international crimes. Hence, these defendants were prosecuted not only with “(...) a domestic crime of – murder, grave bodily injury or rape, [but also prosecuted with] (...) a core crime [of] genocide [and/] or war crimes” (Metekia, 2019: 183; Metekia, 2021: 421).

In order to prosecute those defendants, two modes of the institutional arrangement were applied: the Special Public Prosecutor’s Office (SPPO) and the Ordinary Public Prosecutor Office (OPPO). Upon the fall of the *Dergue* regime in 1991, the immediate caretaker named the Transitional Government of Ethiopia, established the SPPO in 1992 upon the issuance of Proclamation Number 22/1992 (Proclamation),²³ to indict those who are responsible for grave crimes committed in the era of the *Dergue* regime (Proclamation, 1992; Legide, 2021). However, the remaining trials, i.e., the *Anuak-Nuwer* trials, the CUD trials, and the *Oromo-Gumuz* trials, were carried out under the OPPO. Aside from these, all the aforementioned trials were – not only held under ordinary criminal procedure law – but also held before the ordinary court of law, without arranging any form of special or different court.

Coming to the court’s verdict, comparatively, saving the case of Rwanda as an exception, it is assumed “no other criminal trial in history has prosecuted a comparable number of defendants, as Ethiopia (...) have prosecuted 5,492 suspects for core [international] crimes” (Metekia, 2019: 162, 187).

In terms of cases, the *Dergue* trials stood in the first row, as 3,583 suspects out of 5,119 individuals were found to be guilty. In the remaining trials, while – on the one hand, a smaller number of convictions, notably 174 of 276 in the *Oromo-Gumuz* trials and 3 of 9 *Anuak-Nuwer* trials, were recorded, – on the other hand, none of 88 individuals who were on the CUD trials were convicted, as all those suspected individuals were exonerated from genocide, but prosecuted for the crime of treason (Metekia, 2019: 162). Accordingly, saving the case of CUD trials, out of the total 5,404 individuals, the respective courts rendered a guilty verdict of 3,760, which amounts to a 69.5% conviction rate (Metekia, 2019: 162). In line with these convictions, though the type of rendered verdict range varies significantly, again, those suspects which were tried under the *Dergue* case received harsher penalties.

It is very crucial to bear in mind that, though courts have rendered death penalties, none

²³ According to Article 6 of the Proclamation, the SPPO was empowered to “conduct investigations and institute proceedings in respect of any person having committed or responsible for the commission of an offence by abusing his position in the party, the government or mass organization under the *Derg[ue]* regime.”

of them has taken effect. Moreover, Ethiopian courts have neither imposed secondary penalties nor fines against offenders in those four trials.

Apart from the above, there are some criticisms attributed, if not to all, to two major trials. Accordingly, like the Nuremberg and Tokyo trials, the *Dergue* and CUD trials are highly considered to be victor's justice, due to the partisan prosecution of individuals affiliated with the *Dergue* regime and CUD party (Legide, 2021: 3-4; Metekia, 2021: 140, 149; Sellars, 2010). However, “[t]here are no similar accusations with respect to the other two trials, perhaps [not only] – because of the completely hidden nature of these trials, – [but also because the *Anuak-Nuwer*] incident represents a one-sided attack, [while the *Oromo-Gumuz* trials] (...) targeted both sides to the conflict” (Metekia, 2021: 141).

Table 2: Summary of imposed sentences for international core crimes

Trial	Sentences Imposed				
	Principal Penalties				Secondary penalty
	Death penalty	Life imprisonment	15-25 Rigorous imprisonment (in years)	Minimum sentences (in years)	
Dergue trials (1992–2010)	52 (but none of them were executed)	182	2028	2	×
Anuak-Nuwer trials (2004–2005)	×	×	3	13	×
CUD trials (2005–2008)	all were acquitted of core crime (genocide)				
Oromo-Gumuz trials (2008–2010)	7 (but none of them were executed)	95	66	5	×

Source: (Legide, 2021: 11; Metekia, 2021: 376, table modified).

IV. Contemporary Developments in Ethiopia

Ethiopia has been going through a political transition since 2018. The four political parties,²⁴ which formed the Ethiopian People's Revolutionary and Democratic Front coalition (EPRDF), used to run the country's political arena on consensus. However, due to several internal and external pushing and pulling factors, the political dynamics have changed and a smooth power transition within the ruling party and the government took place (Addis Standard, 2018;

²⁴ The four political parties which formed EPRDF coalition are Amhara Democratic Party (ADP), Oromo Democratic Party (ODP), Southern Ethiopia People's Democratic Movement (SEPDM), and Tigray People's Liberation Front (TPLF).

Aljazeera, 2018).

Though things were going well at first, through time, however, the relationship between the Tigray People Liberation Party (TPLF),²⁵ and/or the State of Tigray on the one side; and the Ethiopian Prosperity Party (EPP)²⁶ and/or the federal government of Ethiopia (federal government) and its allies on the other side, started boiling up and getting worse (Walsh and Dahir, 2022). The political heat between the foregoing parties reached a climax, and, eventually, turned into an instant non-international armed conflict (NIAC) in November 2020 (Kebebew and Niyo, 2020).

As per the late Office of the UN High Commissioner for Human Rights (OHCHR) and Ethiopian Human Rights Commission (EHRC) joint investigation report (JI report) was recorded in the State of Tigray, Amhara and Afar (OHCHR, 2021) since the conflict, widespread serious human rights, humanitarian laws and refugee laws violations, which amounted to war crimes and crimes against humanity. However, though the federal government accepted the JI report, due to the involvement of the EHRC in the aforementioned investigation, the impartiality of the JI report was questioned and criticised from the outset (Tigray Human Rights Forum, 2021; Maru, 2021).

After a while, the African Commission on Human and Peoples' Rights (ACHPR) and, later, the UN Human Rights Council (Council) decided to form a Commission of Inquiry (CI) and International Commission of Human Rights Experts on Ethiopia (ICHREE) respectively, to investigate the abovementioned international violations in Ethiopia (ACHPR, 2021; AU, 2021; UN Geneva, 2021). Though the progress of the ACHPR's CI has not been publicly communicated yet, the Council has organised its ICHREE led by the bygone prosecutor of the ICC (UN Human Rights Council, 2022). Being established for one year,²⁷ this commission already commenced its investigation and came up with its first report. Per this report, the warring parties are believed to have committed “extrajudicial killings, rape, sexual violence, and starvation of the civilian population as a method of warfare,” thus, the ICHREE concluded the existence of “reasonable grounds to believe that amount to war crimes and crimes against humanity” (ICHREE, 2022). Moreover, the ICHREE, with its recommendation, alarmed the

²⁵ The TPLF is the leading party of the Tigray Regional State, which was declared a terrorist group by the Federal House of Peoples Representatives of Ethiopia when this study was conducted (Anadolu Agency, 2021).

²⁶ Saving the defect of TPLF, the remaining three former EPRDF coalition members and other prominent five regional states ally parties forged their signature on December 1, 2019, to form a unified one political party called EPP (Borekena, 2019).

²⁷ Upon ending its first-year term, the Council extended the ICHREE's term for one year, thus, mandated to continue its investigation for the following year (Endale, 2022; OHCHR, 2022).

UN Security Council urging it to “place the situation in Ethiopia on [its] agendas and take action aimed at restoring peace, stability and security in the region,” giving hint on invoking chapter VII of the UN Charter. However, Ethiopia was blatantly dismayed by the action of the Council, consequently, rejected the ICHREE establishment from the get-go (Keaten, 2021). Moreover, Ethiopia vehemently expresses its regrate on the ICHREE report disqualifying the report as nothing but a politically motivated “statement issued under the guise of an investigation report” (ENA, 2022). Accordingly, Ethiopia asserts that it neither accepts the renewal of the ICHREE extension term nor endorses its first investigation report and forthcoming ones (ENA, 2022; Endale, 2022).

As a way-out solution, like Sudan,²⁸ some scholars insist on Ethiopia joining the Rome status (Sudan Tribune, 2021; Yilma, 2021). Moreover, there is a belief that the UN Security Council – might pressure Ethiopia to accede to the Rome Statute using different enforcement mechanisms, and/ or – direct the ICC to initiate an investigation and prosecution according to Article 12 (3) of the Rome Statute. However, the stand of the federal government against referring itself to the ICC hitherto, and the ‘irreconcilable policy and political stance among the UN Security Council member states’²⁹ on the way to resolving the Ethiopian internal conflict quash the probability of the aforesaid scenario. Thus, those scenarios do not seem likely to happen.

In connection with the above, given the steps that has being taken by the federal government in setting up an “inter-ministerial task force (IMTF) to oversee [the] investigation [and] legal action against human rights violations in [the] conflict,” it is beyond the need to mention that Ethiopia is no way going to refer its case to the ICC, instead opting to follow its late usual track and prosecute those responsible for violating international core crimes per its criminal code before its domestic courts of law (Addis Standard, 2021).

V. Conclusion

Ranking altogether, though Ethiopia is not a state party to the Rome Statute, it has criminalized genocide and war crimes among four international core crimes. Between the years 1992 – 2010, Ethiopian domestic courts of law prosecuted four major trials and rendered a guilty verdict on 3760 wrongdoers. Unlike the *Anuak-Nuwer* and *Oromo-Gumuz* trials, the *Dergue* and CUD

²⁸ In August 2020, the executive body of the “Sudanese cabinet ...approved a draft law to join the Rome Statute,” and now pending the approval of the legislative body to be fully a party to the Statute, which is not actualized yet (Sudan Tribune, 2021; Aljazeera, 2021).

²⁹ The diverse and uncompromising policy stance of UN Security Council members on Ethiopia (Tigray) crises can be inferred from the Security Council voting pattern and report (Security Council, 2022).

trials only prosecuted defendants belonging to one side of a conflict, thus, regarded as victor's justice.

Recently, while Ethiopia has been going through a political transition, a politically heated wrangle between the federal government and Tigray regional state has turned into NIAC since November 2020. As per the 2021 OHCHR and EHRC JI report, violent conflict amounted to war crimes and crimes against humanity. The 2022 ICHREE report also concluded the existence of reasonable grounds in affirming the violation of foregoing core international crimes. Unlike the JI report, the ICHREE came up with a recommendation stating the situation of Ethiopia should be on the UN Security Council agenda. Being suspicious about the ICHREE's motive from its inception, then provoked by its first report and aforesaid recommendation Ethiopia not only rejected this commission but also categorically shunned its report.

The above being the case, like Sudan, some scholars insist on Ethiopia acceding and/or referring its case to the Rome Statute, while others assume the UN Security Council might refer Ethiopia's case to the ICC. Despite this insistence and assumption, it is significant to underscore the unlikely nature of these scenarios. Instead, the establishment of the IMTF by the federal government greenlights the high probability of an opposite scenario; thus, without acceding to the Rome Statute, prosecuting wrongdoers in violation of international core crimes per its criminal laws before its domestic court of law is a weigh in one.

Bibliography

- ACHPR (2021). "African Commission on Human and Peoples' Rights Resolution on the Fact-Finding Mission to the Tigray Region of the Federal Democratic Republic of Ethiopia," <https://www.achpr.org/sessions/resolutions?id=513> (Accessed 04.01. 2022).
- Addis Standard (2018). "Breaking: Dr. Abiy Ahmed elected new chairman of EPRDF with Demeke Mekonnen as deputy," <https://addisstandard.com/breaking-dr-abiy-ahmed-elected-new-chairman-of-eprdf-deputy-not-decided/> (Accessed 03.03.2022).
- Addis Standard (2021). "Ministry of justice establishes inter-ministerial task force to oversee investigation, legal action against human rights violations in northern Ethiopia conflict," <https://addisstandard.com/23412-2/> (Accessed 28.02.2022).

- Aljazeera (2018). “Abiy Ahmed sworn in as Ethiopia’s prime minister,” <https://www.aljazeera.com/news/2018/4/2/abiy-ahmed-sworn-in-as-ethiopias-prime-minister> (Accessed 03.04.2022).
- Aljazeera (2021). “Sudan takes 1st step towards joining International Criminal Court,” <https://www.aljazeera.com/news/2021/8/4/sudan-takes-first-step-towards-joining-international-criminal-court> (Accessed 27.04.2020).
- Amnesty International (1991). “Ethiopia: End of an era of brutal repression – a new chance for human rights,” <https://www.amnesty.org/en/documents/afr25/005/1991/en/> (Accessed 21.03.2020).
- Anadolu Agency (2021). “Ethiopia designates TPLF, OLF-Shene as terror groups,” <https://www.aa.com.tr/en/africa/ethiopia-designates-tplf-olf-shene-as-terror-groups/2226789> (Accessed 04.03.2022).
- AU (2021). “Press Statement on the official launch of the Commission of Inquiry on the Tigray Region in the Federal Democratic Republic of Ethiopia,” <https://au.int/en/pressreleases/20210616/press-statement-official-launch-commission-inquiry-tigray-region-federal> (Accessed 01.04.2022).
- Bassiouni, M. Cherif (2010). “Perspectives on International Criminal Justice.” Virginia Journal of International Law, 50 (2), 269 – 324.
- BBC (2020). “Death penalty: How many countries still have it?” <https://www.bbc.com/news/world-45835584> (Accessed 02.03.2022).
- Beigbeder, Yves (2011). The Pioneers: The Nuremberg and Tokyo Military Trials. In: International Criminal Tribunals. Palgrave Macmillan, London: Springer, 20–48, https://doi.org/10.1057/9780230305052_2
- Borekena (2019). “Ethiopia’s Prosperity Party officially formed in the capital Addis Ababa,” <https://borkena.com/2019/12/01/ethiopias-prosperity-party-officially-formed-in-the-capital-addis-ababa/> (Accessed 04.03.2022).
- United Nations (1951). “Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide. Adopted by the General Assembly of the United Nations on 9 December 1948,” <https://treaties.un.org/doc/publication/unts/volume%2078/volume-78-i-1021-english.pdf> (Accessed 30.03.2020).
- ENA (2022). “Ethiopia Categorically Rejects Int’l Commission of Human Rights Experts Report,” <https://www.ena.et/en/?p=38485> (Accessed 05.11.2022).

- Endale, Ashenafi (2022). "UN extends mandate of Human Rights Commission on Ethiopia by one year," <https://www.thereporterethiopia.com/27002/> (Accessed 06.11.2022).
- Federal Democratic Republic of Ethiopia (1991). "Federal Democratic Republic of Ethiopia Proclamation Establishing the Office of the Special Prosecutor," <https://www.usip.org/sites/default/files/Ethiopia-Charter.pdf> (Accessed 29.03.2020).
- Haile, Dadimos (2000). "Accountability for the crimes of the Past and the Challenges of Criminal Prosecution; The Case of Ethiopia." Leuven University Press, 42.
- Hailegebriel, Debebe (2003). "Prosecution of Genocide at International and National Courts: A Comparative Analysis of Approaches by ICTY/ICTR and Ethiopia/Rwanda," LL.M Thesis, University of Mekele.
- Haile-Mariam, Yacob (1999). "The Quest for Justice and Reconciliation: The International Criminal Tribunal for Rwanda and the Ethiopian High Court." *Hastings International and Comparative Law Review*, 22 (4), 667-745.
- International Criminal Court (2002). "ICC Rules of Procedure and Evidence," <https://www.icc-cpi.int/Publications/Rules-of-Procedure-and-Evidence.pdf> (Accessed 15.03.2022).
- ICHREE (2022). "Report of the International Commission of Human Rights Experts on Ethiopia," <https://reliefweb.int/report/ethiopia/report-international-commission-human-rights-experts-ethiopia-ahrc5146-advance-unedited-version> (Accessed 05.11.2022).
- Keaten, Jamey (2021). "Over Ethiopia's objections, UN rights body backs war monitor," <https://abcnews.go.com/US/wireStory/ethiopias-objections-rights-body-examines-conflict-81808737> (Accessed on 04.03.2022).
- Kebebew, Tadesse M. and Niyo, Joshua Joseph (2020). "Instant Non-international Armed Conflict? Classifying the situation in Northern Ethiopia under IHL," <https://www.armedgroups-internationalallaw.org/2020/12/09/instant-non-international-armed-conflict-classifying-the-situation-in-northern-ethiopia-under-ihl/> (Accessed 3.03.2022).
- Kuwonu, Franck (2020). "Four African countries at the founding of the UN in San Francisco in 1945," <https://www.un.org/africarenewal/magazine/october-2020/africa-countries-founding-un-san-francisco-1945> (Accessed 23.04.2020).
- LeBlanc, J. Lawrence (1988). "The United Nations Genocide Convention and Political Groups: Should the United States Propose an Amendment?" *Yale Journal of International Law*, 13 (3).

- Legide, Kinkino Kia (2021). “The Facets of Transitional Justice and ‘Red Terror’ Mass Trials of Derg Officials in Post-1991 Ethiopia: Reassessing its Achievements and Pitfalls.” *Journal of African Conflicts and Peace Studies*, 4 (2), <https://doi.org/10.5038/2325-484X.4.2.1142>
- Lyons, Terrence (2006). “Transnational Politics in Ethiopia: Diasporas and the 2005 Elections.” *Diaspora: A Journal of Transnational Studies*, 15 (2), 265-284, <https://doi.org/10.1353/dsp.2011.0076>
- Maru, Mehari Taddele (2021). “There is need for a truly independent probe into Ethiopia abuses,” <https://www.aljazeera.com/opinions/2021/11/24/there-is-need-for-a-truly-independent-probe-into-ethiopia-abuses> (Accessed 04.01.2022).
- Mattimalla, Suryaraju (2018). “Compatibility of Death Penalty with the Purpose of Criminal Punishment in Ethiopia.” *The Age of Human Rights Journal*, 11, 91–107, <https://doi.org/10.17561/tahrj.n11.5>
- Metekia, Tadesse Simie (2019). “Punishing Core Crimes in Ethiopia: Analysis of the Domestic Practice in Light of and in Comparison, with Sentencing Practices at the UNICTS and the ICC.” *International Criminal Law Review*, 19 (1), 160-190, <https://doi.org/10.1163/15718123-01901007>
- Metekia, Tadesse Simie (2021). “Prosecution of Core Crimes in Ethiopia: Domestic Practice vis-à-vis International Standard,” *International Criminal Law Series*, 15, <https://brill.com/view/title/59502?language=en> (Accessed 28.02.2022).
- Negewo, Tilahun (2008). “The Impacts of Gumuz – Oromo Cross Border Conflict on the Rural Society: Along the Border of Belojiganfo [Yie] and Sassiga Woreda.” *The International Journal of Humanities and Social Sciences*, 6 (9).
- OHCHR (2021). “Report of the Ethiopian Human Rights Commission (EHRC)/Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights (OHCHR) Joint Investigation into Alleged Violations of International Human Rights, Humanitarian and Refugee Law Committed by all Parties to the Conflict in the Tigray Region of the Federal Democratic Republic of Ethiopia,” <https://digitallibrary.un.org/record/3947207> (Accessed 4.01.2022).
- OHCHR (2022). “Human Rights Council Adopts 14 Resolutions, Extends Mandates on Ethiopia, Burundi, Venezuela, Democratic Republic of the Congo, Central African Republic, and Somalia, Concludes Regular Fifty-first Session,”

- <https://www.ohchr.org/en/press-releases/2022/10/human-rights-council-adopts-14-resolutions-extends-mandates-ethiopia-burundi> (Accessed 06.11.2022).
- Ram, K. V (1997). “The Survival of Ethiopian Independence.” *Journal of the Historical Society of Nigeria*, 8 (4), 131–141.
- United Nations Security Council (2022). “Ethiopia,” <https://www.securitycouncilreport.org/ethiopia/> (Accessed 27.02.2022).
- Sellars, Kirsten (2010). “Imperfect Justice at Nuremberg and Tokyo.” *European Journal of International Law*, 21 (4), 1085–1102, <https://doi.org/10.1093/ejil/chq070>
- Sudan Tribune (2021). “Sudanese cabinet approves draft law to join ICC,” <https://sudantribune.com/article212400/> (Accessed 04.03.2022).
- Federal Democratic Republic of Ethiopia (2004). “The Criminal Code of the Federal Democratic Republic of Ethiopia”. https://sherloc.unodc.org/cld/uploads/res/document/eth/2005/the_criminal_code_of_the_federal_democratic_republic_of_ethiopia_2004_html/Criminal_Code_2004_Official_English.pdf (Accessed 04.01.2022).
- Constitute Project (1994). “The Federal Democratic Republic of Ethiopian Constitution”. https://www.constituteproject.org/constitution/Ethiopia_1994.pdf (Accessed 04.01.2022).
- The Penal Code of Ethiopia (1957). “The Penal Code of Ethiopia”. <https://www.refworld.org/pdfid/49216a0a2.pdf> (Accessed 21.03.2020).
- International Criminal Court (1998). “The Rome Statute of International Criminal Court”. <https://www.icc-cpi.int/resource-library/documents/rs-eng.pdf> (Accessed 04.01.2022).
- Tiba, Firew Kebede (2007). “The Mengistu Genocide Trial in Ethiopia.” *Journal of International Criminal Justice*, 5 (2), 513–528, <https://doi.org/10.1093/jicj/mqm021>
- Tigray Human Rights Forum (2021). “A statement of concern on the joint investigation of OHCHR and EHRC,” <https://www.ethiopia-insight.com/2021/11/03/concerns-on-the-joint-investigation-of-ohchr-and-ehrc/> (Accessed 01.04.2022).
- Tulu, Diriba Adugna (2020). “The Crime of Genocide in Ethiopian Criminal Law: Analysis of Its Definition and Scope in Light of International Criminal Law.” *International Affairs and Global Strategy*, 82, 9-14.

- Tsegaye, Kiya (2012). “The ICC and Ethiopia – Still missing from the Statute,” <https://addisstandard.com/the-icc-and-ethiopia-still-missing-from-the-statute/> (Accessed 04.07.2022).
- Treaty Collection (2022). “Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide,” https://treaties.un.org/pages/ViewDetails.aspx?src=IND&mtdsg_no=IV-1&chapter=4&clang=en (Accessed 30.03.2020).
- UN Geneva (2021). “Human Rights Council Decides to Establish an International Commission of Human Rights Experts to Investigate Allegations of Violations in Ethiopia,” <https://www.ungeneva.org/en/news-media/meeting-summary/2021/12/le-conseil-decide-de-nommer-une-commission-dexperts-chargee> (Accessed 04.01.2022).
- UN Human Rights Council (2022). “President of Human Rights Council appoints members of investigative body in Ethiopia,” <https://www.ohchr.org/EN/HRBodies/HRC/Pages/NewsDetail.aspx?NewsID=28186&LangID=E> (Accessed 01.4.2022).
- Vigorito, Rosaria (2002). “The Evolution and Establishment of the International Criminal Court (ICC): A Selected Annotated Bibliography of Secondary Sources.” *International Journal of Legal Information*, 30(1), 92-162, <https://doi.org/10.1017/S0731126500009719>
- Walsh, Declan and Dahir, Abdi Latif (2022). “Why Is Ethiopia at War With Itself?” <https://www.nytimes.com/article/ethiopia-tigray-conflict-explained.html> (Accessed 04.03.2022).
- Yeneabat, Dersolegn (2020). “Fighting against Impunity in Ethiopia: An Emphasis on Crime against Humanity.” *Beijing Law Review*, 11, 43-63, <https://doi.org/10.4236/blr.2020.111004>
- Yilma, Kassahun Molla (2021). “Accountability for atrocities—why Ethiopia should join the ICC,” <https://www.ethiopia-insight.com/2021/02/02/accountability-for-atrocities-why-ethiopia-should-join-the-icc/> (Accessed 03.01.2022).
- Záhořík, Jan (2012). *Imagining Ethiopia in the Era of the League of Nations, 1923-1935: A View from former Czechoslovakia*. Lap Lambert Academic Publishing.

**JOURNAL OF INTERNATIONAL RELATIONS
AND POLITICAL SCIENCE STUDIES**

ULUSLARARASI İLİSKİLER VE SİYASET BİLİMİ ÇALIŞMALARI DERGİSİ

e-ISSN: 2792-0984

**ULUSLARARASI DENİZ HUKUKU PERSPEKTİFİNDEN KRİTİK ALTYAPI
NİTELİĞİNDEKİ DENİZALTI İLETİŞİM KABLOLARININ GÜVENLİĞİ**

Bilal Ersin ELİKOĞLU

Ph.D., Istanbul Technical University, Maritime Studies, Istanbul

Email: bilal_ersin@hotmail.com **ORCID:** [0000-0002-1424-7691](https://orcid.org/0000-0002-1424-7691)

Submitted: 19 June 2022 & **Accepted:** 28 October 2022

Citation: Elikoğlu, Bilal Ersin. (2022). Uluslararası Hukuk Perspektifinden Kritik Altyapı Niteliğindeki Denizaltı İletişim Kablolarının Güvenliği. *Journal of International Relations and Political Science Studies*, (6), 20-40.

Uluslararası İlişkiler Çalışmaları Derneği | International Relations Studies Association
Journal of International Relations and Political Science Studies

E-mail: dergi@tuicakademi.org

ULUSLARARASI DENİZ HUKUKU PERSPEKTİFİNDEN KRİTİK ALTYAPI NİTELİĞİNDEKİ DENİZALTI İLETİŞİM KABLOLARININ GÜVENLİĞİ

Bilal Ersin ELİKOĞLU

Ph.D., Istanbul Technical University, Maritime Studies, Istanbul

Email: bilal_ersin@hotmail.com **ORCID:** [0000-0002-1424-7691](https://orcid.org/0000-0002-1424-7691)

Submitted: 19 June 2022 & **Accepted:** 28 October 2022

Özet

Küresel iletişimin neredeyse tamamını, %99'luk bir kısmını sağlayan Denizaltı İletişim Kablolarının (DİK) mecazi manada su yüzüne çıkarılmasını amaçlayan bu çalışma, mevcut Uluslararası Deniz Hukuku kodifikasyonunun DİK'in hukuki perspektiften güvenliğinin sağlanması hususunda eksik ve aksak yönlerine ışık tutmaktadır. İleri çalışmalarda araştırmacıların istifadesine sunulması, literatüre katkı sağlanması da bu çalışmanın amaçlarındandır. Bilimsel ve teknolojik gelişmeleri takiben insanoğlunun ihtiyaçları ile yaşam tarzı değişmiş, dijital verinin transferi hayatlarımızın olmazsa olmazı haline gelmiştir. Çağımızın en önemli ihtiyaçları düşünüldüğünde akla ilk gelenlerden biri; mümkün olan en hızlı ve güvenli şekilde iletişim kanallarına ulaşabilmek, bilgiye erişebilmektir. O kadar ki DİK bu çalışmanın yazılabilmesi için gereken bilimsel araştırmanın yapılması, elektrik ve internete erişebilmek gibi konularda dahi en mühim altyapı bileşenlerindedir. Dolayısıyla, küresel kamu malı niteliğinde olan kabloların güvenliği hem Uluslararası Güvenlik hem de Uluslararası Hukuk zemininde yeniden düşünülmelidir. Kablolar özelindeki ilk uluslararası hukuk düzenlemesinin 1884 tarihli Denizaltı Kablolarını Koruma Konvansiyonu olduğu, akabinde 1958 Cenevre Deniz Hukuku Sözleşmeleri ve 1982 tarihli Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi'nde düzenlemelere yer verildiği bilinmektedir. Ancak konunun karasuları ve bitişik bölge için denizlerin serbestisi ilkesi çerçevesinde ele alındığı anlaşılmaktadır. Uluslararası sularda (açık deniz alanlarında) kabloların güvenliğinin nasıl sağlanacağını muğlaklık arz ettiği, bununla beraber güvenlik ve jeopolitik perspektifinden de Okyanus Yönetimi'nin tam kalbinde yer alan DİK'e dair 1982 tarihli Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi'nin yetersiz olduğu düşünülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Denizaltı İletişim Kabloları, Güvenlik, Deniz Hukuku, Okyanus Yönetimi, Jeopolitik

Security of Submarine Communication Cables as Critical Infrastructure from the Perspective of International Law of the Sea

Abstract

This study, which aims to uncover figuratively the Submarine Communication Cables (SCC), providing 99% of global communication, elucidate on the deficiencies and shortcomings of the current International Law of the Sea codification in terms of ensuring the security of SCC from a legal perspective. Also it is presented with the aim of to benefit researchers in their further studies and to make a contribution to the literature. In pursuit of scientific and technological developments, the needs and lifestyles of human beings have drastically changed, and the transfer of digital data has become an indispensable part of our lives. Considering the most important needs of our age, one of the first things that come to mind is to be able to access communication channels and information as fast and safe as possible. So much so that; SCC is one of the most important infrastructure components even in matters such as conducting the scientific research required to write this study, accessing electricity and the internet. Therefore, the security of cables, which are global public goods, should be reconsidered on the grounds of both International Security and International Law. It is known that the first international legal regulation on cables was the Convention for the Protection of Submarine Cables of 1884, followed by the Geneva Conventions on the Law of the Sea of 1958 and the United Nations Convention on the Law of the Sea of 1982. However, it is understood that the issue is dealt with within the framework of the principle of freedom of the seas for territorial waters and the contiguous zone. It has been understood that descriptions of certain point such as how to ensure the security of the cables in international waters (open sea) is ambiguous, and that the Law of the Sea regulations on the SCC, which is at the heart of Ocean Governance from a security phenomena and geopolitical perspective, are insufficient.

Keywords: Submarine Communication Cables, Security, Maritime Law, Ocean Governance, Geopolitics

I. Giriş

Veri aktarımının güvenli ve sürdürülebilir biçimde sağlanması için gerekli teknik araç-gereç ve yapılar bütününe “kritik altyapı” olarak literatüre girişi, bu yapıların korunması ve güvenliği için Amerika Birleşik Devletleri (ABD) Başkanı tarafından 1996’da imzalanan bir kararnameye istinaden 1997’de hazırlanan rapor vasıtasıyla gerçekleşmiştir (Ellis vd., 1997). Literatürde yerini alışından bu yana her ne kadar net ve mutabık kalınan bir tanımı bulunmasa da kritik altyapı; *“İşlevlerini kısmen veya tamamen yerine getir(e)mediğinde toplumsal düzenin sürdürülebilirliğinin veya kamu hizmetlerinin sunumunun olumsuz etkileneceği, ulaşım, haberleşme, enerji, su, finans gibi sektörleri kapsayan ağ, varlık, sistem ve yapılar bütünü”* (Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı [AFAD], 2014) şeklinde ifade edilebilmektedir. Bir diğer tanımlama; kritik altyapı kesintiye uğratılması, yok edilmesi gibi durumlarda vatandaşların sağlığını, ekonomik refah ve güvenliklerini ya da devletlerin ve hükümetlerin etkinlik ve işleyişlerini sekteye uğratabilecek fiziki ve teknolojik tesisler, ağ ve hizmetler bütünü olarak karşımıza çıkmaktadır (European Commission [EUCOM], 2004). Kritik altyapılara erişimin kısıtlanması halinde ya da altyapının işleyişinin sürdürülebilirliği akamete uğradığında ciddi anlamda can ve mal kaybına sebep olabilmekte, telafisi mümkün olmayan zararları doğurabilmektedir (Genco, 2020).

Bahse konu tanımlamalardan hareketle, tüm küreyi örümcek ağı gibi sarmalayan, deniz geçişi de bulunan, gündelik hayatın devamı ve kilit kamu hizmetlerinin sürdürülebilir bir biçimde gerçekleştirilebilmesi için hayati önemde olan DİK’in kritik altyapı olarak değerlendirildiği anlaşılmaktadır. DİK’in güvenliği konusunda oldukça geniş bir tehditler kümesinin mevcudiyeti, durumu daha da ciddi hale getirmektedir. Bunlardan bazılarını örnek olarak şunlar verilebilir; kablolardan iletilen verilerin çalınması ve siber saldırılar, casusluk ve sabotaj faaliyetleri kapsamında bilinçli saldırıların varlığı iddiası, açık denizlerde balıkçılık faaliyeti yürüten trol teknelerinin kablolarına zarar verdiği vakalar, deniz haydutlarının eylemleri, hırsızlık ve dahi köpek balıklarının kabloları yiyecek sanarak saldırması. Kabloların güvenliği bağlamında verilen tüm bu örneklerin ayrı ayrı önemli görüldüğü ve uluslararası güvenliğin kilit konuları arasında yerini almaya aday olduğu değerlendirilmektedir.

Bu çerçevede, DİK’in bir türü olan fiber-optik kabloların küresel finans, iletişim ve devletlerin ulusal güvenlikleri için kilit pozisyonda olduğu ve kritik iletişim altyapısı şeklinde değerlendirildiği bilinmektedir (United Nations General Assembly [UN General Assembly], 2021). DİK’in kullanım alanları açısından arz ettiği geniş yelpaze ve sağladıkları fayda düşünüldüğünde, güvenlik kavramının her boyutunda ve tüm analiz düzeylerinde uluslararası yönetim, sürdürülebilirlik, okyanus yönetimi ve kapasite inşası konularında dikkatle ele

alınması gereken bir konu olduğu dikkat çekmektedir.

Deniz alanlarında kritik altyapılar söz konusu olduğunda, akla ilk gelenlerin deniz geçişi olan doğalgaz ve petrol boru hatları olduğu açıktır ancak arz ettiği önem ve açık deniz alanlarında, deniz dibine ya da yatağına döşenen DİK'in aynı anda birden fazla devlete veri ve elektrik transferi sağlamakta olduğu dikkatle değerlendirilmesi gereken hususlardandır. Tahmin edileceği üzere bu durum kabloların döşenmesi, korunması ve güvenliğinin sağlanması konularında ulusal ve uluslararası kuralların ortaya çıkmasını ve yönetişimi kaçınılmaz kılmaktadır. Uluslararası hukuk perspektifinden, kritik iletişim altyapısı niteliğindeki DİK'in korunması ve küresel yönetişimi için ülkelerin kendi iç hukukunda alması gereken tedbirler olduğu gibi, egemenlik alanları dışında kalan uluslararası sular dahilindeki alanlar için de küresel manada hukuki bir kurumsallaşmaya ihtiyaç olduğu düşünülmektedir (Sun, 2018).

Çalışmanın ilerleyen bölümünde, kabloların ilk ortaya çıkışı, geçmişten günümüze geçirdiği aşamalar ve dünyayı çepeçevre sarıışı ele alınmış, takip eden bölümde güvenlik kavramı çerçevesinde incelenerek birtakım olumsuzluklar ve güvenliği tehdit eden örneklere değinilmiştir, devamında tarihsel süreçte kabloların yönetişimi ile ilgili gelişim gösteren uluslararası düzenleme ve kurallar ele alınmıştır. Ardından, jeopolitik öneminin farkındalığı noktasında zafiyetlerin bulunduğu düşünülen DİK'in açık deniz alanlarında güvenliğinin sağlanması konusunda, 1982 tarihli Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesinde (BMDHS) yer alan kablolarla dair düzenlemelerinden hareketle, Sözleşmenin bu konuda etkin olup olmadığı ve ihtiyaca cevap vermediği değerlendirilmiştir. Çalışmanın Sonuç bölümünde, kabloların güvenliği ve yönetişimi konusuna jeopolitik perspektiften yaklaşılarak, mevcut hukuki düzenlemelerin kriz ve tehdit anlarında yetersiz kaldığının dikkatlere sunulmasına çalışılmıştır.

II. Açık Deniz Alanları ve Denizaltı İletişim Kabloları

Denizler, üstü ile olduğu kadar altı ve altındaki imkanlarla da insanoğlunun kullanımında olan geniş ve önemli alanlardır. Deniz hareketin sınırının bulunmadığı, canlı yaşamının kaynağı ve belki de uygarlığın kendisidir (Gürdeniz, 2015). Günümüzde dünya ticaretinin çok büyük bir kısmının denizlerden yapıldığı bilinmektedir. Bunun bir kısmı suyun yüzeyinden olduğu gibi bir kısmı da altından ve altındaki deniz yatağından çeşitli araç ve vasıtalarla gerçekleştirilmektedir. Ulaştırma, turizm, deniz tarımı ve daha sayılabilecek pek çok aktiviteyi denizler üzerinde ya da onun aracılığıyla ile gerçekleştirmekteyiz. Denizlerin bu kadar sık ve yoğun kullanımı konusunda önem arz eden bir konu da okyanus geçişleri de bulunan DİK'tir. Zira günümüzde iletişim, internet kullanımı, bilgiye erişim sağlamak gibi pek çok

alışkanlıklarımız ve ihtiyaçlarımız bahse konu kablolardan iletilen veri ve elektrik sayesinde karşılanmaktadır.

Denizin altına kablo döşemek ve verileri bu kablolar vasıtası ile karalar arasında iletmek fikri tarihte ilk kez Mors Alfabesinin de mucidi olan Samuel Morse tarafından 1842 yılında New York'ta yaklaşık 3 km uzunluğunda bir kablo ile denendi (Library of Congress). 1858 yılında Avrupa ve Amerika (Cork – Newfoundland) arasındaki ilk kablo Atlantik Okyanusuna döşenmiş ve telgraf iki kıta arasında haberleşmeyi bir günden az bir süreye indirmiştir. Bu gelişmeye kadar iki kıta arası haberleşme gemiler vasıtasıyla gerçekleştirilmekteydi ve geminin seyir durumuna bağlı olarak bir ay gibi bir süreyi bulabiliyordu (Library of Congress).

1872 yılına gelindiğinde ise Avrupa özelinde Büyük Britanya'daki gelişmeler dikkat çekici olmuştur; telgraf kablolarını yerleştirmek maksadıyla bu işe uygun şekilde üretilen gemiler tasarlanır. Bunu takiben de kablo döşeme gemilerinin üretimine başlanır. Bahse konu gelişmelere paralel olarak 1877 yılında Büyük Britanya 103 bin 068 kilometre uzunluğunda kabloya sahiptir. Bu aşamada dünyada mevcut kablo ağı 118 bin kilometre civarındadır. Diğer Avrupa ülkelerinde ise örneğin Fransa 1246 kilometre, Almanya 750 kilometre civarında kabloya sahiptir. Fransa ile İngiltere arasında ilk deniz altı telefon kablosu 1891 yılında yerleştirilmiş olup karalar arasında sadece Mors Alfabeti ile sağlanabilen iletişimin, artık sesin de iletilebilir oluşu ile çığır açıcı hale geldiği bir gelişme olduğu düşünülmüştür (Attali, 2017: 124).

Tarihsel süreçte teknolojik gelişmeler ve bazı diğer faktörlerin değişiminin de etkisi ile veriye ulaşım gün geçtikçe önem kazan bir konu haline almıştır. Bilişim o denli önemlidir ki haberleşme, iletişim, öğrenme süreçleri ve dahi devletlerin güvenlik algıları bile siber alan denen ağ destekli ve bilgi işlem metotlarının hâkim olduğu internet ve bilgisayarlar üzerinden, sanal ortamdaki sürdürülür hale gelmektedir. Özellikle Covid-19 ile dünyanın büyük bir çoğunluğu evinden okula gitmek, evinden çalışmak, evinden iletişim kurmak ve sosyalleşmek zorunda kalmıştır.

Dolayısıyla sadece bu sebeple dahi teknolojik cihazların kullanımının ve dolayısı ile ağ destekli iş ve işlemlere olan talebin artmış olması, bir yerde zorunluluk haline gelmesi de kaçınılmaz bir hal almıştır. 2022 yılı itibari ile bu makalenin yazılışı için gerekli araştırma ve internet taraması da dahil olmak üzere, dünyanın veriye erişiminin, iletişiminin neredeyse tamamı, yaklaşık olarak %99'luk kısmı denizaltı fiber-optik teknolojiyi kullanan kablolar ile gerçekleştirilmektedir. Öyle ki yine 2021 itibari ile aktif hizmette olan kablo sayısı takriben 426'dır (TeleGeography, 2022). Elbette bu sayı kulağa az gibi gelebilir, neticede bütün dünyanın okyanuslarının yüzey alanı düşünüldüğünde sayı tatmin edici görünmemektedir.

Ancak bahse konu kablo ağı arasında kıtalar arasında iletişimi sağlamak için kesintisiz ilerleyen, okyanus geçişleri bulunan kablolar bulunduğu gibi çok kısa mesafelerde kullanılan daha kısa uzunluğa sahip kablolar da mevcuttur.

Telgraf, telefon ve internet kabloları şeklinde değişen çağın ihtiyaçları doğrultusunda kabloların çeşit ve görevleri de değişime uğramıştır. Belirtmekte fayda vardır ki sadece iletişim amaçlı değil elektrik ihtiyacı da denizaltı iletişim kabloları vasıtası ile karşılanabilmektedir. Bahsedilen kablolardan biri 131 km uzunluğunda olup yukarıda bahse konu 426 kablo içinde en kısa mesafeli deniz geçişine sahip fiber-optik iletişim kablosuna örnektir. Yine mevcut fiber-optik denizaltı kabloları arasında bulunan en uzun kablo ise ABD ile Asya'yı birbirine okyanustan bağlayan 20 bin kilometrelik kablodur (TeleGeography, 2022).

Çağımızda bilgi ve iletişimin hızına yetişmek başlıca meselelerimizden biri haline gelmiştir. Dolayısıyla iletişimin altyapısı da talebe karşılık verebilmek amacıyla sürekli yenilenmek ve gelişmek ihtiyacı içerisinde. İlk denizaltı iletişim kablosunun döşendiği 1842'den bu yana tüm küreyi sarmalayacak biçimde, adeta bir örümcek ağı misali kablo döşemesi yapılmış olup dünyanın veri iletişimi yükü çok büyük oranda açık deniz geçişlerinden sağlanır bir vaziyet almıştır. 2022 yılı itibari ile toplamda 1,2 milyon km'den fazla uzunluğa erişmiş bulunan denizaltı İletişim hatları veri iletimi için fiber-optik kabloları kullanmakta, bahse konu kabloların üretimi için kullanılan materyaller ve taşıdığı verilerin önemi dikkate alındığında bu kabloların güvenliğinin sağlanması konusu ön plana çıkmaktadır.

Zira, kritik iletişim altyapısı DİK'in başına bazı olumsuzluklar gelebilmekte; balıkçıların bu kabloları kazara zarar verdiği durumlar gerçekleşebilmekte, köpekbalığı gibi bazı deniz canlılarının kabloları yemesi mümkün görünmekte, kasıtlı olarak kabloların çalınması, zarara ve kesintiye uğratılması gibi vakalar da geçmişte karşılaşılan durumlar arasında yerini almaktadır. Tüm bunlara ek olarak, devletlerin açık deniz geçişine sahip DİK'ten, başka devletlerce bilgi ve veri sızdırıldığı dahi gündeme gelebilmektedir. Bu doğrultuda çalışmanın buradan sonraki takip eden bölümünde, DİK'in güvenlik perspektifinden karşılaştığı bazı sorunlar ele alınacak olup örnek vakalara yer verilerek, yaşanmış bir takım olumsuzluk durumlarına değinilmektedir.

III. Denizaltı İletişim Kablolarının Güvenliği

Soğuk Savaş'ın bitişi ile beraber dünya üzerinde pek çok konuda olduğu gibi güvenlik kavramında da değişim ve dönüşüm yaşanmış, güvenliğe dair yapılan tanımlamaların kapsamı genişlemiş ve insan hayatının her alanında yer bulan daha spesifik güvenlik tanımlamalarına doğru bir evrim gerçekleşmiştir. Güvenlik özelinde yapılan çalışmaların esasen Soğuk Savaş döneminde ivmelendiği, çift kutuplu dünyada algılanan güvenlik fenomeninin devletin güvelliği

olduğu (Birdişli ve Baskın, 2018: 448-475) fakat Sovyetlerin dağılmasını takip eden süreçte algının ve olgunun değişime uğradığı değerlendirilmektedir.

Yeni dünyada artık büyük ve güçlü ordulara sahip olmak tek başına güvenlik kaygılarına cevap vermekten uzaktı. Güvenliğin yeniden tanımlanıp kavramsallaştırılması bir ihtiyaç olarak ortada durmaktaydı (Buzan, 1997). 20. yüzyılın sonuna doğru, eleştirel uluslararası ilişkiler disiplininin hakimiyetinde, söz edim ve algı çerçevesinde konuların güvenlikleştirilmesi gündeme gelmiştir.

Bu bağlamda güvenlik söz konusu olduğunda kabaca dikkate alınması gerekenlerin başında şu üç sorunun cevabı gelmektedir; ne kadar, ne için ve kimin için güvenliğin gerekli olduğu. Ulusal güvenliğin ve askeri anlamda güvenlik kaygılarından, bireyin güvenliğine doğru genişleyen ve derinleşen bir güvenlik algılamasından söz etmek mümkündür. DİK'in güvenlik bağlamında ele alınması konusu da hem ulusal, uluslararası hem de bireyin güvenliği odakta olacak şekilde ele alınabilir bir konu olarak değerlendirilmektedir. Bu bakış açısından konuya yaklaşıldığında kabloların güvenliği ve güvenliğini tehdit eden hususlar konusunun önemi yadsınamaz görünmektedir. Kabloların güvenliği bağlamında karşımıza farklı tehditler çıkmaktadır. Bu tehditlere ve olumsuzluklara verilebilecek bazı örnekler tehdit çeşitliliğinin idraki açısından dikkat çekicidir.

2018 yılında balıkçılarının avlanma esnasında gerçekteleştiği düşünölen, Fransa'dan Güney Afrika'ya uzanan 17 bin km'lik ve 22 ölkeyi birbirine bağlayan DİK'in kazayla koparılması neticesinde 10 ölkenin internet bağlantısı kesilmiş ve dünya ile olan iletişimi neredeyse 48 saat sekteye uğramıştır. Bu olay sonrası en büyük sorunun Moritanya'da ortaya çıktığı ve Sierra Leone, Liberya, Gine-Bissau, Gine ve Gambiya da önemli bir kesinti yaşarken, Benin, Senegal, Ekvator Ginesi ve Fildişi Sahili'ndeki sorun nispeten daha az seviye kalmıştır. Bahse konu kesintinin, süre ve ciddiyetinde yaşanan sorunların farklı olmasının sebebi ise karasal hatların mevcudiyeti ve altyapıların mevcut seviyesindeki gelişmişlik ya da az gelişmişlik olarak izah edilmektedir (Chris Baynes, 2018).

Bu ve benzeri vakalar ölkelerin ve bölgelerin iktisadi sistemleri için büyük riskler doğurduğu gibi ulusal güvenliklerini de doğrudan ya da dolaylı yollardan etkileyebilmektedir. Günümüzde hayati önemde olduğu su götürmez bir gerçek olan bankacılık ve finans, telekomünikasyon gibi sektörlerin zarar görmesinin, ulusal gücün başlıca unsurlarından biri olan ekonomik güce ağır darbeler vurabileceği tahmin edilmesi güç olmayan bir durumdur.

DİK'in güvenliği konusunda potansiyel tehdit olarak algılanan diğer bir konu ise veri aşırma ya da casusluk faaliyetleri olarak karşımıza çıkmaktadır. 2017 yılından İngiliz Hava Kuvvetleri'nde üst düzey görevde bulunan Sir Stuart Peach, Rusya'nın nükleer ve

konvansiyonel denizaltılarının, denizaltındaki iletişim kabloları ve internet kabloları için yeni bir tehdit oluşturduğu konusunda uyarılarda bulunmaktaydı ve *North Atlantic Treaty Organization* (NATO)'nun bu konuda bazı tedbirler alabileceğini belirtti; kablolar kesilir ya da kesintiye uğratılırsa, ekonomik açıdan felaket olacaktır (BBC News, 2017) değerlendirmesinde bulunmaktadır. Sir Peach düşüncelerini *Policy Exchange* isimli düşünce kuruluşu raporuna dayandırmaktaydı. Bahse konu raporda yapılan değerlendirmeler ışığında; mevcut küresel iletişim sistemi için mülkiyet ve egemenlik tanımlamalarındaki hukuki boşluklar ve DİK'in korunaksız vaziyette okyanus tabanlarında bulunması mühim güvenlik açıkları arasında gösterilmektedir (Sunak, 2017).

2020 yılında *Business Insider*'da yer alan, Çin'in casusluk yapmak amaçlı olarak Pasifik tabanındaki denizaltı kablolarına proje desteği sunduğuna dair bir haber de ayrıca dikkat çekicidir. ABD hükümetinin Pasifik'te bulunan ada ülkelerinin, Çin menşeli firmalara denizaltı kablolarının projelendirmesine ihale vermemeleri ya da sürece dahil olmamaları gerektiğini belirterek uyarması, bahse konu uyarıdan yola çıkarak Kiribati Bağlantı Projesi'ne tepki göstermesi de bu bağlamda önemlidir (Business Insider, 2020). Tayvan'ın, Çinli şirketlerin Pasifikteki projeleri tekelleştirerek diğer ülkelerin değerli verilerini çalmayı planladığını iddia etmesi kısa süreli gerginliğe de sebep olmuştur. Sonuç olarak bahse konu bölge ABD için stratejik bir bölgedir, Guam'daki ABD'nin 7. Filosunun karargâhı olan bölgedeki denizaltı kablolarının aynı zamanda ABD'nin deniz aşırı üssüne de veri akışı sağlamakla görevli olduğu bilinmektedir (Sophia Ankel, 2020).

Öte yandan denizler üzerinde mevcut güvenlik sorunlarından biri de deniz haydutluğu olarak karşımıza çıkmaktadır ve deniz altındaki iletişim kabloları konusunda bir diğer tehdit kalemi de deniz haydutlarının kabloları bulunduğu yerden çalması ya da zarar vermesi şeklinde gerçekleşmektedir. 2007 yılında gerçekleşen bir olayda; Vietnam hükümeti, balıkçılara savaş zamanında döşenen askeri iletişimi sağlayan bakır denizaltı kablolarını sökmek için izin vermekte olup balıkçılar ve fırsattan istifade eden deniz haydutları sadece izin verilen bakır kabloları almakla kalmayarak denizaltındaki uluslararası internet ve iletişim için döşenmiş olan fiber optik kabloları da sökünce; Vietnam, Tayland ve Hong Kong ile bölgesel iletişimini sekteye uğratmışlardır. Vietnam hükümeti, güvenlik zafiyetine sebep olan bu durumun ardından verilen izni geri çekerek Sahil Güvenliğin bölgede devriyelerini artırmasını sağlamış ve balıkçılara bu kabloların güvenliğinin önemi konusunda halkla ilişkiler bağlamında bilgilendirmeler yapmıştır (Reuters, 2007).

Bir diğer dikkat çekici husus ise, bilişim teknolojilerindeki gelişmeler ve çağımızın karlılığı yüksek sektörlerinden olan bilgi teknolojileri alanında hizmet veren şirketlerin, DİK

ile ilgili hususlarda zaman zaman uluslararası siyasetin aktörleri olan devletlere siyasi baskı oluşturabilecek pozisyon alabilmeleridir. Gerek yönettikleri akışkan sermayeden kaynaklı bütçe büyüklükleri, gerekse de sektörel ve küresel ağları ile politik nüfuz alanı oluşturma kabiliyetine sahip olabilen bu şirketler, kablolar konusunu güvenlikleştirmek için zemin oluşmasına da katkı sağlayabilmektedirler. ABD merkezli çok uluslu, bilgi teknolojilerinin en büyük beş şirketi, nam-ı diğer *Big Tec* ya da *Tech Giants* yani Amazon, Google, Microsoft, Apple ve Facebook gibi şirketler, yaptıkları iş ve işlemler, ürettikleri ürünler, kendi aralarındaki rekabet ve müşterilere erişim/satış/pazarlama gibi hususlar özelinde kabloların kullanımı ve bunlara dair sorunların gündeme gelmesinde ön plana çıkabilmektedir. Günümüzden çok da uzak olmayan bir geçmişe kadar telekomünikasyon şirketleri tarafından işletilen DİK'ler, artık bahse konu bilişim teknolojileri şirketleri tarafından işletilmekte ve bu şirketlerin benzeri olmayan teknolojik gücünün ve teknik imkanlarının denetimi altında bulunmaktadır. Bahse konu şirketler sadece kapitalizmin ve kurumsallaşmanın gücünün yanında, uluslararası siyasette Big Tech'in nüfuzunun da yükselişi olarak tabir edilen sürecin gündeme gelmesine sebebiyet vermektedirler (Bauman vd., 2014).

Öte yandan, ABD'li teknoloji devi şirketlerin yatırımları ve kabloların kullanımının her geçen gün artan önemi, bu kabloların bir kısmının devletlerin ulusal istihbarat ve güvenlik birimlerince de kullanılıyor oluşunun yanında, dikkate değer bir husus ise küresel ticari ve siyasi rekabetin kablolar özelinde de doludizgin sürdürüldüğüdür. Çin teknoloji şirketi Huawei'nin bünyesindeki Huawei Marine'in DİK yatırımları ve Afrika'daki Dijital İpek Yolu kapsamındaki girişimleri, küresel güç rekabetinin adeta dijital bir ticaret yolu olarak tasvir edebileceğimiz kablolar üzerinden sürdürülen diğer bir koludur (Bueger ve Liebetrau, 2021). Bu bağlamda bilgi ve verinin göz ardı edilemez önemine binaen ortaya çıkan rekabet ve bu rekabetten kaynaklanabilecek gerilimler, devletlerin ya da şirketlerin güvenlik kaygıları düşünüldüğünde, yakın gelecekte kabloların jeopolitik öneminin güç rekabetinde daha da belirleyici olacağı varsayılmaktadır.

DİK'in insan kaynaklı ve insan kaynaklı olmayan türden güvenlik ve sürdürülebilirlik sorunları, kabaca birkaç başlıkta toplanabilse de yukarıda bahsedildiği ve örnek olaylardan da anlaşılacağı üzere, güvenlik kavramının değişen doğası de düşünülürse, günümüz Uluslararası İlişkiler literatüründe çok geniş bir spektrumda ele alınmaktadır. Jeolojik temelli sorunların ortaya çıkabileceği gibi balıkçılık alanlarının konumu, boru hatlarının güzergahı ile çatışma, deniz trafiğinin yoğun olduğu alanlarda inşa, bakım, onarım ve işletim maliyetlerinin yüksekliği gibi pek çok etmen kabloların güvenliği ve yönetişimi konularında belirleyicidir.

Yukarıda sıralanan konu ve hadiseler bir arada düşünüldüğünde, ulusal ve uluslararası

güvenlik söz konusu olduğunda, devletlerin hareket ve sorumluluk alanlarının ne kadar genişlediği, güvenlik kavramının daha da esnetilmesi gerektiği dikkat çekicidir. Soğuk Savaş şartlarında sınır güvenliği ve ideolojik temelde şekillenen iki kutuplu dünya, yerini düşmanın ve tehdidin belirsizleştiği ancak daha ciddi boyutlara ulaştığı bir yapıya terk etmiştir. Sadece bu sebepten dahi, iki kutupluluğun ortadan kalktığı, güç geçişi fazında çok merkezliliğin şartlarında günümüzde güvenli ortamın tesisi ve sürdürülebilirliği açısından uluslararası norm ve kuralların da değişimine ve dönüşümüne ihtiyaç duyulduğu düşünülmektedir.

IV. Uluslararası Deniz Hukuku ve Denizaltı İletişim Kabloları

Kısaca örneklenmeye çalışılan bazı olumsuzluklar ve güvenlik tehditlerinden sonra çalışmanın devam eden bölümünde denizaltı kablolarının uluslararası deniz hukukunda nasıl ele alındığına odaklanılmaktadır. Her ne kadar bu çalışma, uluslararası ilişkiler literatürü kapsamında güvenlik boyutu ile DİK’i ele alıyorsa, bir uluslararası hukuk çalışması olmak niyetinde değilse ve bu özellikleri taşıyor da olsa, kablolarla ilişkin yönetişimde karşılaşılabilecek aksaklıklar ve güvenlik sorunlarının daha net anlaşılabilmesi açısından konunun hukuki boyutuna da değinmek gerekmektedir.

Birden fazla devleti ve dahi uluslararası alanları da içine alan geniş deniz alanlarından (açık deniz ve okyanuslar) geçen DİK’in hukuken irdelenmesine geçmeden evvel dikkat çekilmesi gereken bir nokta, konuya daha geniş bir perspektiften bakmaya fayda sağlayacaktır: bilindiği üzere mal ve hizmetler tam kamusal mal, yarı kamusal mal ve özel mal sınıflandırmasıyla¹ kamu maliyesi teorisi dahilinde tasnife tabidir. Samuelson tarafından ortaya atılan bu ayırım, özünde tüketiminden dışlamanın olmadığı tam kamusal mallara (milli savunma, diplomasi, dış temsil vb.) yani toplumun medeniyetini kurması için olmazsa olmaz olarak ifade edildiği, pozitif dışsallığı bulunan mal ve hizmetlere işaret eder. Özel mallar ise kabaca, piyasada ve piyasa şartları ile üretimi mümkün, tüketiminden dışlamanın bulunduğu, negatif dışsallığı bulunan, piyasadaki taleple fiyat alan mallar olarak ifade edilir (Samuelson, 1955).

Bu perspektiften hareketle “küresel kamu malları” (denizler, okyanuslar, havadaki oksijen vb.) tüm insanlığın kullanımına açık bulunan, insanlığın kullanımından dışlanamadığı, aksi takdirde medeniyetlerin kurulamadığı mallar olarak düşünülebilir. DİK de küresel kamu

¹ Başkaca sınıflandırmalar da mevcut olmakla beraber bu çalışmanın amaç ve kapsamına uygun bulunmaması sebebi ile detaylı sınıflandırmaya gerek görülmemiştir. Detaylı bilgi için K. Wicksell, E. Sax, M. Pantaleoni gibi düşünürlerin kamu/özel mal ayırımlarına başvurulabilir. Ancak 1950’li yıllardan önce adı geçen düşünürler kamusal mal kavramına katkıda bulunmuş olsalar da literatürde modern kamusal mal tanımı Samuelson’a dayandırılmaktadır.

malı olan uluslararası iletişimin sağlanmasına hizmet eden araçlar olması sebebi ile küresel toplumun ortak kullanımına hizmet eden mallar olarak kabul edilmektedir (Davenport, 2012). Tüm dünyanın veri iletişiminin ve enerjisinin iletimini sağlayan kabloların, güvenliği hususunda uluslararası iş birliğine ve normlara, standartlara ihtiyaç duyulması, kabloların döşenmeye ve kullanılmaya başlayışından beri bilinen bir durum olarak karşımıza çıkmaktadır.

Bu doğrultuda, DİK'e dair uluslararası yönetişimin, işleyişinin ve güvenliğin sağlanabilmesi açısından öngörülen referans kaynağın BMDHS olduğu, anılan sözleşmenin barındırdığı ihtilaflar ve kısıtlılıklar göz önüne alındığında ise ihtiyaca cevap vermediği anlaşılmaktadır (Burnett vd., 2013). Ancak, diğer taraftan DİK'e ilişkin Birleşmiş Milletler (BM) çatısı altında hususi bir mevzuat tedvininin bulunmadığı da bilinmektedir (Carter, 2009). Dolayısıyla, konunun uzmanları, kablolarla dair olumsuzluk ve ihtilaflar durumunda başvurulabilecek tek kaynağın BMDHS olduğuna işaret etmektedirler. Devletler gerek kendileri gerekse de yetkilendirdikleri ya da yüklenicileri vasıtasıyla, kabloların döşenmesi, bakım ve onarımı, korunması ve güvenliğine dair tedbirlerin alınması gibi konularda, mevcut koşullarda tek geçerli düzenlemenin BMDHS olduğuna vurgu yapmaktadırlar. Ancak yine devletlerce bahse konu sözleşmenin gereklerinin ve yükümlülüklerinin de sıklıkla yerine getirilmediği bilinmektedir (Matley, 2019). Burada karşımıza çıkan ikilemin sebebinin uluslararası güç rekabetinin had safhada olduğundan ve bunun da jeopolitik gerekliliklerden kaynaklandığı yadsınamaz bir gerçektir.

Burada dikkat edilmesi gereken nokta, DİK ile ilgili olarak devletlerin, ikili ya da çok taraflı uluslararası sözleşme ve antlaşmalara taraf olup olmamasından ziyade, ilgili devletin uluslararası camiadaki politik nüfuz ve kabiliyetlerinin ne olduğudur. Elbette ki antlaşmalar uluslararası hukukun mühim kaynaklarındandır ve özellikle İkinci Dünya Savaşından sonraki süreçte devletlerin dış politika süreçlerinde önemli yer almaktadırlar. 1969 Viyana Andlaşmalar Hukuku Sözleşmesi (VAHS), öteden beri yapılmakta olan antlaşma, sözleşme vb. diplomasi ve dış politika araçlarının örf ve âdet hukuku olma hüviyetinden ileri taşınarak kodifikasyon sürecinin gerçekleştirmesini sağlamıştır (Uzun, 2018). Fakat bu demek değildir ki taraflar, taraf oldukları hukuki metin ve düzenlemelere harfiyen uymak zorundadır.

Ahde vefa gereği devletlerin yükümlülük altına girdiği uluslararası antlaşma, sözleşme vb. konusunda hassasiyet göstermeleri ve uygulamaları beklenmektedir. Bu beklenti, uluslararası güvenlik, barış, iş birliği gibi konuların tesisi için önemli görülmektedir ancak mevcut koşullarda, devlet tek meşru otorite olarak egemenliğini başkaca herhangi yapı, organizasyon, kurum ve kuruluşa devretmiş değildir. Dolayısıyla, teknik olarak türlü biçimlerde antlaşmalara taraf olabildiği gibi, arzu ettiği zaman ve şartlarda ilgili antlaşmayı

uygulamayabilmektedir. Bu gibi durumlarda, herhangi yaptırım merci bulunsa dahi yaptırımın uygulanabilirliği sorgulanır vaziyettedir. Neticede, uluslararası sistemin içerisindeki siyasi konum ve ilgili devletin hangi pozisyonu işgal ettiği belirleyicidir. Temelde, ilkesel olarak tüm devletler eşit aktör kabul edilse de jeopolitik ve rasyonel düşünce gereği bu durumun böyle olmadığı ortadadır.

Prensip olarak öncelikle tarafların anlaşması esasına dayanan uluslararası hukuk, taraflar anlaşmadığı takdirde bir takım genel ilkeler ve sözleşmeler üzerinden işlerlik kazanmaktadır. Ancak, açık deniz alanlarında yargı yetkisi uyuşmazlıkları ve tartışmalı alanların varlığı gibi durumlarda işlevselliğini kaybedebilmektedir. Yargı yetkisi, deniz yetki sahalarının sınırlandırılması anlaşmazlıkları ve bir takım siyasi anlaşmazlıkların olduğu Ege Denizi gibi bir alanda, uzunca yıllara yayılmış olan sorunsallar ve adeta çözülmemesi, sürüncemede bırakılması arzu edilen hususların varlığında, DİK'in yönetimi ve güvenliği de büyük problemlere gebe dir. Yunanistan tarafından yürürlüğe sokulan tek taraflı düzenlemeler, bazı askeri faaliyetler ve uluslararası hukukun genel prensiplerinden hakkaniyet, coğrafyanın üstünlüğü, örtmeme prensibine riayet edilmemesi ve Yunanistan tarafından 1923 tarihli Lozan ve 1947 tarihli Paris Antlaşmalarına aykırı bir biçimde hareket edilmesi durumu, Ege Denizi'nde Avrupa Birliği'nin (AB) kablo sistemlerini de içeren bazı kablo ağlarının (MedNautilus, BlueMed) yönetimi konusunda uyuşmazlık kaynağıdır. Ege'de var olan tartışmalı bölgeler, AB üyesi olan ülkeler ve üye olmayan Türkiye nezdinde farklılıklar arz etmekte ve ihtilaf doğurmaktadır (Bueger vd., 2022).

Dolayısıyla, iki ve/veya daha fazla devletin, herhangi bir konu özelindeki antlaşma ve uzlaşmaları uluslararası hukuk nezdinde değerlidir, fakat dış güvenlik ve jeopolitik perspektifinden konu irdelendiğinde bunlar zaman zaman saf dışı edilebilen araçlardır. Devletler, belirli dönem ve zamanlarda herhangi bir konuyu güvenlikleştirebilir ve bu konu, politika gündeminin en üst sıralarında, hatta bazı zamanlar ulusal güvelik meselesi statüsünde ele alınır. Böyle durumlarda esas olan devletin çıkarları olarak kabul edildiğinden, devletler uluslararası camiadaki gücü ve etki kabiliyeti ölçüsünde uluslararası hukuku temelden yok sayabilirler.

Ancak genel anlamda normlara ve kurala dayalı uluslararası düzenin gereği olarak devletler, Uluslararası Hukuk normlarını geniş bir yorumlama spektrumunda, çıkarları doğrultusunda kalıplara sokmak suretiyle kendi dış politika hamlelerini uluslararası kamuoyu nezdinde meşrulaştırma yollarına da gidebilirler. DİK ile ilgili olarak yapılan literatür taramasında, bu çalışmanın üzerinde durduğu jeopolitik ve güvenlik kavramları bağlamında, mevcut uluslararası düzenlemelerin muğlaklık arz etmesi halinin ve yoruma açık oluşunun

devletlerce, özellikle de büyük güçlerce adeta bilinçli bir tercih hali olduğu kanaatine varılmaktadır. Zira, tedvini açısından çok genç bir hukuk dalı olan Uluslararası Deniz Hukukunun, henüz nihai şeklini almadığı düşünülmektedir ve uluslararası büyük güç rekabetinin dinamikleri gereği, gelecek on yıllarda gelişmeye ve dönüşmeye devam edeceği düşünülmektedir. Bu bağlamda, bazı düşünce kuruluşlarının analizleri ile resmi kurum raporları haricinde güvenlik, yönetim, kapasite inşası ve durumsal farkındalığa dair, DİK konusunda iki devlet arasında yazılı sözleşme veya antlaşmaya rastlanmamış olup mevcutta bulunan ve doğrudan işlevselliği sorgulanır durumda olan, aşağıda bahse konu düzenlemeler güvenlik ve yönetim konularında referans kaynak ve hukuki düzenleme görevini yerine getirmektedir.

1884 tarihli Denizaltı Kablolarını Koruma Konvansiyonu halen yürürlüktedir. Bahse konu kablo koruma konvansiyonu, kaza sonucu yahut kasten yaşanacak olumsuzluklar çerçevesinde kablo gemilerinin korunması, zarar verilmemesi ve diğer açık deniz faaliyetlerinden bu kabloların korunması amacıyla hayata geçirilmiştir (Overheid.nl, 2022).

Öte yandan, 1958 Cenevre Deniz Hukuku Sözleşmeleri kapsamında kara suları ve bitişik bölgelere dair kodifikasyon çalışmalarında da DİK, deniz hukukunun seyrüsefer serbestisi ilkesi çerçevesinde ele alınarak değerlendirilmiş ve sahilدارlarca kısıtlama, engelleme ya da yasaklama gibi faaliyetlerden istisna tutulmuştur. Adı geçen düzenlemelerde devletin egemenlik alanı dahilindeki alanlar söz konusu edilmiş olup açık denizler ve okyanus geçişleri için kabloların güvenliğine dair kodifikasyona yer verilmemiştir (United Nations, 1958).

Burada uluslararası deniz hukuku bağlamında bir ayrıma da dikkat çekmekte fayda vardır. Devletlerin egemenlik alanları dahilinde kabul edilen karasuları ile iç sular ve egemenlik alanı dahilinde olmayan ancak kıyıya yakın olan devlet lehine özel rejimleri bulunan deniz alanları ve açık deniz alanları, genel olarak bilinen adıyla münhasır ekonomik bölgeler şeklinde kabaca sınıflandırılabilir. Bahse konu ayrımın kökeninin çok eskilere uzandığı, münhasır ekonomik bölgelerin sahneye çıkışı, 1493 tarihli Papalık fermanı *inter caetera* ile üzerinde hak talep edilmemiş olan Azor'ların batı ve doğusunun Portekiz ve İspanya'ya verileceğini bildiren kararı takiben imzalanan 1494 tarihli *Tordesillas* Antlaşması'na (Le Goff, 2005: 192) dayandığı rahatlıkla ifade edilebilmektedir. Ancak tedvin edilişi açısından genç bir hukuk alanı olması da dikkatle ele alınması gereken diğer bir husustur. Öyle ki mevcut düzenlemelerin tam anlamıyla yerli yerine oturmamış olduğu ve gelecekte değişikliklere de açık olduğu hesaba katılmalıdır.

Daha önce de ifade edildiği üzere çalışmanın konusunu, amacını ve kapsamını aşmamanın bir gereği olarak, yukarıda dikkat çekilmesinde fayda görülen Uluslararası Hukuk prensip ve fenomenlerine derinlemesine inmeksizin değindikten sonra, devletlerin egemenlik alanları, münhasır haklarının bulunduğu alanlar ve uluslararası alanlar olarak ayrıma gidilebilir.

DİK'in döşenmesi, bakımı, korunması vb. konularda da bu ayrım geçerli görünmektedir, yukarıda bahsedildiği üzere küresel kamu malı olarak tüm dünyanın faydalandığı hizmetler kapsamında değerlendirilen bahse konu kablolar için denizlerin serbestisi ilkesi genel çerçevesinde hareket edilmektedir.

BMDHS'nin Sahildar Devletin Zararsız Geçişe İlişkin Kanun ve Kuralları başlıklı 21. maddesinde; sahildarın kendi karasularından zararsız geçişe dair petrol boruları ve denizaltı kablolarının korunması noktasında kurallar ve kanunlar koyabileceği hükme bağlanmış olup devletin egemenlik hakları kapsamında değerlendirilmiştir. İlgili sahildarın koyacağı kural ve kanunlar ise engelleme ya da yasaklama gibi erişimin engellenebileceği uygulamalar olarak düşünülmemelidir. Sahildar ancak kıta sahanlığında araştırma yapmak yahut bahse konu alanın işletilmesi amacıyla bazı tedbirler uygulayabilir vaziyettedir. Kablo ve boru döşenmesi sahildar olmayan devletçe de kullanılabilir bir haktır ve BMDHS'nin IV. bölümündeki kıta sahanlığı hükümlerine tabidir.

Yine BMDHS madde 79'da, kıta sahanlığı üzerinde araştırmalar yapmak, bu alandaki doğal kaynakları işlemek, kirlenmeyi önlemek, azaltmak amacıyla makul tedbirler alma hakkı saklı kalmak üzere sahildar devlet, denizaltı kablolarının ve boruların döşenmesini, bakımını engelleyemez şekilde düzenlemeye gidilmiş olup madde 87'de, açık denizlerin, sahili bulunsun bulunmasın tüm devletlere açık olduğu net bir biçimde ifade edilmiştir. Bu alanlardaki deniz serbestisi kapsamına alınan konulardan biri de denizaltı kablolarının döşenmesini içermektedir.

Madde 112'de, tüm devletlerin kıta sahanlıklarının ötesinde, açık deniz yataklarına denizaltı kabloları döşeme hakkının bulunduğu bahsedilmiş ve bu hak kullanılırken 79. maddenin beşinci paragrafındaki halihazırda döşenmiş bulunan kabloları dikkate alarak hareket edecek ve bunların tamir ve bakım imkanlarını da dikkate alarak hareket edecektir denilerek mevcut kabloların da korunmasına önem verilmiştir.

Madde 113'de, ilgili devletin tabiiyetindeki şahıs ya da gemi tarafından, acil durum ya da hayati bir vaka olmaksızın, kaza ile yahut kasten bahse konu kabloların koparılması, telefon ve telgraf kablolarının zedelenmesi sonucu iletişimin sekteye uğraması ve altyapının zarar görmesine sebep verilmesi durumunda, uygulanacak kanun ve kuralları kabul edecektir hükmü tasarruf altına alınmıştır. Bunu takiben madde 115 çerçevesinde; petrol boruları ya da denizaltı kablolarının zarar görmesi neticesinde doğan kayıpların tazmini noktasında, makul bütün önleyici tedbirler alınmadığı takdirde zarar verence tazmin olunması gerektiği değerlendirilmiştir.

BMDHS kapsamında kabloların döşenmesi ve bakımı hususunda, görev yapan gemilerin korunması için kasten yahut kaza ile gerçekleşen olumsuzluklar noktasında, koruma

sağlayıcı düzenlemeler ve maruz kalınan zararlara ilişkin tazminat hükümleri içermektedir fakat bu düzenlemelerin kapsam ve içerikleri konusu netlik kazanmış değildir (Sun, 2018).

Öte yandan, açık deniz alanları için kablo döşeme konusunda, Birleşmiş Milletler Genel Kurulunun (BMGK) 72/249 sayılı kararında bahsedilen biyoçeşitlilik ve deniz çevresinin korunması adına devletlerarası iş birliğinin sağlanabilmesi için konferans ve görüşmelerin yapılması gerektiğinin altı çizilmiştir (UN General Assembly, 2018). Bu gerekliliğinin vurgulanması, uluslararası okyanus yönetimi ve iş birliği konularında umutlandırıcı olmaktan uzaktır. Uluslararası deniz hukukunda açıkça belirtilen konularda dahi onlarca ihtilaf yaşanırken, BMGK'nin kararına istinaden Okyanus Yönetimi'nin tüm aktörler nezdinde gerçekleştirilebileceği fikri temelsizdir. Bu durumun temelsiz oluşunun başlıca nedeni de üye ülkelerin imkân, kabiliyet ve kapasitelerinin birbirinden farklı olmasıdır.

Ayrıca, Okyanus Yönetimi hususunda az gelişmiş ülkeler ve istikrarsız bölgelerin kapasite inşa süreçleri açısından bazı handikaplar arz ettiği barizdir. Az gelişmiş ülkelerin iktisadi durumları, coğrafi mekân algılamaları, denizcilik güçleri ve denizde durumsal farkındalık koşulları bu handikaplı durumlara örnek olarak ileri sürülebilir. Kabloların güvenliği ve yönetimi açısından, açık denizler söz konusu olduğunda uluslararası bir kural ya da standart belirlenmesi, klasik manada devletin egemenliği ile çelişen neticelere sebebiyet verebilir bir durum olarak hassasiyet arz etmektedir. Burada dikkate alınması gereken önemli nokta ise açık deniz alanlarında yargı yetkisi ya da güvenlik gibi konularda devletlerin egemenliği ile açık deniz (okyanus) yönetimi hususlarının çatışıyor olduğudur (Davenport, 2018).

Diğer bir taraftan, açık deniz alanlarında, jeopolitik perspektif temelinde, deniz hukukuna ilişkin bazı mekanizmaların, özellikle Büyük Güçler tarafından ne ölçüde dikkate alınacağı da çelişkiye açık bir konu olarak görünmektedir. En azından BM bünyesinde *High Politics*² konularda karar almak ya da uluslararası standart belirlemek işi uzunca bir süreç gerektiren bir durum olarak anlaşılmaktadır. Diğer taraftan bir başka önemli nokta ise BMDHS'nin kabloları ve boru hatlarını atfen kullanıp tanımın içinin boş bırakılması (Davenport, 2018) konusudur.

Tanımlamada var olan eksiklik, yaşanan olumsuzluklar durumunda hareket etme kabiliyetinde aksaklıklara sebebiyet verebilmektedir. Kablolarla ilişkin olarak ortaya çıkacak herhangi bir olumsuzluk durumunda, hadisenin hangi kapsamda değerlendirilmesi gerektiği, yapılan değerlendirme doğrultusunda hangi adımların atılabileceği ve olumsuzluğun bertaraf

² Dilimizdeki anlamı ile “Yüksek Politika”. Bir politikanın güvenlik, diplomasi vb. alanlara dair olan ve ulusal menfaatleri doğrudan etkileyen türden olanı için kullanılan bir kavram.

edilmesinin yol ve yöntemleri hususu muğlaklık arz etmektedir. Öte yandan kritik altyapı olarak kabul gören DİK'in, uluslararası hukuk perspektifinde güvenliğine dair tedbir ve hukuki standartların belirlenebilir olmasındaki diğer bir problem ise kritik altyapı kavramına dair tanımlamaların da çeşitlilik arz ediyor oluşudur. Genellikle düşünce kuruluşları ve devletlerin resmi kurumlarınca ele alınan kritik altyapılar, farklı rapor ve belgelerde farklı şekillerde tanımlanmaktadır (Pursiainen, 2009). Bueger ve Liebetrau ise; uluslararası yönetişimin yasal mimarisi bağlamında BMDHS'nin kapsam ve sınırlılıklarına, tanımlamalardaki eksikliğinden dolayı karmaşık uygulamalara, konu ve olaylara dair uluslararası yükümlülük ve yetkiler açısından boşluklara dikkat çekmektedir (Bueger ve Liebetrau, 2021).

Dolayısıyla bu durum denizaltı kablolarının açık deniz alanlarındaki güvenliği bağlamında uluslararası norm ve kuralları tesis etmekte güçlüklerle sebep olan bir diğer faktördür. Ayrıca, DİK endüstrisinin yönetişimi, denetim ve kontrolü için BM tarafından yetkilendirilen herhangi bir kurumun olmayışı, uluslararası hukuk açısından, uygulama ve denetim mekanizmaları temelinde bir diğer sorunsala işaret etmektedir. Bu durum, kabloların, açık deniz alanlarında deniz dibi ve altına döşenmesi ve devamında güvenliğinin sağlanması konusunda küresel yönetişimin oluşturulamamasına, okyanus yönetişimi ve kapasite inşa sürecinde aksaklıklara sebebiyet vermektedir (Coffen-Smout ve Herbert, 2000).

V. Sonuç

Kritik altyapı DİK'in, teknolojideki ve insan yaşamındaki değişimle beraber bilgiye erişim ve iletişimin sürdürülebilir olması açısından hayati önemi açıktır. Kıtaları, okyanus geçişleri ile birbirine bağlayan bu kablolar; finansal işlemler, kamu hizmetleri, eğitim, haberleşme vb. pek çok farklı alanda, denizlerin derinliklerine döşenmiş olmaları nedeniyle gözlerden ıraktır. Ancak, kablolar vasıtasıyla gerçekleştirilen iş ve işlemlerin tümü düşünüldüğünde, jeopolitik ve jeoekonomik işlevleri ele alındığında, DİK'in gün geçtikçe daha da önemli konuma geleceği beklenmektedir. Bu çalışmada kısaca örneklenmeye çalışılan bazı güvenlik tehditleri vasıtasıyla kablolarla dair olumsuzluklara değinilmiş, tehdit çeşitliliğinin durumu daha da kompleks hale getirdiğine işaret edilmiştir.

Kabloların güvenliği özelinde, açık deniz alanları ve uluslararası sularda yaşanan vakalar hukuki boyuttan irdelenmiştir. 1982 tarihli BMDHS kapsamında belirli bölüm ve maddeler altında hüküm ve tasarruf altına alınmış olsa dahi, doğrudan kritik iletişim altyapısı kabloların güvenliği açısından ele alındığı tedvin edilmiş hukuk kaynağı bulunmamaktadır. Mevcut koşullarda BMDHS dahilinde kablolarla yer verilmekle beraber tanım ve kapsam sınırlılığı, güvenlik sağlanması hususunda yetki ve eylem noktasında belirsizliklere sebebiyet

vermektedir.

Ayrıca, küresel kamu malı oluşu bir diğer ihtilafı doğurmakta; açık deniz alanlarında sorumluluk ve yükümlülükler ile ilgili belirsizliklere sebep olduğu düşünülen diğer bir faktör olduğu düşünülmektedir. Nihayetinde, BMDHS dahilinde yer verilmiş olması bir yana, tanım ve kapsam belirsizlikleri giderilmiş, yetki ve yönetim konusu netleşmiş olsa bile, anılan sözleşmeye taraf olmayan herhangi bir devletin, egemenlik bağlamında tek meşru otorite olarak, BMDHS'nin hüküm ve tasarruflarını uygulayıp uygulamayacağı da bir diğer soru işaretidir. O kadar ki bahse konu bu devlet şayet bir Süper Güç ise kurala uymaması durumunda, yaptırım merci ve mekanizmaları ne kadar işletilebilir durumdadır sorusunun cevabı yine kendi içerisinde. Sözleşmeye taraf olmayan ABD'ye kablolarla dair bir konu da yaptırım, uluslararası herhangi bir eylem mümkün müdür? Bu sorunun mevcut konjonktürde cevabı kesin bir biçimde mümkündür şeklinde olamaz.

Neticede, uluslararası kurumlar, normlar ve dahi Uluslararası Hukukun üzerine inşa edildiği zemin jeopolitiktir. İçinde bulunduğumuz küresel sistemin arz ettiği gerçeklik göstermektedir ki İkinci Dünya Savaşı galiplerinin dizayn etmiş bulunduğu sistem ve Soğuk Savaş sonrası oluşan mutlak Amerikan hegemonyası, son yıllarda bu hegemonyanın da tartışılmaya başlandığını göz önünde bulundurarak düşünüldüğünde, gücü elinde bulunduranın adımlarının meşruiyeti, bu güce dayandırarak hareket edebildiği bir yapıyı arz etmektedir. Bu şartlar altında kabloların güvenliğinin sağlanması özelinde, alınan kararlar ya da yetki ve tanımlama konusunda düzenlemelere ilişkin, deniz hukuku sözleşmesi ya da herhangi bir başka uluslararası norm tesis edilebilse dahi her aktöre, her durumda, hakça ve adilce uygulanabilirliği ve yaptırım kabiliyeti noktasında emin olmak güç görünmektedir.

Sonuç olarak bu çalışma kapsamında, DİK'in güvenliğinin sağlanmasının mevcut hukuki düzenlemeler ele alındığında güç olduğu görülmektedir. Bu durum, kabloların zarar görmesi ya da görme ihtimalinin bulunması halinde, devletlerin ulusal güvenliklerine bir tehdit arz etmekte olduğu gerçeğine işaret etmektedir. Özellikle açık deniz alanlarında devletlerin kablolar için aldığı önlemler, şu an için hukuki zeminden ziyade jeopolitik gerçekliklere dayandırılmaktadır. Okyanus yönetimi ve kapasite inşasının zaaf gösterdiği ülke ya da bölgelerde yaşanabilecek güvenlik problemleri düşünüldüğünde, kablolarla dair tehdit büyüklüğüne ilişkin esas sorunun buradan kaynaklanabileceği, kabloların güvenliğinin sağlanması noktasında yetki ve sorumluluğun belirlenmesinde türlü krizlerin doğabileceği, açık denizlerde döşenmiş kablolar üzerinden veri çalmak da dahil, istihbarat açıklarına sebep olabileceği, ülkelerin finansal sistemleri üzerinden ulusal ekonomilerine zarar verebileceği, bu ve benzeri sebeplerle taraflar arasında çatışmalara dönüşebilecek gerilimlere sebep olabileceği

düşünülmektedir.

Kaynakça

- Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı [AFAD] (2014). *2014-2023 Kritik Altyapıların Korunması Yol Haritası Belgesi*.
<https://www.afad.gov.tr/kurumlar/afad.gov.tr/3910/xfiles/kritikaltyapi-son.pdf> (Erişim Tarihi: 23 Haziran 2022).
- Attali, Jacques (2017). *Denizin Tarihi*. İstanbul: Kırmızı Kedi Yayınevi.
- Bauman, Zygmunt; Bigo, Didier; Esteves, Paulo; Guild, Elspeth; Jabri, Vivienne; Lyon, David; Walker, R. B. J (2014). “After Snowden: Rethinking the Impact of Surveillance” *International Political Sociology* 8(2): 121-144. Doi: <https://doi.org/10.1111/ips.12048>
- BBC News, (2017). “Russia a ‘risk’ to Undersea Cables, Defence Chief Warns.” <https://www.bbc.com/news/uk-42362500> (Erişim Tarihi: 17 Haziran 2022).
- Birdişi, Fikret ve Baskın, Yusuf Zakir (2018). “Türkiye’de Yapılan Güvenlik Çalışmalarının Niteliksel Analizi” *2’nci Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Kongresi Tam Metin Kitabı*, Trabzon, 448–75.
https://www.academia.edu/38093965/T%C3%BCrkiyede_Yap%C4%B1lan_G%C3%BCvenlik_%C3%87al%C4%B1%C5%9Fmalar%C4%B1n%C4%B1n_Niteliksel_Analizi (Erişim Tarihi: 23 Haziran 2022).
- Bueger, Christian ve Liebetrau, Tobias (2021). “Protecting Hidden Infrastructure: The Security Politics of the Global Submarine Data Cable Network.” *Contemporary Security Policy* 42(3): 391–413. Doi: <https://doi.org/10.1080/13523260.2021.1907129>
- Bueger, Christian; Liebetrau, Tobias; Franken, Jonas (2022). “Security threats to undersea communications cables and infrastructure consequences for the EU” *European Parliament Policy Department for External Relations*
[http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/IDAN/2022/702557/EXPO_IDA\(2022\)702557_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/IDAN/2022/702557/EXPO_IDA(2022)702557_EN.pdf) (Erişim Tarihi: 19 Temmuz 2022).
- Burnett R., Douglas; Beckman, Robert; Davenport, Tara (2013). *Submarine Cables: The Handbook of Law and Policy*. Boston: Martinus Nijhoff Publishers.
- Business Insider, (2020). “China accused of planning to exploit undersea cable networks to spy on other countries” <https://www.businessinsider.in/international/news/china-accused-of-planning-to-exploit-undersea-cable-networks-to-spy-on-other-countries-report->

- says/articleshow/79812912.cms (Erişim Tarihi: 17 Haziran 2022).
- Buzan, Barry (1997). “Rethinking Security after the Cold War.” *Cooperation and Conflict* 32(1): 5–28. <https://www.jstor.org/stable/45084375?seq=1> (Erişim Tarihi: 23 Haziran 2022).
- Carter, Lionel (2009). *Submarine Cables and the Oceans: Connecting the World Ocean Drilling Program Leg 181 Southwest Pacific Gateways View Project*. <https://www.researchgate.net/publication/286143047> (Erişim Tarihi: 23 Haziran 2022).
- Chris, Baynes (2018). “Entire Country Taken Offline for Two Days after Undersea Internet Cable Cut.” *Independent*. <https://www.independent.co.uk/tech/mauritiana-internet-cut-underwater-cable-offline-days-west-africa-a8298551.html> (Erişim Tarihi: 17 Haziran 2022).
- Coffen-Smout, Scott ve Glen, Herbert (2000). “Submarine Cables: A Challenge for Ocean Management.” *Marine Policy* 24(6): 441–48. Doi: [https://doi.org/10.1016/S0308-597X\(00\)00027-0](https://doi.org/10.1016/S0308-597X(00)00027-0)
- Davenport, Tara (2012). “Submarine Communications Cables and Law of the Sea: Problems in Law and Practice.” *Ocean Development and International Law* 43(3): 201–42. Doi: <https://doi.org/10.1080/00908320.2012.698922>
- Davenport, Tara (2018). “The High Seas Freedom to Lay Submarine Cables and the Protection of the Marine Environment: Challenges in High Seas Governance.” In *AJIL Unbound*, Cambridge University Press, 139–43. Doi: <https://doi.org/10.1017/aju.2018.48>
- Ellis, James; Fisher, David; Longstaff, Thomas; Pesante, Linda; Pethia, Richard (1997). *Report to the President’s Commission on Critical Infrastructure Protection*. <https://kilthub.cmu.edu/ndownloader/files/12070055> (Erişim Tarihi: 17 Haziran 2022).
- European Commission [EUCOM] (2004). *Critical Infrastructure Protection in the Fight against Terrorism*. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:52004DC0702&from=EN> (Erişim Tarihi: 17 Haziran 2022).
- Genco, Abdullah (2020). “Türkiye’de Kritik Altyapı ve Kritik Altyapıya Yönelik Tehditler” *KAYTEK Dergisi* 2(2): 38-46. Doi: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/1456164>
- Gürdeniz, Cem (2015). *Mavi Uygarlık Türkiye Denizcileşmelidir*. İstanbul: Kırmızı Kedi Yayınevi.
- Le Goff, Jacques (2005). *The Birth of Europe*. United Kingdom: Blackwell Publishing.
- Library of Congress, “Bound Volume 9 July 1857-2 April 1858.” *MANUSCRIPT/MIXED*

- MATERIAL*. <https://www.loc.gov/item/mmorse000038/> (Erişim Tarihi: 10 Haziran 2022).
- Library of Congress, “Samuel F. B. Morse Papers at the Library of Congress, 1793 to 1919.” *Digital Collections*. <https://www.loc.gov/collections/samuel-morse-papers/articles-and-essays/timeline/1840-1872/> (Erişim Tarihi: 17 Haziran 2022).
- Matley, H. Elizabeth (2019). “Closing the gaps in the regulation of submarine cables: lessons from the Australian experience” *Australian Journal of Maritime & Ocean Affairs* 11(3): 165-184. Doi: <https://doi.org/10.1080/18366503.2019.1653740>
- Overheid.nl, “International Convention on the Protection of Submarine Cables, with Additional Article.” *Treaty data*. <https://verdragenbank.overheid.nl/en/Verdrag/Details/001885.html> (Erişim Tarihi: 13 Haziran 2022).
- Pursiainen, Christer (2009). “The Challenges for European Critical Infrastructure Protection.” *Journal of European Integration* 31(6): 721–39. Doi: <https://doi.org/10.1080/07036330903199846>
- Reuters (2007). “Vietnamese Fishermen ‘Salvage’ Internet Lines.” <https://www.reuters.com/article/us-viet%20nam-cable-idUSHAN1727620070607> (Erişim Tarihi: 15 Haziran 2022).
- Samuelson, Paul A. (1955). “Diagrammatic Exposition of a Theory of Public Expenditure” *The Review of Economics and Statistics* 37(4): 350-356. Doi: <https://doi.org/10.2307/1925849>
- Sophia, Ankel (2020). “China Accused of Planning to Exploit Undersea Cable Networks to Spy on Other Countries, Report Says.” *Businessinsider*. <https://www.businessinsider.com/china-accused-of-wanting-steal-data-using-undersea-cable-networks-2020-12> (Erişim Tarihi: 15 Haziran 2022).
- Sun, Zhen (2018). “Protection of Cable Ships Engaged in Operations for Submarine Telecommunication Cables.” *Ocean Development and International Law* 49(2): 118–33. Doi: <https://doi.org/10.1080/00908320.2018.1452386>
- Sunak, Rishi (2017). “Undersea Cables Indispensable, Insecure” <https://policyexchange.org.uk/wp-content/uploads/2017/11/Undersea-Cables.pdf> (Erişim Tarihi: 15 Haziran 2022)
- TeleGeography, “Submarine Cable Frequently Asked Questions Submarine Cable 101 | The Map.” <https://www2.telegeography.com/submarine-cable-faqs-frequently-asked-questions> (Erişim Tarihi: 15 Haziran 2022).
- TeleGeography, “Submarine Cable Map.” <https://www.submarinecablemap.com/> (Erişim

Tarihi: 15 Haziran 2022).

United Nations General Assembly [UN General Assembly] (2018). *Seventy-Second Session Agenda Item 77 72/249. International Legally Binding Instrument under the United Nations Convention on the Law of the Sea on the Conservation and Sustainable Use of Marine Biological Diversity of Areas beyond National Jurisdiction*. https://digitallibrary.un.org/record/1468985/files/A_RES_72_249-EN.pdf?ln=en (Erişim Tarihi: 15 Haziran 2022).

United Nations General Assembly [UN General Assembly] (2021). *A/RES/76/72 Oceans and the Law of the Sea*. https://digitallibrary.un.org/record/3952325/files/A_RES_76_72-EN.pdf?ln=en (Erişim Tarihi: 15 Haziran 2022).

United Nations (1958). *United Nations Conference on the Law of the Sea Official Records Volume III: FIRST COMMITTEE (Territorial Sea and Contiguous Zone)*. Geneva. https://digitallibrary.un.org/record/857999/files/A_CONF_13_39.PDF?ln=en (Erişim Tarihi: 15 Haziran 2022).

Uzun, Elif (2018). “Uluslararası Andlaşmaların Geçici Uygulanması Viyana Andlaşmalar Hukuku Sözleşmesi 25. Madde” *İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 9(2): 118-210. Doi: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/559251>

**JOURNAL OF INTERNATIONAL RELATIONS
AND POLITICAL SCIENCE STUDIES**

ULUSLARARASI İLİSKİLER VE SİYASET BİLİMİ ÇALIŞMALARI DERGİSİ

e-ISSN: 2792-0984

EUROPEAN IDENTITY IN THE POST-TRUTH ERA: EASTERN CASE

Seray YILDIZ

Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü

Email: serayyildiz14@outlook.com **ORCID:** [0000-0002-3559-9872](https://orcid.org/0000-0002-3559-9872)

Submitted: 9 August 2022 & **Accepted:** 10 September 2022

Citation: Yıldız, Seray. (2022). European Identity in the Post-Truth Era: Eastern Case. *Journal of International Relations and Political Science Studies*, (6), 41-66.

Uluslararası İlişkiler Çalışmaları Derneği | International Relations Studies Association
Journal of International Relations and Political Science Studies
E-mail: dergi@tuicakademi.org

EUROPEAN IDENTITY IN THE POST-TRUTH ERA: EASTERN CASE

Seray YILDIZ

Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü

Email: serayyildiz14@outlook.com **ORCID:** [0000-0002-3559-9872](https://orcid.org/0000-0002-3559-9872)

Submitted: 9 August 2022 & **Accepted:** 10 September 2022

Abstract

European identity exists within nationalist identities. This fact came into existence especially after European Union (EU) came together and evolved. European identity, especially in the post-truth era where emotions are being used by politicians to justify their policies, identity politics is useful more than ever. But using populist policies might cause a shift in identity. In this paper concept of post-truth will be examined and a connection between post-truth politics and populism will be linked. After that, European political identity evaluation and acknowledged European values of the EU will be examined. Conclusion on a shift occurring in Eastern European identity will be reached due to the evaluation in which Eastern European countries have a stronger tendency towards populism.

Key Words: European Identity, Post-truth, Populist Policies, European Values, EU

Özet

Avrupa kimliği ulusal kimliklerle birlikte var olmaktadır. Bu olgu, özellikle Avrupa Birliği (AB) kurulduktan ve geliştikten sonra varolmuştur. Avrupa kimliği özellikle politikacıların, duyguları kendi politikalarını meşrulaştırmak için kullandıkları hakikat-ötesi (*post-truth*) döneminde daha da kullanışlı hale gelmiştir. Nitekim popülist politikalar kimlikte bir değişime sebep olabilir. Bu çalışmada hakikat-ötesi konsepti incelenecek ve *post-truth* politikaları ile popülizm arasında bağlantı kurulacaktır. Sonrasında, Avrupa'nın politik kimlik gelişimi ve AB'nin kabul edilmiş Avrupa değerleri incelenecektir. Doğu Avrupa ülkelerinin popülizme daha kuvvetli bir meyili olduğu gerekçesiyle Doğu Avrupa kimliğinde bir değişim olduğu üzerine bir sonuca varılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Avrupa Kimliği, Post-truth, Popülist Politikalar, Avrupa Değerleri, AB

I. Introduction

Do we live in a post-truth era? How do we define the post-truth era? There are many interpretations of the term post-truth, especially since 2016 with the Brexit referendum in the United Kingdom (UK) and the election in the United States of America (USA). As Fukuyama points out, in both UK and US elections, voters were concerned with the loss of jobs and deindustrialization. The voters' concerns were mainly based on economic considerations and the idea that immigrants have been taking jobs and establishing new cultural identities (Fukuyama, 2018: 15). According to Fukuyama, in the meantime the right-wing became to be viewed as the sole protector of national identity relating to race, ethnicity or religion. In most cases, political leaders were supported by the idea of disregard and loss of dignity of the nation which eventually results in emotional response (Fukuyama, 2018: 16). All these bring out resentment, yet in a twisted way. Also, Wilsdon argued that both Brexit and the election of Donald Trump have shaken the status of truth and accordingly brought about the crisis of democracy since there has been *“a shift from scientific advice to knowledge brokering”* (Wilsdon, 2018: 46-48). Considering emotional evaluations and science being shifted in the means of knowledge brings us to the post-truth concept. Combined with the political environment and public resentment, Marshall and Drieschova point out another fact: Distrust of the public in expert knowledge and technological changes resulted in a variety of media usage allowed post-truth politics to rise (Marshall and Drieschova, 2018: 100). Although there still has not been a particular consensus on its exact definition, one can say that the term post-truth refers to the position of willingly accepting lies rather than the complete truth. At this point, there is an important question to consider: If truth is to be sacrificed, then what is given?

Politics over misspeaking, disinformation and misleading has substantially intersect with populist groups and parties, populist leaders. Populist parties have been on the rise for a while and in recent years in the European Parliament as well. The populist leaders have long been consolidating their positions in Eastern Europe and the politics of post-truth is maybe more vivid than ever. An important feature of post-truth politics is identity politics. Constructing a new reality over approaches such as “those dangerous ones” and “us Europeans” are possible instruments for populist leaders and parties which are either running elections or already in power.

What comes next? What happens when populist parties build their policies over lies

and identity politics? In this paper, it will be argued that in Eastern Europe, post-truth politics creates a shift in constructing European identity which causes Eastern Europe to grow apart from European values and identity as they were known and accepted up to this date.

In this paper, we aim to explain post-truth rhetoric, sum up the main fabrics of populism, scrutinize the correlation between identity politics and populism and in the last part there will be made an identity evaluation of Europe. Later, three case countries of the EU with relevant post-truth politics will be given since all have witnessed a tendency towards populism. These selected case units are Poland, Hungary and Belarus. The cases are selected in the Eastern European geography since this region has shown a stronger tendency toward populism compared to those in Western European (e.g., accepting amendments rather than giving a speech). These countries were preferred in order to underline the European identity and its relation to the EU given that Poland and Hungary are members of the Union whereas Belarus has firm relations. Eventually, the paper will argue the particular shift in the identity of Eastern Europe through the politics of lies.

II. Concept of Post-truth

There has been a serious discussion over the term “post-truth.” While a considerable number of scholars have tried to analyse what the term implies; there is still no consensus over a certain definition. Apart from the definition of academia, the post-truth was chosen as the word of the year in 2016 by Oxford Dictionaries which defined the term as “*relating to or denoting circumstances in which objective facts are less influential in shaping public opinion than appeals to emotion and personal belief*” (Oxford Dictionaries, 2016). The fact that the word was also defined as an adjective is an important point to consider. In this context, post-truth is mostly associated with the noun “politics” since the phrase was mostly used in the years of the referendum on Brexit and the election in the US (Oxford Dictionaries, 2016).

The term was used for the first time by Steve Tesich, a playwright, in 1992, in his article *A Government of Lies* which was published in *The Nation Magazine*. Tesich discussed that after “The Watergate Syndrome” there came the post-truth era (Tesich, 1992). After the revelation of Watergate Scandal¹ which involved the President of the USA, the American

¹ Watergate Scandal took place in 1972 with robbers were found within sound locators and other technical equipment. It was found out that the robbers went to the Office of Democratic National Committee in Washington D.C. to place sound locators. Latterly Washington Post exposed that President of the time Richard Nixon was involved and there was more than just placing sound locators. He resigned two years later, changing

people had lost their focus on truth. The situation worsened following Iran/Contra Scandal² in comparison to the crimes of Watergate and as a result, a new syndrome of overlooking the truth was spread (Tesich, 1992). Another commonly known usage of the term was by Ralph Keyes who interprets the term as follows: “*Now, clever people that we are, we have come up with rationales for tampering with truth so we can dissemble guilt-free. I call it post-truth*” (Keyes, 2004: 27). Keyes argued that it is easier to be manipulating the truth rather than lying and accepting the misbehaviour. In his account, everyone lies but no one wants to be a liar (Keyes, 2004: 9).

Another argument on the subject is related to psychology but on a collective scale. Rietdijk underlines the fact that post-truth politics undermine one’s epistemic self-trust and thereby one’s epistemic autonomy which makes it similar to a form of manipulation known as gaslighting. Although gaslighting refers to an individual practice, post-truth politics can be described as a collective-manipulative act (Rietdijk, 2021: 1). Rietdijk views gaslighting as “*aims of having the victim doubt their own judgment, perception, and sense of reality*” (Rietdijk, 2021: 1). In this case, in the post-truth era, the more a person doubts his/her values the more he/she becomes open to manipulation. The more lying and ‘misspeaking’ are accepted as ordinary things, it becomes easier to justify them.

Though the politicians have lied and manipulated early on, why has the “post-truth” rhetoric become so popular at this very period? As Tesich puts it “*In a very fundamental way we, as a free people, have freely decided that we want to live in some post-truth world*” (Tesich, 1992). What is distinctive about this era is the choice of accepting anything less than facts. Rowinski argues that there is a willingness to believe what is told, and trust in the speaker has secondary importance (Rowinski, 2021: 27). This way, many accusations, and statements can be latterly called “misspeaking” or even “joking”. When it comes to politics, new rational thinking and new normal absurdly lack of complete truth; but only allow a version of it.

the concept of trust on officials for American public.

² At the time of election campaign, Ronald Reagan promised American public that U.S. government would be helping anti-communist groups in world, which became “the Reagan Doctrine.” After he won the election, it came out that his government sold arms to Iran which was at war with Iraq at the time. It was illegal to sell arms to Iran at that time and on top of that money came from Iran was used to fund contras. Due to the Second Boland Amendment forbid funding contras in Nicaragua whom were fighting against leftist Sandinista regime. Scandal is also known as “Irangate.”

The question of how the era of post-truth politics began is another issue to point. Indeed, how did this concept come to life? Up to this date, many scholars have argued that the roots of the post-truth lied under postmodernism. McIntyre defines postmodernism as “*a set of beliefs associated with a movement in art, architecture, music, and literature that tend to discount the idea of objective truth and a politically neutral frame of evaluation*” (McIntyre, 2018: 174). Postmodernism paves the way for the explanation of post-truth politics as a perfect tool for politicians since it allows space for various interpretations. McIntyre identified that the origin of post-truth could be traced back to colleges and universities since it was first the scholars that had started the argument that anything could be open to interpretations as a text can be seen in a postmodern view (McIntyre, 2018: 123-124). This way, the postmodern view allowed the rhetoric to be denied in accordance with many personal explanations. Anything that was told could be an opinion, not necessarily a fact. Therefore, the concept of truth became dependent on the person involved in the situation. Thus, it became crucial to take into consideration who is telling “their truth”.

Explaining the difference between the two concepts is important in order to understand where politics are involved. Prado explains the difference between post-modernism and post-truth in a comparative manner. In his point of view, postmodernism accepts truth as being relative to groups not to individuals as it is accepted in post-truth definitions (Prado, 2018: 6). Post-truth, on the other hand, is a collective version of using false facts to justify policies. For this very reason, Hussain describes post-truth as a corrupted version of postmodernism (Hussain, 2019: 160). Post-truth is eventually evolving into the rejection of anything else but one’s own opinion, the more a person loses objectivity, the bigger rejection is allowed towards the counter idea or information. The driving factors for people to misperceive can be listed as the presence of lesser criticism on media, putting trust into emotional connections rather than experts, the anti-scientific approach and eventually loss of trust in democracy. McIntyre notes that science denial on topics like vaccination is a tactic being used for post-truth (McIntyre, 2018: 14). One of the biggest results of this has been lived through the Covid-19 pandemic. At Munich Security Conference Director-General, Tedros Adhanom was explaining why World Health Organization (WHO) was working with major media companies, he stated that “*But we’re not just fighting an epidemic; we’re fighting an infodemic. Fake news spreads faster and more easily than this virus, and is just as dangerous*” (WHO, 2020).

In an era of post-truth, combined with the denial of science and mistrust of democracy caused the construction of normalization of lack of honesty. Since people are more likely to act and choose according to their personal feelings, they are more likely to be manipulated and directed. Loss of trust in truth rather than normalizing a version of truth creates a blank space to be filled best by those who have the right words and right moves. Then just as Tesich puts it, “*We are rapidly becoming prototypes of people that totalitarian monsters could only drool about in their dreams*” (Tesich, 1992). Post-truth politics is vital since they offer a ground for populist groups, parties, and leaders for their post-truth practices.

III. Populism and Post-truth

It is important to explain by who and how post-truth politics may take place in order to understand the reasoning behind such trending policies. As Velasco argues, over one-third of humanity lives under populism while some of those are turning authoritarian (Velasco, 2020: 1). Populism is a contested concept. Müller explains populism as a “*permanent shadow of representative politics*”, and he argues that populists are not against representation, but they only support the idea of them being the legitimate representatives (Müller, 2016: 119).

Mainly, there are two obvious claims on being populist, an anti-elite approach and a specific definition of “the people”. Firstly, populists create a common enemy of the people with the rhetoric of elites. As Waisbord puts it; “*Current populist rhetoric resonates with anti-elite sentiments, frustration and disenchantment with the failings of democracy as well as anxieties and opposition to aspects of globalisation – major shifts in labour and employment, breakdown of social welfare policies, immigration, and multiculturalism*” (Waisbord, 2018: 18). No matter how unsuccessful their policies are, the assumption is clear; any policy is better than a group serving others rather than “the citizens”. If it was only about criticizing elites, then any party in an election would be populists. This point leads to the next important feature of populism; the nativist approach which eventually contributes to a growing fragmentation among the public and builds pressure on each other. There is a clear polarizing approach between “us” and “them.” Anyone who is not the people, is necessarily illegitimate. “*And anything said by the non-people is instantaneously disqualified*” (Waisbord, 2018: 27). Müller defines populists as anti-pluralists, that they are the sole representatives despite the elite forces (Müller, 2019: 119). Basically, on the list of threats to their policies and place in the power of populist leaders and parties, there are government officials, experts, academics, exclusionism; immigrants, refugees, culture, and identity; economic disadvantages compared

to the EU in total. Anyone who argues otherwise against a populist leader, such as experts pointing out the exact calculations is natural deemed as opposition and illegitimate.

With the postmodern approach being a tool in a post-truth era, facts can change over time, especially facts brought by experts who take place in the opposition. Populists accept both truths-scientific and manufactured yet one is superior to the other which evolves around the people's feelings eventually becoming votes and public support for the policies. Jane Suiter points out the fact that emotions are key for voters of populists since they can exploit feelings of resentment and anger, and the tendency is to blame immigrants (Suiter, 2016: 26). Post-truth manipulations can be seen as seeking supremacy. *“Because the final aim of the post-truth politician is to consolidate power”* (Rietdijk, 2021: 12). Once it is consolidated it is easier to remain in power since *“Once truth is rendered subjective, once truth is made entirely personal, post-truth users cannot be held accountable for whatever they say”* (Prado, 2018: 2). Therefore, it can be argued that as populist leaders and parties consolidate their power in politics so do their politics pose a threat to the truth. The information, that is not deemed useful can be rejected, covered, directed, or manipulated.

There are two main sides of populism that sometimes lean toward each other which addresses different emotions of the public. Speed and Mannion sum up the difference between right-wing and left-wing populism as both parts suggest the people prevail while left-wing puts the people before the business elite, right-wing puts people before the elite which supports a third group of their choice (Speed and Mannion, 2017: 250). *“The more ethnocentric the conception of the ‘people’ the more xenophobic the positioning against the ‘other’”* (Speed and Mannion, 2017: 250). This third group can differ from state to state, and it is approached with motivated reasoning. For example, Mexicans became the third group, especially in the 2016 elections in the USA, and Chechen people in Poland.

Other than contested concepts, there raises the question of whether populism is a challenger to democracy or not. Benazir points out that since people are the subject and the sovereign, democratic systems must act in their interests of them (Benazir, 2021: 22). According to Müller, democracy requires recognition of living with freedom and equal terms as diverse citizens since it requires pluralism (Müller, 2016: 3). As Galston puts it, basically democracy requires all citizens to be equal and inclusive to the political process, a key feature is majority rule, and it is only limited by preserving citizens' liberties and powers such as freedom of speech (Galston, 2018: 9). Democracy has pluralism and diversity as a fabric.

Because populist politics suggest that politicians must work for the people, some argue that populism is a product of democracy. On the other hand, with questionable elections taking place, people started to believe that they cannot make a difference in politics. This drew them away from the democratic process. Eventually, when people start to participate in politics less, it is a danger to the robustness and persistency of democracy. Therefore, in time, democratic values may fade.

IV. Populism as a version of Identity Politics

Arguments on defining populism have another aspect which is vital for understanding populism and its relation to post-truth and Europe. Müller points out that populism is a form of identity politics (Müller, 2016: 3). As Koruk sums up, populism is identity politics that advocates “real people” against elites and these so-called real people bring populist leaders to government (Koruk, 2020: 27). Constantly addressing a particular part of the nation as real people and rest of population or even the opposition as “others” create a tension within the population which eventually begin to create a social division among people. Therefore, identity is the most underlined part of populist politics. Identity is a social construct brought in given time. Of course, in time, it can shift into different versions as it did many times in history.

Identity politics today is evolving around mainly race and ethnicity, therefore populist parties bring arguments on immigration. Construction of fear and diversion of concepts into a negative mean that silently the new definitions of “threat” steer values toward racism, xenophobia and anti-cosmopolitanism which is spreading across Europe through populist parties. According to her research, Stojarová stated that in Poland, Hungary, Czechoslovakia and Slovakia, also known as Visegrad countries, since 2015 far-right parties have started presenting immigrants as threats and criticized the EU and mainstream parties also promoted such topics (Stojarová, 2018: 32). Kaya made extensive fieldwork research in 2017 March and May with right-wing party supporters which includes *Alternative für Deutschland* (AfD) of Germany, Front National (FN) of France, Five Star Movement (*Movimento Cinque Stelle* - M5S) of Italy, Golden Dawn (GD) of Greece, The Freedom Party (The Partij voor de Vrijheid - PVV) of Holland (Kaya, 2018: 1-2). According to the research, of Kaya minority groups such as Muslims, migrants and refugees are opposed by these right-wing parties (Kaya, 2018: 2).

Populist parties in Europe have a considerable amount of success today. The reasons behind populist rise have direct connections to identity politics which divide communities. For example, Euroscepticism is generally evolving around nationalization policies. Noury and Roland explain the populist rise in Europe with economic causes such as globalization, trade openness, rising inequality, and results of the Great Recession and cultural causes as opposed to multiculturalism, and opposition to cultural evolution; they also point to opposition to immigration as one of both economic and cultural reasons (Noury and Roland, 2020: 429). Speed and Mannion proposes an alternative explanation, according to the cultural backlash thesis there has been certain progress toward building tolerance of different lifestyles, religion, and cultures than one's own, and eventually a counter backlash- populism has evolved (Speed and Mannion, 2017: 249). At last, it can be argued that to remain in power, populist party politics begin to disrupt values and concepts such as trust in democracy and freedom of thought, especially in Europe, one of the places in the world that have accepted democracy as an inherent and written value.

V. How Did European Identity Come into Being?

Who are these Europeans? How do we define them? Although there are various studies addressing the definition of European identity, there is still no common explanation. Although a common and solid identity definition is out of the picture, there are efforts of building a European identity which consists of nations sharing a historical background and common values. As Chopin puts it, which should be noted as a very exclusionary point of view, EU Member States are considered as sharing the same values, principles, and interests as the core of European identity, even though they have different national and historical backgrounds (Chopin, 2018: 5). Especially efforts of European elite and EU has had a determinative effect on the construction of European identity.

The political climate back in the time allowed the European elite to act together on common ground. After World War II, Europe was in ruins and under American protection. American protection had two ways. It was crucial for Europe to have an ally against the common enemy – the Union of Soviet Socialist Republics (USSR) on Europe's Eastern border which began to swallow states even before the war ended. On the other hand, during the reconstruction of Europe, especially with the Marshall Plan, the USA gained influence over the Continent. European elites wanted to build a stronger Europe, knowing that if divided they would remain in danger. This idea resulted in the Treaty establishing the Coal

and Steel Community. The community began with six members and came up to this date with 27 member states as EU.

The widening and deepening of the EU have also an important role in constructing an identity. While adding up and reaching 27 members, the EU also benefitted from their geographical locations. Tekiner argues that the widening of the EU towards the East with political motives had an important cultural impact and was the key to unifying Europe on a cultural ground (Tekiner, 2020). Also, the more institutionalized Europe as a whole, the more it consolidated citizens into a community.

EU is built on values set down in treaties (Chopin, 2018: 2). An important treaty entered the agenda in 1973, the Declaration on European Identity. Nine members at the time agreed on the core values of Europe. In 1984 the Adonnino Committee was founded in order to promote European identity. A report was built in 1985 involving the objectives of this Committee, Report of Adonnino Committee involved intentions of strengthening the European community by bringing people closer (Report from the ad hoc Committee on a People's Europe, 1985).

Maastricht Treaty, the Treaty Establishing the Union (TEU), proposed “common” policies. Especially Article 2 of the Maastricht Treaty which entered into force in 1993 underlines values which are assumed to be common to all EU citizens. Common values of the members of the EU are specified in Article 2 of the Consolidated Version of the Treaty on EU (2012), which were “*the values of respect for human dignity, freedom, democracy, equality, the rule of law and respect for human rights, including the rights of persons belonging to minorities*” (the Treaty Establishing the Union, 2012). Besides these, Article 2 also refers to a society which possesses values such as pluralism, non-discrimination, tolerance, justice, solidarity and equality between women and men (the Treaty Establishing the Union, 2012). With Maastricht Treaty constituting citizenship, consolidation of political common identity has strengthened besides economic unity. Another important strategy for making and consolidating of European identity was the Schengen Agreement. With a borderless Europe, citizens started travelling to different countries with the same political citizenship rights. With all kinds of free movement, patterns of mobility, exchange, and interaction between Europeans, Schengen Agreement created a de-nationalisation (Favel, 2010: 190).

EU's institutions and a common way of living without borders, a shared historical

background and values approved by treaties have eventually resulted in the construction of identity. It is also important to note that European identity is not above the national identity of the citizens or displaces them, the European identity co-exists with national identities (Fligstein, Polyakova and Sandholtz, 2012: 106). Therefore, many citizens see themselves as both European citizen and a citizen of a nation within the EU. There have been theories suggesting citizens would eventually agree on a common identity definition. But history proved otherwise.

Europe has passed many levels toward a supranational institution and many elites tried to enhance the process of identity unification as a ground of integration. With populist parties on the rise, identity, and nationality both stay in the focus. In time regional nationalists and sceptics grew. In some places in Europe regional nationalism movements gained numerous supporters and began to be represented by political parties (Papadogiannis, 2019). For example, the centre-left Scottish National Party (SNP) supports all-European citizenship while the far-right Alternative for Germany (AfD) is highly sceptic against the EU but still accepts the European identity (Papadogiannis, 2019). An example from Denmark shows that The Social Democratic Party (*Socialdemokratiet*), is supportive of European Union by arguing that the EU has “*ensured peace, stability and prosperity*” and the European community is essential for European populations (Socialdemokratiet, 2022). An opposite example of Denmark is the Danish People’s Party (*Dansk Folkeparti - DPP*). DPP which is a right-wing party is in opposition to EU membership due to its policies (DIPD, 2022). Democrats 66 (D66) party of Holland is pro-EU and underlines that Europe benefits from Dutch participation (D66 International, 2022), yet as Henley summarizes, Forum for Democracy (FvD) party seeks to return “Europe of Nations” and is opposed further integration (Henley, 2019). As Brzozowski puts it, *Les Républicains* (LR) from France is a right-wing party and has increasing Eurosceptic views (Brzozowski, 2018), a contrary example is given by Gil; *La République en marche* (LREM) which is a party clearly positioned in the center, not specifically right or left wing but pro-globalist (Gil, 2018: 204). As Barbière puts it, Belgium which hosts the main EU institutions brings out an example which is New Flemish Alliance (*Nieuw-Vlaamse Alliantie - N-VA*) currently supports a less integrated EU (Barbière, 2019). As it can be seen, there are different arguments and supporters of being a member of the EU. Although it is not the same anywhere in Europe, identification involves Europe. But EU does not see the same response and the EU in general or further integration of the EU is not always something to root for.

VI. Eastern European Examples: Poland, Belarus, Hungary

A. Poland

Poland is a member of the EU since 2004, the same year as the other four former USSR satellite states which are Poland, the Czech Republic, Hungary and Slovakia, with the enlargement including ten countries in total (Eur-Lex, 2007). Poland has a populist party which is the Law and Justice Party (PiS), ruling since 2015 and mainly using many manipulative tools toward the public and bringing about a version of facts to implement policies and eventually remain in power.

In Poland, the nationalist PiS adopted an amendment in which academic studies about some parts of Poland's history have been restricted. The restrictions are the result of an amendment adopted and effective since 2018. Amendment to the Law on the Institute of National Remembrance was signed by the current President of Poland, Andrzej Duda. The amendment defines any act such as claiming that Poland had responsibility for Holocaust as a crime, As Grzebyk stated, expressions which might be perceived as an insult to the Polish government; notions such as "Polish concentration camps" are included in a general prohibition (Grzebyk, 2017: 289).

It is against the right to freedom of expression which is also a value of European identity. But by using concepts such as nationality and identity, the Polish Government is normalizing restrictions on such topics.

Another attempt at post-truth politics is using nationality and nostalgia in order to address the sensibilities of the Polish citizens. As Regev sums up, there has been a lack of information in museums of history, especially the ones about World War II (Regev, 2016), consequently, exaggerated heroism was created. As Stanley Bill puts it, for example, there is the Ulma Family Museum of Poles Saving Jews in World War II in Markowa in the memory of the Ulma family who hid Jewish people and implicitly sacrificed their own lives during the Nazi occupation (Bill, 2016). As Stanley Bill puts it, Museum is telling the story of the war from the perspective of celebrating only national achievements, not the full truth itself (Bill, 2016). It is today unknown, how many Poles helped Jewish people to take shelter, yet it is among the possibilities that the Ulma family was reported to the Nazi officers since there were other people among the Poles under the Nazi regime who didn't or couldn't choose to

give shelter to Jewish people (Regev, 2016).

In Poland populist government put strict rules on the media. Trzcińska wrote in her study that there are websites which are critical of all parties serving as a kind of ‘third way’ between all supporters and oppositions to expose all sides (Trzcińska, 2018: 19). Just as it was done during the communist government of Poland, now the public is using sarcasm and humour to ease social anxiety and express their opinions, an example can be given from article of Trzcińska referring an article employing the Lord of the Rings to criticize (Trzcińska, 2018: 19). Since any other way of conversation is either problematic or even dangerous, especially youth is expressing their opinions through media with deniable sentences to dodge any possible incrimination. With, the Government passing another media bill³ regulating media in 2021, it restricts any company that is not based in the EU to have power in media (The New York Times, 2021). US-based opposition media channel TVN is one of the many broadcasters to be affected by the regulation. Increasing control over media strengthens the effect of relative truth and in the absence of questioning voices, relative truth becomes “the only truth” in time.

Among the post-truth politics of the Polish government, there are so-called facts offered which can be proven otherwise within a maximum of an hour of internet research. An independent website from Poland made a list of seven lies told by the Prime minister and these can also be proven when research is made by public institutions. According to Pronczuk and Kocejko, Polish PM Mateusz Morawiecki lies about the amount of Chechen and Ukrainian refugees in Poland, the rise in salaries, and the growth of the industry. The source gives reference to the official numbers; all information about the topics mentioned is accessible from the Office for the Foreigners (a department of the Ministry of Interior Affairs, responsible for refugees), Main Statistical Office and Eurostat (Pronczuk and Kocejko, 2018).

The Law and Justice Party of Poland is also accused of circulating conspiracy theories. As Duval Smith puts it, 96 people aboard in total including the former president, Lech Kaczynski died in a plane crash in 2010, latterly by a government inquiry, bad weather and the pilot were blamed (Duval Smith, 2016). As Duval Smith puts it, Kaczynski was the twin brother of Jaroslaw Kaczynski, who is also a former president and now Deputy Prime Minister of Poland (Duval Smith, 2016). As Shotter and Foy put it, in the crash, Poland lost

³ Here it is given as “media bill” since current sources in English refers as “media bill” or “new media bill”.

her President, commanders, senior priests, central bank chief and many more, which made many Poles see the disaster as their 9/11 (Shotter and Foy, 2020). As Schindler puts it due to the official announcement of Russian and Polish officials in 2011, the plane crash happened due to pilot error and dense fog (Schindler, 2018). On the other hand, current Polish Government blames Russia occasionally. As Gocłowski and Zuravski puts it, Primarily PiS used the crash in the election campaign against the opposition which ruled Poland for eight years (Gocłowski and Zuravski, 2020) and eventually some citizens and other opposition members started blaming and building conspiracy theories over the crash involving the former government.

The last example from Poland occurred during the pandemic crisis; the government tried not to delay Presidential elections which have been another issue in post-truth politics of Poland. The presidential election time was planned to take place on May 10th. Ongoing pandemic conditions initiated a discussion about considering rescheduling the elections. PiS was not in favor of it, and their defiance politicized the election atmosphere. When the election was postponed due to the pandemic, this time opposition parties criticized the government for risking the lives of the citizens by running the election. The election was postponed and due to restrictions, opposition candidates could not meet with voters in addition to holding democratic debates (France 24, 2020). Later, on June 28, Andrzej Duda, who ran independent yet had the support of PiS, won the Presidential elections without a big difference besides the public poles showing higher majority support for PiS and their candidate (New York Times, 2020). The current government is implementing laws which change the system gradually while shifting or even changing the “European” part of Polish identity.

B. Belarus

The second case of post-truth politics shifting identity away from the European identity is Belarus which is accepted as a “European country” and still has firm relations with the EU. According to the EU’s diplomatic service, The European External Action Service (EEAS), relations between the EU and Belarus are based on respect for common values, respect for human rights, democracy, and rule of law (EEAS, 2016). As will be explained in this chapter, it is seen that Aleksandr Lukashenko is in power since 1994 and his government is applying strict populist rules. At the 6th Belarusian People’s Congress on February 11 of 2021, Aleksandr Lukashenko, President of Belarus said that “*The world and Belarus are living in*

the era of post-truth” (Belarus.by, 2021). According to Aleksandr Lukashenko, people are spending too much time on social media which was manipulated by “*Internet giants*” and because of the search algorithms and social networks, people are becoming addicts and lose their connection with real life and social skills (Belarus.by, 2021). This discourse connecting the internet and media with a threat to social life and misinformation clears the way for populist/ far-right decisions to impose strict control on media. Demonstrators clearly object to the government's censorship policy, yet protests face harsh suppression and repression of journalists continues. This is one of the features where the government of Belarus mobilizes the masses by turning to the roots of identity politics.

Protests have become a part of daily life in Belarus in the 2000s. After the questionable Presidential elections, Belarussian people marched the streets and the government answered with an arguable police force claiming that protesters were armed. Yet there was no evidence of it. George W. Bush defined Belarus as “*the last remaining dictatorship of Europe*” and accused the President of rigging the elections (CBS News, 2005). As Bayer puts it, after 17 years, Lukashenko now is widely referred to as “*Europe’s last dictator*” who proved the term by jailing opponent candidates and preventing their relatives to vote (Bayer, 2020). As of November 2021, according to Viasna Human Rights Center, 835 individuals including bloggers, campaign members and protesters who are involved in political activities after the 2020 election are held as prisoners (Viasna Human Rights Center, 2021).

After the controversial election, as Williams puts it, Lukashenko portrays protests as harmful to Belarus and connects them to the opposition parties, to this end opposition cannot be allowed to gain power (Williams, 2021). Every year, Belarus seems to be moving away from the democratic system. When it comes to opposition, in Belarus’ case, the incident of Flight 4978 is important regarding post-truth politics. The destination of Flight 4978 of Ryanair was set to Lithuania when a “security alert” was given. As Lister puts it the pilot had to change the direction to Belarus, change of direction of the plane led to the arrest of Roman Pratasevich, an activist campaigning against Lukashenko’s government (Lister, 2022). As Lister puts it, although Belarussian government officials insisted that there was a bomb alert and the captain decided to land in Belarus, the international community condemned the Belarussian government for staging the false alert and manipulating “*a state-sanctioned hijacking*” (Lister, 2021). Following the police brutality over the election protestors and the

Ryanair incident, the European Council introduced economic sanctions against the Belarussian government with other implications such as the ban on flights over Belarussian air (European Council, 2021). As Lister summarizes, after sanctions, Roman Protasevich who was taken into custody was released (Lister, 2021).

Another example of post-truth politics in Belarus is related to language. Multilingualism is a feature of Belarus. Being a former USSR member, Russian is still used by the majority. Belarussian is and was mostly preferred by intellectuals especially in the nineties to promote the idea of political separatism from Russia and the usage of Belarussian is and was a symbol of the oppositionist movement (Goujon, 1999: 662). While the Belarussian government has pro-Russian features, Roloff and Dunay argue that since Russian is the widely used language in Belarus, Russia has undeniable influence over the public by giving information through media channels such as other countries like Tajikistan and Ukraine (Roloff and Dunay, 2018: 28).

In addition to the above-mentioned issues, the Covid-19 pandemic as well raised questions about the populist government. While the pandemic restrictions were effective worldwide, in Belarus Covid-19's effects on people's lives were ignored and news revealing the truth about the outbreak was denied. As Jegelevicius puts it, tests were available only for those who had symptoms and contacted ill but at the peak of the pandemic that was not enough (Jegelevicius, 2020). According to Jegelevicius, Alexander Loban, a Belarussian doctor sent a letter to the President and asked him to close the borders instead he was taken to hospital with a temperature of 37.1°C on the thermometer and spent a week alone with no symptoms of coronavirus; even the Belarussian Orthodox Church which supports government asked people to encourage in online participations on education (Jegelevicius, 2020). The people of Belarus tried to manage the pandemic themselves and regardless of what the government preached they implied self-isolation. Research made by the SATIO and Friedrich Ebert Stiftung Foundation (2020) has shown that in 2020 %70 of the parents in Belarus did not send their children to school and %66 parents argued that they would switch to remote learning easily if they must (SATIO and Friedrich Ebert Stiftung Foundation, 2020: 5). As Shingaryov argues, the President claimed that nobody would die from Covid-19 and amongst other reasoning he claimed all the death occurred during the time being were because these patients had previous illnesses before the virus (Shingaryov, 2020). The majority of the citizens found his reasoning unethical (Shingaryov, 2020), which can be argued as one of the

most obvious characteristics of post-truth politics. As Shingaryov puts it, the Belarusian state suggested many things could cure Covid such as saunas and butter, latterly, after public reaction, he explained he was only “joking” (Shingaryov, 2020). Because post-truth allows a part of the truth or a version of it, it is easier for populist leaders and governments to legitimize their unaccepted discourses as jokes.

The way the government of Lukashenko (mis)managed the pandemic took international attention. But most importantly, lack of trust in science and ignoring the scientific facts had serious consequences. Regardless of what populist governments trying to do it is important to note the fact as Loftus puts it, “*There is no room for “post-truth” in the management of this (Covid- 19) crisis*” (Loftus, 2020) since inadequate protection of public health is a direct threat to the world. Financial indicators of Belarus were the primary reason for ignoring the virus; although economic growth was and is on track, there was and is increasing inflation in relation to Western sanctions (Wiiw, 2021), the Belarussian government created an alternative world where coronavirus was exaggerated, and lockdowns were not necessary. In addition to this, the crisis was used to put further restrictions on media and freedom of speech.

C. Hungary

Post-truth politics are probably more visible in the international media than in Poland and Belarus, post-truth politics are a known part of populist Hungarian politics for a long time. In an interview with Komuves, Peter Kreko stated that “*Hungary is a post-truth laboratory where the system includes elements of both the Western fake news world and the communication strategies of autocratic illiberal regimes of the East*” (Komuves, 2018). In the case of Hungary, Feledy’s report shows three features can be listed as populist features: anti-expert rhetoric, post-truth politics and renationalization (Feledy, 2017). As Randeria puts it, Changing the constitution, altering the system of nominating judges for the constitutional court to subvert the independent judiciary, and issuing laws to tighten control on media to limit the freedom of expression are some examples of policies of the populist government of Hungary (Randeria, 2017). While illiberal policies, fake news and propaganda are promoted by the government and consequently normalized, they also clear the way for further populist policies.

It is possible that post-truth politics related to the media might be the most obvious

manipulative move of the Hungarian government. As Mallinder puts it, one of the arguments on this issue is that following his third straight election victory, Victor Orbán initiated a Soviet-like media propaganda towards multiculturalism and migration by using television channels (Mallinder, 2018). During the election campaign, the government tried to discredit the opposition with fake news so they would lose public support. Other designated rivals were universities and science. By targeting universities, Orbán's government aim to prevent the diversity of opinions and took science under control too. *"But liberal democracy cannot survive in the absence of a diversity of opinions, free public debate and spaces of dissent, which autonomous universities provide"* (Randeria, 2017: 3). Suppressing academic opinions is a feature of populism which threatens democracy.

When it comes to democratic values, probably the most important post-truth politics of Hungary surrounds around the law-making. According to the newly passed law, Orbán gained further space on enforcing acts of populism. One of the examples of these kinds of legal regulations is the "Enabling Act" as the public calls it. Formally "the Act on Protecting against the Coronavirus", this act ultimately allowed the government to take decisions independent of the parliament (Verfassungsblog, 2021). According to Kovacs and Trencsenyi, legalization of such politics facilitates implementing government policies more rapidly, in the name of the people of course, and intimidate and suppress the opposition (Kovacs and Trencsenyi, 2020: 11).

Orban uses fear to manipulate people and implement post-truth politics. For example, organizations and individuals supporting the EU are presented as foreign enemies. These focal points are especially targeted since they advocate human rights and directly oppose the government; eventually, they are "the enemies". On the other hand, in Orbán's narrative EU is the main enemy. Under a populist government, Hungary moved away from the European economic system under the ideology of "nationalization." Hungary, a member of the EU since 2004, is bound to European values and European identity by treaties. Despite being a member, in return for the EU's criticism of Hungary's domestic policies, the current government is clearly taking a position against the EU. By being drawn away by the EU and leaning toward China and Russia, the Hungarian government is creating a shift in the identity of Hungary with post-truth politics. As Fukuyama puts it, Victor Orbán defines Hungarian as ethnic Hungarian, which means if a person is not ethnically Hungarian is not part of the nation and collective identity is rejected altogether (Fukuyama, 2019). Migration takes an important role

here. As Randeria argues, by extolling the virtues, Orbán has positioned himself as a defender against Muslim migrants (Randeria, 2017). As Randeria puts it, Orbán is questioning the EU's values and argues that they are undermining the liberties of Hungarians (Randeria, 2017).

Populist parties are prone to tell a different narrative of the past. They construct their policies on people's sensitivities so using and reshaping historic facts is a well-established idea. One of the examples is the normalization of Holocaust history as was the case in Poland. As Pető sums up, in 2021 a statue of Admiral Horthy became a subject of public debate and remained as public property, after he was celebrated as a democrat by a Hungarian mayor (Pető, 2021: 241-242). But the problem with the statue is that Admiral Horthy was a controversial leader in the interwar period of Hungary in World War II. Pető points out that Horthy was an ally of Nazi Germany and one of the people who are responsible for the deportation of 430,000 Hungarian Jews after 19 March 1944 (Pető, 2021: 241). Keeping such statues and the reconstruction of the values by focusing on a part of history eventually triggers mistrust of historical facts and also enables the normalization of leaders with oppressive perspectives. This policy also gives a feeling of nostalgia within a feeling of pride replaced with disappointment over the past.

It is evident that the post-truth politics of Hungary has created a society that accepted relativity in facts and counts on themselves for truth. According to research made by Ipsos in 2018, 68% Hungarian people believe that they can distinguish real news from 'fake news', 60% believe people are misled by politicians, especially regarding the ratio of immigrants in the population. 63% of Hungarians believes there is more lying and misuse of facts in politics and media compared to 30 years before (Ipsos, 2018). It is important to acknowledge that in time, identity may change, a new reality may not involve the complete truth and losing trust in values such as democracy may eventually bring a new reality where new historical evidence on wars and Holocausts might reflect differently.

VII. Conclusion

The post-truth society is not a product of recent developments, it was already processed and accelerated with events such as Brexit. European identity is questioned so is the EU and this may lead to its rejection by the majority of the people in Belarus, Poland, and Hungary. In Europe, identity is losing its democratic features as nations lose their sense of community and lose trust in shared European institutions which take a major role in integration. It is possible

to say that in the end, people might start to stop demanding truth because they are losing faith in democracy and politics. The ethical crisis of politics is maybe the most important fact that brings post-truth society.

As it can be seen in the case countries given above, the majority of post-truth politics contradict European values. Freedom of speech, democratic values and trust in science are threatened by these new trends. For example, populist parties advocate that supporting minority rights is similar to supporting job-hunting migrants; this example reflects that truth might depend on the person speaking. At the heart of populism, the rhetoric takes the first place; there is a clash between “real people” and “the elites”. Nowadays, especially in Europe, populist politics present a clash between values and living.

It is important to reach the correct information and know enough about the policies of populist governments claim that they are brought by the public and to save the country. It is vital to read their real agenda to understand what might and will be the results of their actions and somewhat resist this new acceptance of “almost truth.” As in the examples, populist parties instrumentalize democracy to gain power, and yet they do harm it with post-truth politics. Of course, such change brings new outcomes and in time, new values are being settled. Brexit is an example of how to be European at the same time not being attached to any values written by the EU. The identity of communities changes over time, the important thing is shifts that might evolve into fascism that broke out in Europe which resulted in World War II and the world paid the price. As many populist parties gain power, there will be fewer “European values” in European identity, less democracy, less freedom and as a recent trend, less truth.

References

- Amnesty International (2018). “Poland: The Law on the Institute of National Remembrance contravenes the right to freedom of expression”, <https://www.amnesty.org/en/documents/eur37/7858/2018/en/> (Accessed 26.10.2021).
- Barbière, Cécile (2018). “French pro-European right launches breakaway party”, <https://www.euractiv.com/section/eu-elections-2019/news/la-droite-pro-europeenne-fait-officiellement-secession-avec-agir/> (Accessed 28.06.2022).

- Bayer, Alexei (2020). “Donald Lukashenko: Amazing Parallels Between Belarus and the US”, <https://www.theglobalist.com/united-states-donald-trump-belarus-protests-alexander-lukashenko-democracy/> (Accessed 06.10.2021).
- BBC News (2021). “Roman Protasevich: House arrest form and seized in Ryanair Belarus jet drama”, <https://www.bbc.com/news/world-europe-57607580> (Accessed 05.07.2022).
- Belarus.by (2021). “Lukashenko: We are living in the era of post-truth”, https://www.belarus.by/en/press-center/all-belarusian-peoples-congress/lukashenko-we-are-living-in-the-era-of-post-truth_i_125457.html (Accessed 03.10.2021).
- Benazir, Khalimat Rachida (2021). “Direct Democracy and the Rise of Populism in Switzerland”. *International Relations Studies Journal*, (2), 21-37.
- Bill, Stanley (2016). “The politics of heroism: the museum of Poles saving Jews in World War II”, <https://notesfrompoland.com/2016/03/21/the-politics-of-heroism-the-museum-of-poles-saving-jews-in-world-war-ii/> (Accessed 02.07.2022).
- Brzozowski, Alexandra (2019). “EU country briefing: Belgium”, <https://www.euractiv.com/section/eu-elections-2019/news/eu-country-briefing-belgium/> (Accessed 28.06.2022).
- CBS News (2005). “Bush calls Belarus Europe’s last dictatorship”, <https://www.cbc.ca/news/world/bush-calls-belarus-europe-s-last-dictatorship-1.569028> (Accessed 02.10.2021).
- Chopin, Thierry (2018). “Europe and the identity challenge: who are ‘we’?” *European Issues*, (466), 1-6.
- D66 International (2022). “What we stand for” <https://international.d66.nl/what-we-stand-for/> (Accessed 28.06.2022).
- DIPD (2022). “The Danish People’s Party”, https://dipd.dk/en/node/231__ (Accessed 28.06.2022).
- Duval Smith, Alex (2016). “Will Poland ever uncover the truth about the plane crash that killed its president?”, <https://www.theguardian.com/world/2016/feb/07/smolensk-plane-crash-lech-kaczynski-poland-russia> (Accessed 02.07.2022).
- EEAS (2016). “Belarus and EU”, https://eeas.europa.eu/headquarters/headquarters-homepage/15975/belarus-and-eu_en (Accessed 10.10.2021).
- ERSTE Foundation (2019, March 18) *Francis Fukuyama: Identity Politics – The Demand for Dignity and the Nation State’s Future* [Video]. YouTube. <https://www.youtube.com/watch?v=X8N4EBV5iK8>.

- EUR-Lex (2007). “The 2004 enlargement: the challenge of a 25-member EU”, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=LEGISSUM%3Ae50017> (Accessed 09.10.2021).
- EUR-Lex (2012). “Consolidated Version of the Treaty on European Union”, https://eur-lex.europa.eu/eli/treaty/teu_2012/art_2/oj (Accessed 22.10.2021).
- EUR-Lex (2018). “Treaty of Maastricht on European Union”, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=LEGISSUM:xy0026> (Accessed 23.09.2021).
- European Council (2021). “EU imposes sanctions on the Belarussian economy”, <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2021/06/24/eu-imposes-sanctions-on-belarusian-economy/> (Accessed 01.10.2021).
- Favell, Adrian (2010). “European Identity and European Citizenship in Three ‘Eurocities’: A Sociological Approach to the European Union”. *L'Harmattan*, (30), 187-224.
- Feledy, Botond (2017). “Hungary: Populism or politics?”, https://www.cidob.org/en/articulos/cidob_report/n1_1/hungary_populism_or_politics (Accessed 07.10.2021).
- Fligstein, Neil., Polyakova, Alina and Sandholtz, Wayne (2012). “European Integration, Nationalism and European Identity.” *JCMS*, (50), 106-122.
- France24 (2022). “Poland postpones May 10 presidential election over Covid-19 fears”, <https://www.france24.com/en/20200506-poland-postpones-may-10-presidential-election-over-covid-19-fears> (Accessed 02.07.2022).
- Fukuyama, Francis (2018). *Identity: The Demand for Dignity and The Politics of Resentment*. New York: Faffar, Straus and Giroux.
- Galston, William A (2018). “The Populist Challenge to Liberal Democracy”. *Journal of Democracy*, 29 (2), 5-19.
- Gil, Cameron Michael (2019). “Spatial analysis of La République En Marche and French Parties, 2002–2017”. *French Politics*, 17 (2), 184-210. <https://doi.org/10.1057/s41253-018-0073-x>
- Gocłowski, Marcin and Zurawski, Wojciech (2020). “Poland critical of Russia 10 years after Smolensk air crash”, <https://www.reuters.com/article/us-poland-politics-smolensk-idUSKCN21S16E> (Accessed 09.10.2021).
- Goujon, Alexandra. (1999). “Language, nationalism, and populism in Belarus, Nationalities Papers”. *The Journal of Nationalism and Ethnicity*, 27 (4), 661-677, <https://doi.org/10.1080/009059999108885>
- Grzebyk, Patrycja (2017). “Amendments of January 2018 to the Act on the Institute of

- National Remembrance – Commission For the Prosecution of Crimes Against the Polish Nation in Light of International Law”. *XXXVII Polish Yearbook of International Law*, 287-300. <https://doi.org/10.7420/pyil2017o>
- Henley, John (2019). “Dutch Eurosceptics dream of a united front to roll back EU” <https://www.theguardian.com/world/2019/may/20/dutch-eurosceptics-dream-of-united-front-to-roll-back-eu> (Accessed 28.06.2022).
- Hussain, Amina (2019). “Theorising Post-Truth: A Postmodern Phenomenon”, *Journal of Comparative Literature and Aesthetics*, 42 (1), 150-161.
- Jegelevicius, Linas (2020). “Belarus and coronavirus: Lukashenko’s business-as-usual approach is ‘mind-blowing negligence’”, <https://www.euronews.com/2020/04/21/belarus-and-coronavirus-lukashenko-s-business-as-usual-approach-is-mind-blowing-negligence> (Accessed 08.10.2021).
- Kaya, Ayhan (2018). “Right-wing populism and Islamophobia in Europe and their impact on Turkey–EU relations”. *Turkish Studies*, 21 (1), 1-28. doi: <https://doi.org/10.1080/14683849.2018.1499431>
- Keyes, Ralph (2004). *The Post-Truth Era: Dishonesty and Deception in Contemporary Life*. New York: St. Martin’s Press.
- Komuves, Anita. (2018). “Hungary is a Post-truth Laboratory”, <https://vsquare.org/hungary-is-a-post-truth-laboratory-peter-kreko/> (Accessed 28.10.2021).
- Koruk, Ersel (2020). *Gerçeklik-Ötesi Çağı Hegemonya ve İklim Krizi Üzerinden Anlamak* (Unpublished master’s thesis). University of Marmara, İstanbul.
- Kovács, János Mátyás and Trencsényi, Balázs (eds.). (2020). *Brave New Hungary*. London: Lexington Books.
- Kovács, Kriszta. (2021). “Hungary and the Pandemic: A Pretext for Expanding Power”, <https://verfassungsblog.de/hungary-and-the-pandemic-a-pretext-for-expanding-power/> (Accessed 05.10.2021).
- Lister, Tim (2021). “Belarus condemned for ‘hijacking’ Ryanair plane to detain journalist”, <https://edition.cnn.com/2021/05/23/europe/belarus-ryanair-pratasevich-intl/index.html> (Accessed 02.10.2021).
- Loftus, Suzanne. (2020). “COVID-19 And Responsible Leadership In A “Post-Truth” Age”, <https://globalsecurityreview.com/covid-19-responsible-leadership-post-truth-age/> (Accessed 07.10.2021).
- Mallinder, Lorraine. (2018). “Inside Hungary’s Post-truth Laboratory”, <https://newint.org/features/2018/07/023/post-truth-laboratory> (Accessed 26.09.2021).

- Marshall, Hannah and Drieschova, Alena (2018). “Post-Truth Politics in the UK’s Brexit Referendum”. *New Perspectives*, 26 (3), 89-105.
- McIntyre, Lee (2018). *Post-truth*. Cambridge: MIT Press.
- Müller, Jan-Werner (2016). *What is Populism?* Philadelphia: University of Pennsylvania Press.
- Noury, Abdul and Gerard, Roland (2020). “Identity Politics and Populism in Europe”. *The Annual Review of Political Science*, (23), 421-439.
- Oxford Languages (2021). “Word of the Year 2016”, <https://languages.oup.com/word-of-the-year/2016/> (Accessed 22.10.2021).
- Papadogiannis, Nikolaos (2019). “Is there such thing as a ‘European Identity’?”, <https://theconversation.com/is-there-such-thing-as-a-european-identity-117052> (Accessed 22.10.2021).
- Pető, Andrea (2021). “The Illiberal Memory Politics in Hungary”. *Journal of Genocide Research*, 24 (2), 241-249.
- Prado, C. G. (2018). *America’s Post-Truth Phenomenon*. California: Praeger Publishing.
- Pronczuk, Monika and Kocejko, Bartosz (2018). “Polish PM Morawiecki in the land of post-truth. 7 most blatant lies”, <https://oko.press/polish-pm-morawiecki-in-the-land-of-the-post-truth-7-most-blatant-lies/> (Accessed 23.09.2021).
- Randeria, Shalini (2017). “Orbán’s Lawfare against Liberal Democracy in Hungary”, <https://globalchallenges.ch/issue/2/orbans-lawfare-liberal-democracy-hungary/> (Accessed 07.10.2021).
- Rietdijk, Natascha (2021). “Post-truth Politics and Collective Gaslighting”. *Episteme*, pp. 1-17. <https://doi.org/10.1017/epi.2021.24>
- Roloff, Ralf and Dunay, Pál (2018). “The Age of Post-Truth”, *Partnership for Peace Consortium of Defense Academies and Security Studies Institutes*, 17 (2), 19-36.
- Rowinski, Paul (ed.). (2021). *Post-Truth, Post-Press, Post-Europe: Euroscepticism and the Crisis of Political Communication*. Switzerland: Palgrave Macmillan.
- SATIO and Friedrich Ebert Stiftung Foundation (2020). “Impact of the Covid-19 Pandemic on Social and Economic Processes in Belarus”, <http://library.fes.de/pdf-files/bueros/ukraine/17415.pdf> (Accessed 06.10.2021).
- Schindler, John R (2018). “New Evidence Shows Russia Played a Role in Plane Crash That Killed Poland’s top Brass”, <https://observer.com/2018/05/evidence-shows-russia-had-role-in-smolensk-crash-killed-kaczynski/> (Accessed 10.10.2021).
- Shingaryov, Anrey (2020). “The president without a plan Alexander Lukashenko still insists

- nobody's going to die from COVID-19. What on earth is happening in Belarus?", <https://meduza.io/en/feature/2020/04/16/the-president-without-a-plan> (Accessed 07.09. 2021).
- Shotter, James and Foy, Henry (2020). "Ten years after the Smolensk air disaster, political scars remain", <https://www.ft.com/content/41e31f96-73ac-11ea-95fe-fcd274e920ca> (Accessed 09.10.2021).
- Socialdemokratiet (2022). "Foreign Policy and the EU", https://www.socialdemokratiet.dk/english/foreign-policy-and-the-eu/#_____ (Accessed 28.06.2022).
- Speed, Ewen and Mannion, Russell (2017). "The Rise of Post-truth Populism in Pluralist Liberal Democracies: Challenges for Health Policy". *International Journal of Health Policy and Management*, 6 (5), 249–251.
- Stojarová, Věra (2018). "Populist, Radical and Extremist Political Parties in Visegrad countries vis à vis the migration crisis. In the name of the people and the nation in Central Europe". *Open Political Science*, (1), 32-45. <https://doi.org/10.1515/openps-2018-0001>
- Suiter, Jane (2016). "Post-truth Politics", *Political Insight*, 7 (3), 25-27.
- Tekiner, Uğur (2020). "The 'European (Union) Identity': An Overview", <https://www.e-ir.info/2020/04/15/the-european-union-identity-an-overview/> (Accessed 24.09.2021).
- Tesich, Steve. (1992). "A government of lies." *The Nation*. https://www.thefreelibrary.com/_/print/PrintArticle.aspx?id=11665982 (Accessed 04.11.2021).
- Trzcińska, Julia (2018) "Humor and Sarcasm as a Tool against Populism in Poland", *EPRIE Journal*, 18-20.
- Velasco, Andrés (2020). "Populism and Identity Politics", *LSE Public Policy Review*, 1, (1), 1–8. <https://doi.org/10.31389/lseppr.1>
- Viasna Human Rights Center (2021). "As of November 5 835 persons in Belarus are considered as political prisoners (2021, November 5)", <https://prisoners.spring96.org/en> (Accessed 05.10.2021).
- Waisbord, Silvio (2018). "The elective affinity between post-truth communication and populist politics", *Communication Research and Practice*, 4(1), 17-34. <https://doi.org/10.1080/22041451.2018.1428928>
- Wiiw (2021). "Belarus.", <https://wiiw.ac.at/belarus-overview-ce-17.html> (Accessed 07.10.2021).

- Williams, Matthias (2021). “Belarus leader: change constitution to prevent opposition from taking power”, <https://www.reuters.com/world/europe/belarus-leader-change-constitutionprevent-opposition-taking-power-2021-09-28/> (Accessed 08.10.2021).
- Wilsdon, James (2018). “The Brexit experience — evidence, expertise, and post-truth politics”. *Journal & Proceedings of the Royal Society of New South Wales*, 151 (1), 45-49.
- World Health Organization (2020). “Munich Security Conference”, <https://www.who.int/director-general/speeches/detail/munich-security-conference> (Accessed 03.10.2021).

JOURNAL OF INTERNATIONAL RELATIONS AND POLITICAL SCIENCE STUDIES

ULUSLARARASI İLİSKİLER VE SİYASET BİLİMİ ÇALIŞMALARI DERGİSİ

e-ISSN: 2792-0984

SOĞUK SAVAŞ SONRASI ABD’NİN İNSANİ MÜDAHALESİNİ ETKİLEYEN TEMEL FAKTÖRLER

Zübeyda PARLAK

Öğretim Görevlisi, Kafkas Üniversitesi

Yalova Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı/Uluslararası İlişkiler Bilim Dalı, Doktora
Öğrencisi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, 77200 Yalova, Türkiye

Email: zubeyda.parlak@kafkas.edu.tr **ORCID:** [0000-0002-2643-1867](https://orcid.org/0000-0002-2643-1867)

Submitted: 19 October 2022 & **Accepted:** 24 December 2022

Citation: Parlak, Zübeyda. (2022). Soğuk Savaş Sonrası ABD’nin İnsani Müdahalesini Etkileyen Faktörler. *Journal of International Relations and Political Science Studies*, (6), 67-96.

Uluslararası İlişkiler Çalışmaları Derneği | International Relations Studies Association
Journal of International Relations and Political Science Studies
E-mail: dergi@tuicakademi.org

SOĞUK SAVAŞ SONRASI ABD’NİN İNSANİ MÜDAHALESİNİ ETKİLEYEN TEMEL FAKTÖRLER

Zübeyda PARLAK

Öğretim Görevlisi, Kafkas Üniversitesi

Yalova Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı/Uluslararası İlişkiler Bilim Dalı, Doktora
Öğrencisi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, 77200 Yalova, Türkiye

Email: zubeyda.parlak@kafkas.edu.tr **ORCID:** [0000-0002-2643-1867](https://orcid.org/0000-0002-2643-1867)

Submitted: 19 October 2022 & **Accepted:** 24 December 2022

Özet

Soğuk Savaş sonrası Amerika Birleşik Devletleri (ABD) doğrudan veya dolaylı olarak insani krizlere müdahil olmaktadır. ABD’nin öncülüğünde yapılan insani müdahaleler, bazı kesimler tarafından uluslararası hukuka uygun olmasa bile meşru kabul edilmeye başlamıştır. Ancak temel sorun ABD’nin bahse konu müdahalelerinin müdahale konusu ülkelerin ulusal çıkarları için hareket edip etmediğidir. Çünkü müdahalecinin niyetinin meşruiyeti müdahaleye temel oluşturmaktadır. Amacım ABD’nin insani krizlere ulusal çıkar için mi yoksa insani kaygılarla mı dâhil olduğunu saptamaktır. Genel olarak dış politika amaçları veya ulusal çıkarlar, ABD ulusal güvenlik belgelerinde ulusal güvenlik, güç kazanma, ekonomik çıkarlar veya birincil, ikincil ve üçüncül çıkarlar gibi sınıflandırılmaktadır. ABD ulusal çıkarlarının karşısına insani kaygılarını koyarak, “niyetine” odaklanarak çalışmayı analiz ettim. Literatürde konu çok geniş olduğu için ABD’nin yer aldığı, insani krizle ilgili olan, 1995 Bosna ve 1999 Kosova müdahalelerini karşılaştırmalı vaka analizi olarak seçtim. Her iki olayda da etnik temizlik tespit edilmiş, aynı bölgede insani kriz ortaya çıkmış ve Bill Clinton döneminde ABD bölgeye insani müdahale gerçekleştirmiştir. Çalışmada her iki olayda benzer gerekçeler tespit edilmekle birlikte farklılıklar da ortaya çıkmıştır. ABD hem insani hem dış politika amaçlı hareket etmiştir ancak amaçlarına etki eden iç ve dış etkenlerin mevcut olduğu tespit edilmiştir.

Anahtar kelimeler: ABD, Ulusal Çıkar, İnsani Müdahale, 1995 Bosna, 1999 Kosova

Abstract

After the Cold War, the USA is directly or indirectly involved in humanitarian crises. Even though they are against international law, humanitarian interventions of the USA are perceived as legitimate from some points of view. However, the main issue here is the compliance of these interventions with the national interests of the countries in question. I aim to investigate whether the USA is involved in humanitarian crises for their own national interests or humanitarian concerns. In general, foreign policy purposes or national interests in the US national security documents are listed as national security, power gain, economic interests, or primary, secondary, and tertiary interests. I analyzed the study by putting the humanitarian concerns of the US administration against these interest elements and focusing on “intention” at every stage. Since the subject is very broad in the literature, I have chosen the 1995 Bosnia and 1999 Kosovo interventions as a comparative case study. Both incidents were the subject of ethnic cleansing, the USA executed a humanitarian intervention in the region during the Bill Clinton era. Although there were similar reasons for both events in the study, there were also differences. While the USA acts for both humanitarian and foreign policy purposes, it has been determined that there are internal and external factors that affect their goals.

Keywords: USA, National Interest, Humanitarian Intervention, 1995 Bosnia, 1999 Kosovo

I. Giriş

Soğuk Savaş döneminde dünyada daha çok devletlerarası çatışmalar nasıl çözülür sorusuna çözüm aranmaktaydı. Günümüzde ise ilgi odağı daha çok devlet içinde ortaya çıkan sivil çatışmalara yönelmiştir. Bu çatışmalarda yoğun insani kayıplar ortaya çıkmıştır. Diğer devletler bu duruma müdahale etme veya seyirci kalma konusunda ikileme düşmüşlerdir. Finnemore ve Bull’a göre bu ikilemin bir yanında uluslararası sistem ve kurallarının gerektirdiği egemenlik anlayışı, diğer yanında ise insani açıdan zarar gören kitleleri kurtarma isteği bulunmaktadır (Finnemore, 2003: 136-137; Bull, 1977: 227-228). Bununla birlikte asıl amaç nedir? İnsani yardım yapmak mı yoksa insani gerekçeler ileri sürerek kendi ulusal amaçlarını gerçekleştirmek midir? Asıl sorun buradan kaynaklanmaktadır.

1990’dan itibaren bazı devletler tarafından insani müdahale yapılmaya başlanmıştır. Bu müdahaleler bazı yazarlar tarafından uluslararası hukuka uygun olmasa bile meşru kabul edilmeye başlamıştır (Meernick, 1996:392; Buchanan,2022:690; Byers ve Chesterman:

2003:15). Birleşmiş Milletler (BM) yetkilendirmesi olsun veya olmasın, sorunla ilgilenen üçüncü taraf devletler, diğer devletlere karşı uluslararası toplumun sorumluluğunu ileri sürerek bu çatışmalara yönelik çeşitli müdahaleler gerçekleştirmeye başlamışlardır. Ancak insani kayıpları sona erdirmeye isteği, insani dış politika çerçevesinde bir devletin diğer devlete güç kullanımını da içermektedir (Stromset, 2003: 251). Bundan dolayı insani müdahale, insani gerekçelerle yapılırsa dâhi diğer devletlere müdahale yapılmasını yasaklayan uluslararası hukuk kuralları bulunmaktadır. Bu kurallar diğer devletlerin iç işlerine müdahale etmeme, devlet egemenliği, anlaşmazlıkların barışçıl çözümlenmesi, diğer devlete güç uygulanmaması, BM'nin yetkilendirdiği güç kullanımını içermesi ve BM'nin güç kullanması durumunda BM'nin tarafsızlık ilkesiyle hareket etmesi şeklinde sayılabilir (Weiss, 2007: 23). Özellikle BM yetkilendirmesi olmadan yapılan bir müdahalenin insani gerekçelerle de olsa uluslararası hukuk kurallarına aykırı olduğu çoğu yazar tarafından ileri sürülmektedir (Byers ve Chesterman, 2003: 133). Ancak tüm bu kuralların insani kayıpları engellemediğini ileri süren kesimler insani krizlere yönelik çeşitli çözüm önerilerinde bulunmaktadır (Doyle, 2001; Stromset, 2003).

Geleneksel açıdan meşruiyet ve otoritenin kaynağı olan devlettir. Ancak yeni meşruiyet kaynağı olarak, bir devletin kendi vatandaşlarının yaşam, özgürlük ve güvenliklerini koruması sorumluluğu ön plana çıkmıştır (Weiss, 2007: 24). Koruma Sorumluluğu Doktrini- The Responsibility to Protect Doctrine (R2P) bu reçetelerin en çok kabul göreni konumundadır. R2P 2005'te BM Genel Kurulu'nda kabul edilmiş ve 2006'da BM Güvenlik Konseyi'nde onaylanmıştır. R2P devletlere vatandaşlarına karşı yerine getirmesi gereken bazı sorumluluklar yüklemektedir. Devletler sorumluluklarını yerine getirmediğinde veya görevlerini yerine getirmek için isteksiz olduğunda BM Güvenlik Konseyi ve uluslararası topluma bazı görevler verilmiştir. R2P ile insani krizleri önleme, insani krizlere reaksiyon gösterme, askeri müdahalenin şartları ve müdahale sonrası ilgili devletin yeniden inşası ile ilgili BM dâhilinde bazı temel ilkeler belirlenmiştir. R2P'ye göre yapılacak askeri müdahale için de altı kriter belirlenmiştir; haklı neden, doğru amaç, son çare, orantınlık, olumlu gelişme beklentisi, doğru otorite (R2P, 2022). Ancak koruma sorumluluğunun işletilmesi ile ilgili başta Güvenlik Konseyi üyelerinin vetosu olmak üzere çeşitli sorunlar bulunmaktadır (Ertuğrul, 2016: 456). BM Güvenlik Konseyi'nin veya uluslararası toplumun tarafları insani kriz ortaya çıktığında sorumluluk almaktan kaçınabilmektedirler (Bellamy, 2008: 627; Şener, 2021: 45-51). Uluslararası toplumun tarafları ve BM üyeleri R2P kapsamında askeri müdahale aşamasına geçtiklerinde R2P'de belirlenen askeri müdahale aşamasında kriterlerin nasıl işletileceğine ilişkin anlaşmazlığa

düşebilmektedirler. Doğru niyet nasıl bilenebilir, soykırımın derecesi ne kabul edilmeli veya haklı neden eşiği nasıl belirlenebilir gibi soru işaretleri her örnek olayda güncelliğini korumaktadır.

İnsani gerekçelere başvurarak insani müdahalelere en çok katılan ülkelerden biri de ABD'dir. ABD'nin dış politika amaçlarını gerçekleştirmek için mi yoksa insani nedenle mi diğer ülkelere müdahale ettiği hala en çok tartışılan konulardan biridir. Hem insani müdahalede meşruiyet kaynağı hem R2P'de yer alan doğru niyet kriteri dâhilinde müdahale yapan devletin, müdahale yapılan ülke üzerinde herhangi bir şekilde ulusal çıkarlarının bulunmaması gerekir (R2P, 2022: 13). Aksi takdirde ABD ve ABD'yi örnek alan diğer devletler bu sorunu dayanak göstererek yeni çatışma alanları yaratabilirler ya da insan hakları ihlalden kaynaklanan bir sorunu çözmek isteyebilirler. Bu nedenle makalede ABD'nin insani müdahalelerini ulusal çıkarları için gerçekleştirip gerçekleştirmediği sorusu üzerinde durulmaktadır.

ABD'nin insani konulara yaklaşımı olaya, zamana, ulusal çıkarlarına, bölgeye ve iktidardaki yönetimin eğilimlerine karşı değişebilmekle birlikte birtakım benzer özellikler de taşımaktadır. Bu özellikler ABD'nin insani müdahale politikasına yönelik bir projeksiyon oluşturmada yararlı olacaktır. Buradan hareketle çalışmada ABD'nin insani müdahale sebebinin hem dış politika hem insani amaçlı olduğunu ispatlamaya çalıştım.

II. Teorik Çerçeve ve Metodoloji

ABD dış politikasının teorik temelleri realist ve liberal politikaların türevinden oluşmaktadır (Seung, 2013: 120). Bu nedenle realist ve liberal teorilerde insani konulara ve ulusal çıkara yaklaşımın incelenmesi gereklidir. Realistler, dış politikada ulusal çıkar üzerine odaklanırlar. Dış politika onlar için amaç değil araçtır. Realistlere göre sistem anarşiktir. Bu nedenle kendi kendine yardım (*self help*) ilkesinden hareketle kendi güçlerini sürekli artırmaya çalışırlar. Kendilerini diğer devletlerin güç dengesine göre konumlandırır ve diğer devletlerin davranışlarından etkilenmezler (Waltz ve Quester, 1982: 45). Onlara göre devletler güvenliklerini kendi ayakları üzerinde durarak sağlayabilirler. Korumaları gereken alan ise ulusal sınırları ve vatandaşlarıdır. Bu nedenle insani konulara şüpheyle yaklaşırlar. Devletin temel amacı diğer bir devletin vatandaşlarını değil öncelikli olarak kendi vatandaşlarının güvenliğini sağlamaktır. Realistlere göre eğer bir devlet insani gerekçelerle hareket ediyorsa bu müdahale insani amaç taşımıyordur. Ancak dış politika aracı olarak ulusal çıkarlarını artırmak için hareket ediyordur (Seung, 2013: 122).

Özetle realist ve neo-realist yaklaşıma göre devletler güç kazanmak ve ulusal

güvenliğini sağlamak için diğer ülkelere müdahale edebilirler. Ayrıca diğer ülke veya bölgeden sağlanacak ekonomik kazanç ya da çıkarlar için de müdahale olasılığı ön plandadır. Başta petrol gibi değerli hammaddeler veya pazarın kontrolünü sağlayacak stratejik noktalar gibi ekonomik çıkar sağlayacak unsurlar, bir devletin müdahaleye daha istekli yaklaşmasına yol açabilmektedir. Hatta bazı durumlarda ekonomik çıkarlar, ulusal güvenliğine ilişkin birincil çıkarlar¹ kapsamında değerlendirilebilmektedir (Choi, 2013: 22). Realist yaklaşım çerçevesinde ABD'nin maddi çıkarları (ekonomik siyasi ve askeri güç) veya insani müdahale gerçekleştirmesini teşvik eden unsurların neler olabileceği ileride ele alınacaktır.

Liberalizm de ise realist yaklaşımdan farklı olarak dış politika karşılıklı çıkar ve barış içinde yaşamak için bir araçtır. Sistemin anarşizm içeren doğasının üstesinden iş birliği ve belli kurallar temelinde gelinebilir, ortak çıkar elde edilebilir. Bundan dolayı uluslararası örgütlerin ve uluslararası hukukun geliştirilmesi gerekliliği üzerinde durulur. İnsani konulara da etik açısından yaklaşılır. Klasik liberal yaklaşımda insani konular ahlaki açıdan değerlendirilir. Liberal teorisyenlere göre ise insani ve askeri müdahalenin tek bir amacı olmalıdır. İnsanlar doğuştan eşittir; özgürlük ve yaşam hakkı ise en temel haklardandır. Bu nedenle insanların soykırım ve katliama uğramasına seyirci kalınmaz (Doyle, 2001: 215-216; Stromset, 2003: 93-126). Bu teoriye göre devletler hem ulusal çıkar hem değerleri için hareket edebilir. Ekonomik refah genelde ulusal çıkar olarak tanımlanır. Liberal değerler ise uluslararası alanda yayılması teşvik edilen demokrasi, serbest piyasa ekonomisi, uluslararası hukuk, insan haklarıdır (Gibs, 2016). Özellikle Teson gibi bazı liberal yazarlar, demokrasi ve insan haklarını sağlamak için insani müdahale yöntemini kullanarak otoriter rejimleri yıkmayı ve başarısız devletleri yeniden yapılandırmayı meşru yöntem olarak benimserler (Teson, 2003: 236). Neoliberalizmi savunan ABD ve diğer batılı ülkeler, devlet egemenliği ve devletlerin iç işlerine müdahale yasağı ilkesinin karşısına, insani değerleri koymayı tercih edebilirler hatta diğer ülkelere güç kullanılması yoluyla insan haklarının uygulanmasını zorla dayatabilirler (Gnest, 2004: 122-126). Bahse konu devletler, liberal değer ve çıkarların tüm dünyaya yayılmasını isterler. Çünkü hem bu devletlerde yaşayan insanların güvenliği sağlanacaktır hem de neoliberal ülkelerin bulunduğu sistemlerde çatışmalar daha az olacaktır. Dolayısıyla diğer devletlerin liberal değer ve amaçları benimsemeleri ve bu doğrultuda hareket etmeleri gerektiğini varsayılır. Hatta demokratik olmayan devletler savaş ve güç kullanılarak demokratikleşme için zorlanmalıdır. Demokratik yönetimler iktidara gelince hedef ülkede insan hakları uygulanır ve uzlaşılı kültürü hâkim olur. Dolayısıyla tüm dünyada

¹ Bir devletin ülkesine saldırı veya saldırı tehdidinde bulunulması durumunda alacağı tedbirler hayati çıkar veya birincil çıkarlar olarak değerlendirilmektedir (Choi, 2013: 20).

çıkarlar uzlaştırılarak karşılıklı çıkarlar elde edilir. “Demokratik Barış²” ile uluslararası sistemde düzen sağlanır. Bu nedenle 1999 ABD Ulusal Güvenlik Strateji Belgesi (UGSB)’de olduğu gibi insani müdahale için ekonomik, siyasi, askeri çıkarların yanında demokrasi ve insan hakları, dini, kültürel çıkarlar aranır (Beyaz Saray UGSB, 1999: 15).

Neo-liberalizmde karşılıklı ulusal çıkarları elde etmek ve uluslararası düzeni sağlamak için güç unsuruna da yer verilir. Örneğin Josep Nye gücü, sert güç, yumuşak güç ve akıllı güç olmak üzere üçe ayırır. Buna göre, bir devletin uluslararası sistemde hem başarılı hem süper güç olabilmesi için sert ve yumuşak güce aynı anda sahip olması gerekir. Devlet güç kullanırken her iki gücü aynı anda ve dengeli kullanabilmelidir. Örneğin, A devleti B devleti üzerinde egemen olabilmek için sadece sert güç unsurlarını, yani ekonomik ambargo ya da savaş, tehdit gibi askeri yaptırımları uygulayarak sonuca ulaşamaz. Aynı zamanda insan hakları, demokratik değerlere sahip olma gibi yumuşak güç unsurlarına da gerek vardır. Bu iki güç birlikte uygulandığında ise akıllı güç ortaya çıkar. Özetle, sert güç için askeri ve ekonomik güce ihtiyaç varken; yumuşak güç için cezbetme gücü uygulanmaktadır. Yumuşak gücün içine ise kültür, ideolojiler, insan hakları ve dış politika tercihleri girer. Yumuşak gücün esas önemi ise bir ülkenin diğerinin politikasını sert güç kullanmadan cezbederek etkileyebilmesidir. Böylece diğer ülkeler kendiliğinden insan hakları ve demokratik değerleri uygularlar. Yumuşak güç etkili olmadığında, sert güç unsurları da kullanılarak istenen sonuç yani insan hakları ve demokratik yönetimler veya diğer ulusal çıkarlar daha kolay elde edilir (Nye, 1990: 12-21).

Çalışmada ulusal çıkarlar dış politika amaçları çerçevesinde ele alındığından dış politika analizinden yararlanılmıştır. Dış politika analizinde, devletlerin amaçları ve ulusal çıkar dış politika çıktısı olarak değerlendirilmektedir. Ulusal çıkar kavramı ile ilgili olarak ortak bir sınıflandırma tam olarak yapılamamıştır. Genel olarak ulusal güvenlik, güç kazanma, ekonomik çıkarlar veya birincil, ikincil ve üçüncül çıkarlar; hayati çıkarlar, önemli çıkarlar gibi sınıflandırmalar yapılabilmektedir (Sönmezoğlu, 2019: 213-225).

Çatışmaların kaynağında da çoğunlukla ulusal çıkar unsuru bulunmaktadır. Çatışma çözümleri açısından konuya yaklaşıldığında çatışmanın kaynağına bakılmakta ve çözüm yolu aranmaktadır. Son dönemde R2P bağlamında insani müdahaleyi dayanak alan Suriye, Libya gibi yeni çatışma alanları ortaya çıkmıştır. Bu bağlamda müdahaleci bir devletin diğer bir ülkenin iç işlerine müdahale etmesine ve çatışmaya girmesine yol açan etkenler, var olan

² Demokratik Barış Teorisi’ne göre, uluslararası sistem demokrasiye ve insan haklarına bağlı devletlerin birbirleriyle çatışmayacağı tezi üzerine kuruludur. Çünkü demokratik iç siyasette farklı çıkar grupları çıkarlarını uzlaştırmayı öğrenir. Bu nedenle dış politikada da çıkarlarını uzlaştıracaklarından çatışma yolunu tercih etmezler (Doyle, 1983: 323-353; Gnest, 2009: 122-126)

insan hakları ihlalden kaynaklanan bir sorunu çözmek istemesi midir yoksa çıkar amaçlı mı hareket etmektedir? Bu durum bilindiği takdirde gerekli çözüm yollarını belirlemek daha kolay olacaktır. Yoksa devletler bu sorunu dayanak göstererek yeni çatışma alanları yaratabilirler veya gerçekten insan hakları ihlalden kaynaklanan bir sorunu çözmek isteyebilirler.

İnsani müdahalelerle ilgili olarak Soğuk Savaş sonrasında üçüncü tarafın insani müdahaleleri kapsamında çoğunlukla doğrudan veya dolaylı olarak insani müdahale gerçekleştiren ABD bulunmaktadır. Literatürde Seung³ gibi ABD'nin müdahalelerini ulusal çıkar açısından inceleyen çalışmalar bulunmakla birlikte insani kaygılarla birlikte değerlendiren karşılaştırmalı vaka analizi çalışması yeterli düzeyde yoktur. Bu nedenle araştırma sorumu “Soğuk Savaş sonrası ABD'nin insani müdahalesini etkileyen temel faktörler nelerdir?” olarak belirledim ve vaka incelemesi olarak biri BM Bosna Barış Gücü uygulaması diğeri insani müdahale olarak kabul edilen 1995 Bosna müdahalesi ve 1999 Kosova müdahalesini karşılıklı vaka analizi olarak inceledim.

Devletlerin çıkarları dış politika amaçlarında ulusal çıkar olarak tanımlandığı için temel amacım ABD'nin 1995 Bosna ve 1999 Kosova müdahalesini ulusal çıkarlarını gerçekleştirmesi için bir dış politika aracı olarak mı yoksa insani amaçlar ile mi gerçekleştirdiğini incelemektir. Benzerlikleri ele aldığımızda, ABD'nin Avrupa Bölgesi ile ilgili olan ekonomik, ulusal güvenlik ve insani çıkarları, etnik temizliği temel alan insani müdahale gerekçeleri, insani krizle ilgili Avrupa bölgesindeki bölgesel aktörler ve ABD başkanı aynıdır. Değişen faktörler, Clinton yönetiminin kararını etkileyen iç faktörler kongre ve kamuoyunun tepkisi; dış faktörler, bölgesel aktörlerin kararları ve ABD lideri Clinton'un iç ve dış faktörlerin etkisiyle dış politika davranışlarını kendi önceliklerine göre tekrar tanımlanmasıdır.

ABD'nin ulusal çıkarları ve insani krizlere yaklaşımı ulusal güvenlik stratejilerinde açıklamaktadır. Örneğin 1999 UGSB'de “*Avrupa'nın istikrarı bizim için hayattır*” denilmektedir ve insani krize müdahale, ABD ulusal çıkarları ile ilişkilendirilmektedir (Beyaz Saray UGSB, 1999: 12). Dolayısıyla söylem analizini yapabilmek için çalışmamda ağırlıklı olarak dönemin ulusal güvenlik stratejilerini, Clinton ve yardımcılarının görüşlerini inceledim.

Araştırmamı, Koruma Sorumluluğu Doktrini kapsamında daha çok “doğru niyet” kriteri kapsamında değerlendirdim. Uluslararası hukukta insani müdahalenin geçerli kabul edilmesi için etnik temizlik veya soykırım meşruiyet kaynağı olarak gerekçelendirilmesi

³ Bu hususta derinlemesine bilgi için şu esere bakabilirsiniz: Seung, 2013: 121-141.

gerekir ve insani müdahaleye taraf olan devletin, müdahale yapılan ülke üzerinde çıkarının bulunmaması gerekir. Bu nedenle ABD'nin insani müdahalesinde ulusal çıkarlarının karşısına insani kaygıyı koyarak hangisinin ağır bastığını ölçmeye çalıştım. Çatışma çözümleri açısından yaklaşıldığında çatışma kaynağı olarak devletlerin çıkarları için çatışma ihtimali bulunduğundan, ABD'nin devlet olarak niyetine odaklandım. Bu nedenle çatışma yöntemleri analizinden yararlanarak konuyu inceledim. Aktör analizi olarak Bill Clinton'un davranış şeklini Graham'ın kestirimci rasyonel politika modeli çerçevesinde açıklamaya çalıştım. Çünkü kestirimci rasyonel aktör modelinde aktör, tüm bilgilere sahip olsa da çıkarlarını maksimize etmek için kestirimci bir yaklaşımla, kendi çıkarlarının önceliğine göre iç ve dış politikada hareket edebilir (Simon, 1997: 1-80).

Araştırmam nitel araştırma türündedir ve tüme varım yöntemini kullanmaktadır. Bu nedenle söylem analizi çerçevesinde ulusal güvenlik strateji belgelerini taradım, kongre raporlarından yararlandım, liderlerin konuşmalarını derledim, haber, bilimsel dergi, makale ve kitapları inceledim. Araştırma sorumu şu şekilde belirledim: “ABD insani müdahalelerini ulusal çıkarı için mi yoksa insani kaygılarla mı yapmaktadır?”. Bu soruya göre hipotezimi “ABD'nin 1992 Bosna ve 1999 Kosova müdahalelerini hem insani amaçlar hem ulusal çıkarlarını gerçekleştirmek için yapmıştır” şeklinde belirledim. Bu hipotezimi ölçmek için de her aşamada söylemlerinden hareketle Clinton yönetiminin amacına odaklandım, ulusal çıkarlarını ve insani kaygılarla karşılaştırarak ölçmeye çalıştım. İç ve dış unsurların ABD yönetiminin kararlarına etkisini değerlendirdim ve ortaya çıkan farklılıkların nedenlerini açıklamaya çalıştım.

III. İnsani Müdahale Kavramı

İnsani müdahaleye ilişkin ortak kabul görmüş bir tanım bulunmamaktadır. Bazı yazarlar uluslararası hukukta yer alan klasik devlet egemenliği ve bir devletin iç işlerine müdahale etme yasağından hareketle konuya uluslararası hukuk açısından yaklaşırlar ve insani müdahalenin yasal ve meşru olamayacağını savunurlar (Bellamy, 2003: 22; Weiss, 2007: 25). Bazı yazarlar, insan hakları merkezli hareket ederek insani müdahaleyi savunurlar hatta insani müdahalenin yapılmasını bir zorunluluk olarak görürler. Konuya meşruiyet açısından yaklaşarak insani müdahalenin alanını, yorum yöntemiyle genişletirler (Teson, 2003: 181; Stromset, 2003: 122). Konuyu anlamak bakımından farklı tanım ve yaklaşımları incelemekte yarar vardır.

Liberal yaklaşımla ve meşruiyet açısından incelendiğinde insani müdahalede meşruiyet sebebi, bir devletin bir başka ülkedeki insanların insan haklarını koruma amacıyla

hareket etmesidir. Askeri güç tehdidi veya gücün uluslararası orantılı kullanımı liberal bir hükümet ve ittifak prensibiyle yapılıyorsa, tiranlığı ve anarşiyi yok etme amacındaysa ve kurbanın yararınaysa hem insanları tiranın baskısından kurtarmak hem de onları insan haklarına kavuşturmak bağlamında çifte etkiye sahiptir şeklinde tanımlanmaktadır (Teson, 2003: 93-95).

Holzgrefe'ye (2003: 15) göre insani müdahale *“bir devlet (ya da devletler grubu) tarafından kendi vatandaşlarından ziyade diğer devletin bireylerinin temel insan haklarının ağır ihlalinin önlenmesi ve ağır ihlalin yayılmasını son verme amaçlı; diğer devletin izni olmadan, onun bölgesinde kuvvet uygulaması; devlet sınırlarının ötesinde diğer devlete karşı güç tehdidi ya da kullanımı”* anlamına gelir. Berkowitch ve Jackson (2012: 103), insani müdahale kavramının alanını genişleterek müdahaleyi *“devletin çökmesi durumunda, insan hakları ihlalleri ortaya çıktığında, ayrımcı çatışmalar olduğunda ve tehlikeli bir çevre oluştuğunda insani müdahale gerçekleştirilmelidir”* şeklinde açıklar. İnsani müdahale, *“yabancı sivillerin yaşamını ve refahını koruma amacıyla yapılan askeri müdahaledir”* şeklinde de tanımlanır (Finnemore, 1998: 889; Pickering ve Kisangani, 2009: 590).

Genel olarak müdahalenin her çeşidi BM Şartı'nın 2(7) maddesine göre uluslararası hukuk tarafından yasaklanmaktadır ve tek istisnası meşru müdafadır. BM Şartının VI. bölümünün 39-51'inci maddelerine göre müdahale ancak BM Güvenlik Konseyi izni ile uluslararası barış ve güvenlik tehdit edildiğinde ve bir devlete diğer devlet saldırdığı takdirde, meşru müdafaa kabilinde, orantılı savunma amaçlı yapılabilir. BM barış gücü, çatışmanın tarafı olan devletin daveti üzerine o ülkeye gidebilir ve BM krize müdahale edinceye kadar çatışma sürdürülebilir. BM Güvenlik Konseyi kararı doğrultusunda yapılan insani yardım veya barış gücü operasyonlarında diplomatik görüşmeler, arabuluculuk gibi süreçler; ambargo, abluka, BM üyeliğinin askıya alınması gibi çeşitli yaptırımlar uygulanır ve nihayetinde tüm barışçıl yollar tüketildikten sonra askeri müdahale yöntemlerine başvurulur. Aynı zamanda BM Güvenlik Konseyi aracılığıyla diğer üye ülkeler sorunun yaşandığı bölgeye, üye ülkenin davetiyle, BM kapsamında diğer üye ülkeler gönüllü olarak asker gönderir. En çok gönüllü asker gönderen ülke operasyona liderlik eder ve BM üyeleri müdahale sırasında tarafsızlık ilkesine uygun olarak hareket ederler.

İnsani müdahale sırasında çeşitli müdahale yöntemleri kullanılabilir. Diplomatik müdahale, bir ülkenin politikalarını, anlaşmalarını kabul etmeme veya üyeliğine muhalefet etme, askıya alma ya da tanımama şeklinde gerçekleşebilir. Ekonomik müdahale, boykot, ambargo gibi önleyici yöntemlerle veya ülke içindeki çeşitli ayrılıkçı gruplara ekonomik destek sağlama gibi yöntemlerle yapılabilir. Yapılan yardım ve yaptırımlar krizin boyutuna ve

şiddetine göre değişebilmektedir. Askeri müdahale ise diğer ülkeye askeri operasyon düzenlenmesidir. İnsani müdahale sürecinde askeri müdahale için bir ülkede gerçekleşen iç çatışma, ayaklanma gibi durumlarda, tüm barışçıl yolların tüketilmesi gerektiği varsayılmaktadır (Hippel, 1999:3-5; Wall ve Omar: 3). Çoğu yazar yabancı sivilin yaşamını kurtarmak için kendi askerini tehlikeye atma fikrine kuşkuyla yaklaşmaktadır (Wheler, 2000: 23; Bellamy, 2002: 474). Hatta bazı yazarlar, insani müdahale kavramının savaş için meşruiyet kaynağı olarak gösterildiğini veya insani gerekçelerin müdahaleye bahane olarak ortaya atıldığını savunmaktadırlar (Wall ve Omar, 1994: 21; Godman, 2006: 107; Finnemore: 2001).

İnsani müdahale kavramına her ne açıdan yaklaşılsa yaklaşılsın kavramın kendi içerisinde bir uyumsuzluk vardır. Bu uyumsuzluk kavramda hem insani hem müdahale kelimelerinin birlikte kullanılmasından kaynaklanmaktadır. İnsani müdahale teriminin içindeki “insani” kelimesi ele alındığında “bir askeri müdahale nasıl insani olarak değerlendirilebilir?” sorusuna da akla gelmektedir (Hassner: 1998: 16; Finnemore, 2003:53).

Literatürde ağır insani kayıplar ortaya çıktığında insani müdahale gerçekleşmelidir düşüncesi hâkimdir. Bazı askeri müdahaleler ağır insan kaybı gerçekleşmediği için askeri olarak tanımlanmakta, insani gerekçelerle yapılan insani müdahaleler ise “insani-askeri müdahale” kavramıyla ifade edilmektedir (Waal ve Omar, 1994: 2-3; Finnemore, 2003: 72). 1999 Kosova müdahalesi ve 2001 Irak müdahalesi sonrası insani müdahale kavramı evrilmiş, BM tarafından 2005’te R2P olarak kabul edilmiştir. 2001 Uluslararası Müdahale ve Devlet Egemenliği Komisyonu-The International Commission on Intervention and State Sovereignty (ICISS) raporunda genel olarak “Sorumluluk olarak Egemenlik (Sovereignty as Responsibility)” yaklaşımı benimsenmiştir. Buna göre egemenlik, sadece devletleri dış müdahalelere karşı koruyan bir unsur değil; aynı zamanda devletlerin vatandaşlarına karşı olan koruma sorumluluklarının bir yansıması olarak yorumlanmıştır. Böylece devletlerin kendi halklarına ve uluslararası topluma karşı sorumlulukları egemenlik kavramının yanı sıra ön plana çıkmıştır. Rapora göre devletlerin öncelikli sorumluluğu vatandaşlarını etnik temizlik, soykırım, savaş suçları ve insanlığa karşı suçlardan korumaktır. Burada devlete yönelik içsel ve dışsal olmak üzere iki sorumluluk yüklenmektedir. İçsel sorumluluk, bir devletin, vatandaşlarının insan haklarının korunmasını üstlenmesi, dışsal sorumluluk ise devletlerin diğer devletlerin egemenlik haklarına saygı göstermesidir. Raporda devletlere getirilen son sorumluluk ise, başarısız devletlere yönelik hesap verme sorumluluğudur (ICISS, 2001: 11-16).

R2P daha geniş bir devlet topluluğuna da görevler yüklemektedir. Buna göre belirli bir

devletin kendi vatandaşlarına karşı üstlendiği koruma sorumluluğunu açıkça yerine getirmediğinde, isteksiz olduğunda, sorumluluklarını yerine getiremediğinde, kendisi suçların veya zulümlerin fiili faili olduğunda uluslararası toplumun harekete geçme sorumluluğu vardır (Deng, 2004: 21). R2P insani müdahaleden farklı olarak uluslararası sistemde farklı aktörlerin yer aldığı üç aşamalı bir yapı ortaya koyar. İlk aşama önleyici sorumluluk (the Responsibility to Prevent) başlığı altında ele alınmıştır. Bu başlığa göre, devlet vatandaşlarını etnik temizlik, soykırım, savaş suçları ve insanlığa karşı suçlardan korumak zorundadır. “Erken uyarı” niteliğindeki, bu aşamada olası bir insani krizin kaynaklarını tespit ederek, sorun ortaya çıkmadan çözmeyi amaçlar. Erken uyarı aşamasında ekonomik, politik, hukuki ve askeri yaptırımlar da yer alır. Önleyici tedbirlerin amacı, çatışmanın kökenine ve ona sebep olan duruma inerek çözüme kavuşturmadır (ICISS, 2001: 11-16). İkinci aşama harekete geçme ya da tepki verme sorumluluğu (the Responsibility to React) olup, kuvvet kullanımını içerdiği için doktrinin en tartışmalı bölümünü oluşturmaktadır. Önleyici tedbirler başarısız olduğu takdirde, BM’nin devletin rızasını almaksızın uluslararası toplumun sorumluluğunu üstlenerek harekete geçmesini öngörür. Askeri müdahale durumunda altı kıstas şart koşulmuştur; haklı neden (*just cause*), doğru amaç (*right intention*), son çare (*last resort*), orantılı araçlar (*proportional means*), olumlu gelişme beklentisi (*reasonable prospects*), doğru otorite (*right authority*) (ICISS, 2001: 27-32). R2P’nin son aşamasını oluşturan yeniden inşa sorumluluğunun (the Responsibility to Rebuild) amacı ise kriz sonrasında ülkede barış, istikrar, güvenlik ve uzlaşmayı ve devleti uluslararası toplumun iş birliği ile yeniden inşa etmektir. Bu sütuna göre güvenlik, toplumun tüm üyeleri için temin edilmeli ve ülkenin gelişimi ekonomik teşviklerle desteklenmelidir (ICISS, 2001: 39-44).

R2P 2011 Libya müdahalesinde ilk kez BM Güvenlik Konseyi tarafından uygulanmıştır. Bazı akademisyenler Bosna ve Ruanda soykırımını ağır insan hakları ihlali olarak kabul etmekle birlikte koruma sorumluluğunun insani müdahaleden bir farkı olmadığı iddia etmişlerdir (Finnemore, 2003: 136-137; Bull, 1977: 227-228; Ayoop, 2012; Nuruzzaman, 2014). En önemlisi yeni bir doktrin olduğundan uygulama aşamasında ağır insan ihlalinin sınırı nedir, doğru niyet nasıl saptanabilir gibi askeri müdahalede kabul edilen kriterlerin nasıl uygulanacağına ilişkin endişeler mevcuttur (Şener, 2021: 45-56).

Yapılan uygulamalar, R2P veya insani gerekçelere dayandırarak yapılan insani müdahalelerle ilgili şüpheler uyandırmaktadır. Özellikle bazı devletlerin kendi ulusal çıkarlarını gerçekleştirmek için, diğer devletlerdeki iç çatışmaları insan hakları ihlali gibi göstererek, müdahale etme ihtimali ortaya çıkmaktadır. Müdahale eden devletin, esas amaçlarını örtmek ve sırf meşruiyet sağlamak için insani gerekçeler öne sürerek yaptığı,

müdahaleleri, insani müdahaleden ayırmak, askeri ve siyasi müdahale olarak tanımlamakta yarar vardır. Bir müdahale insani çıkar ve değerlerden uzak, ekonomik, politik ve stratejik çıkarların hesaplamaları ile gerçekleştirilmiş ise insani olmaktan çıkar başka bir incelemenin konusunu oluşturur.

IV. ABD'nin 1995 Bosna Müdahalesi

Literatürde 1995 Bosna ve 1999 Kosova insani krizleri paralelinde gerçekleşen ABD'nin müdahaleleri uluslararası hukuka uygunluk (Byers ve Chesterman: 2003; Abdulhak, 2009; Odman, 1999), etik (Teso'n; Stromset, 2003; Solarz ve Ohanlon, t.y.), çatışma süreci (Brezesinki, 2008; Halbertam, 2002; Piaskowy, t.y), dış politika karar süreci ve çıktısı (Walt, t.y.; Kissinger, 2001; Önal, 2010; Carey, 2001) bakımından incelenmiştir. Çatışma çözümleri çerçevesinde daha çok insani müdahalenin nedeni, gelişim süreci ve sınırlandırılması için genel prensipler üzerinde durulmuştur (Ramsbotham, Woodhouse ve Miall, 2014; Seung, 2013). Çalışmamla müdahale eden devletin niyetine yönelik karşılaştırmalı vaka analizi ile literatüre katkı yapmak istedim (Finnemore, 2003: 136-137; Bull, 1977: 227-228; Ayoop, 2012; Seung, 2013).

Soğuk Savaş sonrası Yugoslavya'da 1991'de çatışmalar başladığında ve parçalanmalar ortaya çıktığında ABD'de iktidarda George Bush yönetimi vardı ve Bosna krizinin çözümünü Avrupalılara bırakmıştı (Halberstam, 2002: 25). George Bush, 1991 UGSB'de "Yeni Dünya Düzeni"ni tanımlamış ve amaçlarını ortaya koymuştur. Bu tanıma göre ABD Soğuk Savaş'ın kazanan tarafı olarak küresel güç olmuştur ve ABD değer ve idealleri doğrultusunda yeni bir uluslararası sistem inşa etme amacındadır Bunun için önce Kuzey Atlantik Antlaşma Örgütü'nün (NATO) yeni ortama uyarlanması gerekmektedir. Bu yüzyılda NATO'da yer alan Avrupa ile ABD, dünyanın geri kalanını dengeleyecektir (Beyaz Saray UGSB, 1991: 6). Soğuk Savaş sonrası ABD'nin NATO çerçevesinde dünyada ve Avrupa'daki rolü azalmıştı. Soğuk Savaş sona ermişti fakat hala liberal sisteme geçmemiş komünist ülkeler vardı. Bundan dolayı ABD'ye göre tehdit henüz tam olarak sona ermemişti. ABD'nin temel amacı bu çerçevede kendisinin ve müttefiklerinin güvenliğini tehdit edebilecek herhangi bir saldırıyı bertaraf etmektir. ABD bundan dolayı NATO ittifakı içinde ayrı bir güvenlik kimliğini desteklemesi, Avrupa'daki arzularını da kapsayacak şekilde NATO'yu yeni yapılara uyarlamaya çalışması ve Avrupa'nın savunması için büyük Avrupa sorumluluğunu teşvik etmesi gerekliydi. Belgede, Avrupalı hükümetlerin kendi kurumlarını geliştirilmelerine öncülük ederken Avrupa'da NATO'yu güçlendirmek bizim asıl hedefimiz olmalı deniyordu. Bölgesel etnik ve milliyetçi tansiyonu azaltmak için Avrupa Güvenlik ve İş Birliği Teşkilatı'nı

(AGİT) geliştirme amacı yer alıyordu. Bir yandan “*tüm dünyanın güvenlik sorunlarını çözmek için dünyanın jandarması olamayız*” denirken “*diğer yandan zor durumda kalan ülkelerin yardım için yüzlerini çevirecekleri ülke olabiliriz*” deniyordu (Beyaz Saray UGSB, 1991: 8-14). Aynı zamanda ilişkilerde çok taraflılık, demokrasinin ve insan haklarının geliştirilmesi hususuna da dikkat çekiliyordu. Yani ABD, Avrupa’ya ve Avrupa ile bağlantılı unsurlara ilgi gösterirken diğer bağlantılı konulara çekinceli yaklaşıyordu.

Belgede belirttiği esaslara ulaşmak için de ABD liderliğinde NATO devlet ve hükümet başkanları 1991 yılında Roma Zirvesinde ‘Alan Dışılık’ adlı yeni stratejik kavram üzerinde anlaşmaya vardılar. Bu stratejik kavram toplu savunma görevinin yanında, NATO’ya barışı koruma, çatışma önleme ve kriz yönetimi faaliyetleri gibi, yeni güvenlik misyonları yükliyordu (NATO, 2016).

Clinton Yönetimi 20 Ocak 1993’te görevi devraldığına yenedünya düzeni ve alan dışılık ile ilgili ilkeleri, amaçları ve uygulamaları aynen benimsemişti. Öte yandan Clinton Yönetimi demokrasi, insan hakları, uluslararası hukuk gibi liberal değerlere bağlıydı ancak çıkar unsurunu da dışlamıyordu. Temel amaç bu liberal değerlerle dış politikada ABD’nin lider olmasıydı (Halberstam, 2002: 18-22; 108-112). Liberal dünya görüşleri bu amaçları iş birliğine dayalı olarak gerçekleştirebileceklerini öngörüyordu. Bu daha sonradan dış politika belgelerinden ve açıklamalarından da anlaşılacaktı. Clinton yönetimi Bosna krizini de Bush yönetiminden devralmıştı ve sorunun çözümünü aynı şekilde Avrupa’daki bölgesel aktörlere bırakmıştı. Clinton yönetime geçmeden önce, seçimler sırasında Bush’u Bosna’da temel insan haklarını ihlal etmekle suçlamıştı. Ancak Clinton yönetime geçtiğinde, bireysel olarak insan hakları ihlaline karşı çıksa da bu konuda başlangıçta aktif bir çaba göstermemişti (Halberstam, 2002: 162-173; Brezesinki, 2001: 104). Clinton yönetimi çatışmadan ziyade iş birliğine önem veriyordu. Bosna krizinde Clinton Yönetimi Amerikan kamuoyu, kongre, Clinton’un öncelikli iç politikaları ve en nihayetinde bölgedeki aktörlerin iş birliğine açık olmaması gibi faktörlerle kısıtlıydı.

Bosna krizinin başlangıcında Amerikan halkının dolayısıyla Kongre’nin Sırp yönetimine karşı bir sempatisi vardı. Bölgesel aktör olan Avrupa Birliği (AB) üyeleri de kendi savunma kimliklerini oluşturmaya çalışıyordu. Avrupalı ülkelere göre Soğuk Savaş’tan kaynaklanan Sovyetler Birliği tehdidi ortadan kalkmıştı ve Avrupa’da NATO’ya ihtiyaç yoktu. Dolayısıyla ABD bölgede istenmiyordu ve Rusya ile ilişkilerin tekrar gerilmemesi gerekiyordu (Oğuzlu, 2014: 142-143). Pentagon ise Vietnam sendromu yaşamaktaydı; Balkanları bir bataklık olarak görmekteydi ve asker kaybına tahammülü yoktu (Holbrooke, 1999: 74; Halberstam, 2002: 41-51; Önal, 2010: 81).

Bosna krizinin ilk döneminde Clinton, dikkatini öncelikli olarak dış politikadan ziyade iç politikaya çevirmişti. Clinton bu dönemde bir sorun daha devralmıştı. 1992’de Somali krizi ortaya çıkmıştı. ABD, BM şemsiyesi altında bölgeye asker göndermiş ve yaşanan çatışmalarda 18 askerini kaybetmişti (Dewar, 2013). ABD’nin Somali’de BM Barış Gücü kapsamında yapılan insani bir yardımda askerlerini kaybetmesi Clinton yönetiminin ve ABD kamuoyunun BM’ye ve insani yardıma bakış açısını değiştirmişti. Bu durum dış politikada insani kriter ve amaçlara etki ediyordu. Dolayısıyla Clinton döneminde insani krizlere ancak müdahaleyi gerektiren durumun şiddetli ve yaygın insan hakları ihlalini içermesi, ABD’nin müdahaleyi destekleyecek askeri kapasitesinin olması ve müdahale ile fark yaratacak bir değişimin mümkün olması durumunda dâhil olunabilecekti (Halberstam, 2002: 277).

Bu açıklamalarla birlikte Bosna krizi çerçevesinde düşük yoğunluklu, iş birliğine dayalı faaliyetler sürdürülüyordu. Mayıs 1993’te dönemin Dışişleri Bakanı Warren Christopher, Clinton tarafından, Bosna krizi konusunda iş birliği ve ABD stratejilerini paylaşmak için Avrupa’ya gönderildi. ABD’nin NATO çerçevesinde “*ambargoyu kaldır ve vur*” politikası açıklandı. Bu politika ambargonun kaldırılması ve ABD’nin havadan diğer NATO üyelerinin karadan hareket etmesini içeriyordu (NATO: 1995). Avrupalı müttefikler bu stratejinin savaşı uzatacağı görüşündeydiler. ABD’nin askerlerini karada kullanmama isteğini şüpheyle karşıladılar ve ABD’nin bu stratejisini reddettiler (Önal, 2010: 307).

Clinton yönetiminin dış politika çıkarları ve insani konulara bakış açısı Ulusal Güvenlik Danışmanı Anthony Lake tarafından 21 Eylül 1993’te ilk kez açıklandı. “*Çevrelemeden Genişlemeye*” başlıklı konuşmasında Lake, ABD dış politika amaçları ile insani ilişkiler arasındaki bağı kurdu ve ABD’nin insani müdahale kriterlerini açıkladı. Buna göre müdahaleyi gerektiren durumun şiddetli ve yaygın insan hakları ihlalini içermesi, ABD’nin müdahaleyi destekleyecek askeri kapasitesinin olması, müdahale ile fark yaratacak bir değişimin olması ve kara operasyonunda ABD askerinin olmaması ön şartlardı (Lake, 1994: 1-2). Çevrelemeden Genişlemeye stratejisine göre ABD’nin lider olabilmesi için Batı Avrupa’yı yanına alması gerekiyordu. AB genişlemesi ile demokrasi, serbest pazar ekonomisinin tüm Avrupa alanına yayılması gerekiyordu ve bu alanı koruyacak NATO’nun yeni gündemlere ayak uydurması şarttı. Böylece NATO, Batı Avrupa ile ABD arasında bir bağ kuracaktı ve bunun için NATO’ya yeni bir görev tanımlaması gerekliydi. Böylece NATO hem batıya entegre edilecek hem de ABD’nin lider olduğu dünyada güvenlik şemsiyesi olacaktı (Lake, 1994: 1). Bosna krizi de bu görüşler etrafında şekilleniyordu. Demokrasi ve serbest pazar ekonomisi yayılırsa otomatik olarak karşılıklı bağımlılık çerçevesinde ABD’nin ekonomik refahı artacak, demokrasiler arasında savaş olmayacak, Avrupa’da karşılıklı

güvenlik sağlanacaktı ve NATO da yeni üyelerle⁴ Avrupa alanına doğru/ alanında gelişecekti (Lake, 1994: 2-3). NATO'nun görevi demokrasi ve serbest piyasa ekonomisinin genişlediği AB alanını saldırgan yapılara ve komünizme karşı korumaktı. Bundan dolayı da NATO'nun işlevi güncelle uyarlanmalıydı ve daha geniş bir rol verilmeliydi. Yoksa transatlantik ilişkiler tehlikeye girebilirdi. Belgede insani alanda Bosna'da ortaya çıkan krizin televizyonlarda yayınlanmasıyla ortaya çıkan halkın tepkisine CNN etkisi deniyor, ABD hükümeti üzerindeki kamuoyu baskısına vurgu yapılıyordu. İnsani çabaların, demokrasi ve piyasa ekonomisinin genişlemesindeki destekleyici rolü ön plana alınıyordu. Bu da yönetimin kamuoyunun desteğiyle ilgilendiği anlamına geliyordu (Lake, 1994: 1-4).

Bosna krizi, Çevrelemeden Genişlemeye belgesinin geçici dış politika başlığı altında ele alınıyordu. Öncelikle insani kaygılar dile getirilmekteydi. Bosna'da yaşananların bir insanlık trajedisi ve etnik barbarlık olduğu aynı zamanda özgür bir devlete saldırı yapıldığı vurgulanıyordu. Ancak hemen ardından Bosna krizi ile ABD ulusal çıkarları arasında bağlantı şu şekilde açıklanıyordu; *“Bosna krizi AB ortak pazar ekonomisinin tam ortasındadır ve Bosna'daki çatışmaların Balkanlara yayılma olasılığı vardır. Bu nedenle Avrupa ülkeleri tarafından Bosna'ya uygulanan silah, serbest geçiş ve ekonomik ambargo kaldırılmalı, uçuşa yasak bölge oluşturulmalı ve NATO'nun hava gücü kullanılmalıdır”* (Lake, 1994: 21).

AB ülkeleri Bosna krizinde çatışan taraflara o dönem ambargo uyguluyordu. Çünkü AB ülkeleri, Yugoslavya'nın toprak bütünlüğünün korunmasını istiyordu. Bölünme olursa bunun nasıl gerçekleşeceğini belirlemek için BM Ad Hoc Hakemlik Komisyonu kurulmuştu (Ülger, 2003: 123). Almanya'nın Slovenya'yı tanıması üzerine bahse konu Komisyon tanınmak için başvuran diğer ülkeleri de tanıma kararı aldı. Barışı koruma kapsamında BM Güvenlik Konseyi tarafların çatışmaları bırakmaları için, özellikle taraflara yapılacak silah ve diğer destekleri ortadan kaldırmak için abluka, ambargo gibi çeşitli yaptırım kararları aldı. Ancak dağılan Yugoslavya'nın ardından başkanlığını Slobadan Miloseviç'in yaptığı Sırbistan Cumhuriyeti bölgeden çekilirken elindeki ağır silah ve diğer askeri malzemeleri bölgedeki Sırlara bırakmıştı. Bosnalı Müslümanların elinde ise böyle bir imkân yoktu. Uygulanan yaptırımlar onların durumunu daha çok zorlaştırdı, yapılan saldırılara karşı onları tamamen savunmasız hale getirdi. BM Barış Gücü askerleri tarafsızlık ilkesi gereği çatışmalara müdahale etmiyordu. AB'nin krizi çözmeye yönelik öncülük ettiği Lizbon ve Londra Konferansları, Vance-Owen Planı, Owen-Stoltenberg Planı gibi girişimler taraflarca kabul

⁴ ABD'nin NATO'nun Avrupa'da genişlemesi ile 1995'ten itibaren askeri malzeme ve uçak satışları artmıştır. Ayrıca AT ile ticari ilişkiler giderek artmıştır. Ek bilgi için bkz. Dünya Bankası (1997-2022) ABD ihracat ve ithalat oranları. <https://wits.worldbank.org/CountryProfile/en/Country/USA/Year/1997/SummaryText>, (Erişim Tarihi: 28.10.2022).

edilmemişti (Ülger, 2003: 125-136).

ABD BM'nin Somali'de açlık krizini ortadan kaldırmak için yaptığı insani yardım faaliyetlerine verdiği destek esnasında önemli askeri kaybı olmuştu. Bu nedenle Bosna krizinde ABD askeri danışmanları, BM dâhilinde karada ABD askerinin bulunmasını riskli olarak değerlendiriyorlardı. Başta Fransa olmak üzere AB ülkeleri ise ABD'nin askerlerini kara operasyonuna bulundurmama isteğini şüpheyle karşılıyorlar ve o dönemdeki politikaları gereği ABD'yi Avrupa'dan uzak tutmak istiyorlardı (Piaskovy, 1996: 21). Ayrıca Clinton yönetimine göre de çatışmaların şekli devletler arası değil devlet içi idi. Bu nedenle sorun iş birliğine dayalı olarak çok taraflı olarak çözülmeliydi. Körfez krizinde uygulanan çok taraflılık hukuku ve medeniyetin yayılmasında etkili olmuştu ve çok taraflı insani yaklaşımlar ABD'nin uluslararası kamuoyundaki güvenilirliğini arttırıyordu. Ancak şu da vurgulanmadan geçilmiyordu: “*İnsani müdahalede çok taraflılık ulusal çıkarlara hizmet ettiği için tercih edilmekle birlikte; tek taraflılık ABD çıkarlarına göre tercih edilebilir bir seçenektir*”⁵(Lake, 1994: 19-21).

İlerleyen dönemde ABD ulusal güvenlik stratejinde yer alacak olan Mayıs 1994 tarihli *Başkanlık Karar Yönergesi* ile insani müdahalenin şartları belirlendi. BM operasyonlarına ABD çıkarları var ise katılacak ve fayda maliyet analizi yapılacaktı. Diğer taraftan Mogadishu (Somali) hattını aşılmaması yani asker kaybı olmaması önemli bir kırmızı çizgi idi. O dönemde karada en çok asker bulduran ülke BM operasyonlarına liderlik ediyordu. ABD Amerikan askerlerini karada yabancı bir ülkenin komuta ettiği BM operasyonuna verilmesini sakıncalı olarak değerlendiriyordu. Ayrıca ABD en büyük hava gücü olarak operasyonları mümkünse kendisinin liderlik ettiği, NATO gibi, çok taraflı bir örgütle yapmak istiyordu (ABD Başkanlık Yönergesi, 1994).

Haziran 1994 Ulusal Güvenlik Strateji Belgesinde (UGSB) ABD Bosna krizini fırsatlar ve tehditler kapsamında AB ve dolaylı olarak ABD çıkarlarına uygun olarak değerlendiriyordu. Ulusal güvenlik hedefleri, ABD ulusal güvenliğini sağlamak ve refahını artırmak, demokrasiyi geliştirmek olarak belirlenmişti (Beyaz Saray UGSB, 1994: 14). Soğuk Savaş sonrasında güvenlik tehdidinin yeni kurulan demokrasilerden geldiği kanaati hâkimdi. ABD, Avrupa ile dünyanın geri kalan ülkelerini dengeleyeceğini düşünüyordu. Bu nedenle özellikle “*Avrupa'nın istikrarı bizim için hayattır*” deniyordu. Bölgeyi istikrarsızlaştırma ihtimalinden dolayı Bosna krizinden kaynaklanan göçü önlemek istiyordu. NATO'nun

⁵ Çok taraflılık ABD'nin uluslararası krizlere müdahalede hem krizin yükünü ortaklarla paylaşılmasını sağlayacak hem meşruiyet sağlayıcı olarak tercih edilen seçenektir. Ancak ulusal güvenliğine tehdit söz konusu olduğunda ABD tek taraflı olarak müdahale gerçekleştirebilecekti.

bölgedeki merkezi rolüne yer veriyordu (Beyaz Saray UGSB, 1994:17-21).

ABD, 1994 USGB’de Bosna krizine yönelik barış operasyonlarına çıkarları uyduğu ölçüde katılacağına açıklamasını yapmıştı (Beyaz Saray USGB, 1994:7). 1995 USGB’de ise ABD, ulusal güvenlik çıkarlarının yanında bölgesel devletlerin istikrarına yönelik tehditlerde, diplomasiyi destekleme amacıyla, tek taraflı güce⁶ başvurabileceğini ilan etmişti. Bosna krizi hem Avrupa için hem ABD için önemli çıkarlar, yani müdahale edilebilecek olay, kapsamına alınmıştı (Beyaz Saray UGSB, 1995: 13).

Şubat 1994’te Saraybosna’da pazar yerine yapılan Sırp saldırısı sonucunda 68 kişinin ölmesi ve 200’den fazla kişinin yaralanması ABD kamuoyunda tepkiye yol açmıştı. Clinton yönetimi içeride Kongre ile sorunlar yaşıyordu. Bosna ile ilgili her çabasında bütçe açığı gerekçesiyle Kongre’nin engellemelerine takılıyordu (Walt, 2016). Diğer taraftan anketlerle kamuoyunun tepkisi sürekli ölçülüyordu; yükselen bir halk desteği söz konusuydu. Ancak seçimler yaklaşmıştı ve Cumhuriyetçiler Bosna’daki durumu ve Clinton yönetiminin politikasını sıklıkla sertçe eleştiriyordu. NATO üyeleri arasında da giderek Sırp Cumhurbaşkanı Miloseviç’in Bosna- Hersek’teki Sırpıları desteklemesine olan tepki büyüyordu. İngiltere’de de Sırpıların karşı kamuoyu oluşmuştu. Bölgede ana aktörlerden olan Fransa, krizin başlangıcında Avrupa’nın ve BM’nin ambargo uygulaması haricinde çatışmalara taraf olmak istemiyordu. Fransa’da devlet başkanının değişmesi üzerine yeni Başkan Jacques Chirac, Mayıs 1995’te esir alınan Fransız barış koruma görevlilerinden dolayı Sırpıların karşı bakış açısını değiştirmişti. Clinton’a hem içerden hem dışarıdan baskı yapılıyordu. Bu durum seçim dönemi yaklaşan Clinton’un kişisel itibarına ve ABD’nin uluslararası prestijine zarar veriyordu (Dumbrell, 2016; Önal, 2010:126).

1995 yılının temmuz ayı ortalarında meydana gelen Srebrenitsa Soykırımı⁷, olayları doruk noktasına çıkardı. 8000 kadar Bosnalı Müslüman’ın BM tarafından korunduğu United Nations Protection Force (UNPROFOR) kampında katledildiği ve Hollandalı barış görevlilerinin esir alındığı olay tüm dünyada yankı yarattı. ABD’de krize müdahale edilmesi yönünde kamuoyu desteği %65’e ulaşmıştı ve Kongre yeterli desteği veriyordu (Carey 2001: 76). Bunun üzerine Clinton, Bosna krizine yeni bir yön vermek üzere harekete geçti. Rusya, NATO’nun insani müdahale operasyonuna, dâhil edildi ve Rusya’nın veto sorunu aşıldı. BM Güvenlik Konseyi kararıyla³⁰ Ağustos 1995’te başlayan insani müdahale, NATO’nun 11 günlük havadan müdahalesi, Hırvat ve Boşnakların yerden hareketiyle sona erdi ve Sırpıların

⁶ BM Güvenlik Konseyi’nin izni olmadan askeri müdahalede bulunulması.

⁷ Bu olay başlangıçta katliam olarak tanımlanmış, daha sonra Birleşmiş Milletler Eski Yugoslavya Uluslararası Ceza Mahkemesi tarafından 2004 yılında Srebrenitsa Soykırımı olarak tanınmıştır. Ek bilgi için bakınız: <https://www.irmct.org/specials/srebrenica> (Erişim Tarihi:27.10.2022).

Dayton Barış Antlaşması'na ikna edildi. Amerikalı köşe yazarı William Pfaff'a göre, “*ABD, Bosna- Hersek krizi ile Avrupa'nın lideri olduğunu kanıtlamıştır. Bush yönetimi de Clinton yönetimi de Avrupa hükümetlerini, Avrupa liderliğini üstlenme yolunda teşvik etmişlerdir ancak Avrupalılar krizi çözmeye başarılı olamamışlardır*” (Hallbroke, 1999:324-382). Bu görüş, aslında tam da Clinton yönetiminin görüşünü ifade ediyordu.

Clinton'un kazanımları 1996, 1997, 1998 UGSB'de şu şekilde ifade ediliyordu: Bosna krizinin, ABD diplomasisinin liderliğinde ve uygun askeri güçle sonlandırıldığına ve 1994'te yeniden yapılanan NATO'nun Barış İçin Ortaklık Stratejisiyle Bosna krizinin çözümünde NATO'ya işlerlik kazandığına dikkat çekiliyordu. Bu gelişmelerin transatlantik güvenlik ilişkilerine ivme kazandırdığı, Avrupa demokrasi alanına ve pazar ekonomisine yarar sağladığı sonucuna ulaşıyordu (Beyaz Saray UGSB: 1996: 6; 1997: 12; 1998: 38).

V. ABD'nin 1999 Kosova Müdahalesi

Bosna krizine müdahil olarak ABD, bölgede etnik temizliğe konu olan insanları kurtarmış, NATO'yu alan dışı insani krizlere adapte etmiş ve Batı Avrupa'ya eklemlemiştir. ABD ve dünyayı dengelemek için iş birliği gerekli görülen Avrupalı ülkelerle bağlar yenilenmiştir. Başta operasyona karşı olan içsel ve dışsal faktörler ortadan kalkmıştır. Hatta başlangıçta ABD'ye engel olan içsel ve dışsal faktörler, krize müdahalenin son sürecinde Clinton yönetimini desteklemiştir. Dolayısıyla Clinton yönetiminin kişisel insani kaygıları ile ABD ulusal çıkarları arasında bir bağ kurulmuştur.

Bosna krizinde olduğu gibi Clinton yönetiminin Kosova krizinde de Avrupa bölgesine yönelik temel istekleri, AB ile sıkı bağlar kurmak, demokrasi ve liberal ekonomiyi genişletmek, NATO kapsamında yeni askeri ortaklıklar oluşturmak ve NATO'ya insani kriz alanında uluslararası itibar kazandırmaktı. Ancak Miloseviç yönetimindeki Yugoslavya Sosyalist Federal Cumhuriyeti hem NATO'nun genişlemesi hem de AB'nin gelişmesinin önünde engeldi. ABD bu sorunu aşarsa ulusal çıkarlarını hayata geçirecek, bölgede sorun çözücü olacaktı: diğer yandan İslam ile Hıristiyanlık arasında bir köprü kurucu kimliği ile insani müdahale konusunda Ruanda ve Somali'de kaybettiği ulusal itibarını kazanacak ve dünyaya liderliğini ilan edecekti (Brezesinki, 2008).

Clinton ve ekibinin tüm bu amaçlarını UGSB'lerde görmek mümkündür. 1996'dan sonraki dış politika amaçları, bu belgelerde tehdit ve fırsatlara göre yapılmıştı. Tehdit Soğuk Savaş'tan kalan komünist yapılar, fırsat ABD liderliğiydi. Hatta 2000 yılında son altı yılın değerlendirmesini yapan ABD Dış İlişkiler Komisyonu “*ABD Roma'dan sonraki en büyük ülke olmuştur*” değerlendirmesini yapmıştı (Allison ve Blakwill, 2016). 1996 sonrası

UGSB’lerde temel amaçlar, ulusal güvenlik ABD vatandaşlarının refahı, demokrasiyi teşvik ve insan hakları başlığı altında toplanmıştır (Beyaz Saray UGSB, 1996: 12; 1997: 12; 1998: 6). Ancak bunların bir alt hedefte Avrupa ve NATO ile bağlantılı olduğu görülmekteydi.

Bölgesel amaçlar bağlamında ele alınan Avrupa ile ilgili amaçlar liberal ekonomi, demokrasi ve insan haklarına ilişkin kurallar bağlamında uluslararası sistemi şekillendirmek; Merkez ve Doğu Avrupa’ya genişlemektir. Genişleyen demokrasinin, bölgedeki insanların acılarına son vereceği varsayıyordu (Beyaz Saray UGSB, 1998: 35). Ancak ABD’nin liberalizm değerlerini yaymak ve NATO kapsamında kendi askeri genişlemesini gerçekleştirmek için Batı Avrupa’ya ihtiyacı vardı. Bu ihtiyaç şöyle açıklanıyordu:

“Yeni demokrasilerin korunması, pazarın ekonomisinin yayılması ve NATO’nun genişlemesi için çabaların artırılması gereklidir. Bizim geçmişten beri iki amacımız vardı. Birincisi demokrasi, refah ve barış içinde bir Avrupa inşa etmek. Biz Marshall Planı’nı bunun için yaptık ve NATO’yu kurduk. Şimdi de bizim küresel mücadelemiz için Avrupa’ya ihtiyacımız var. NATO bizi Avrupa’ya bağlıyor. NATO’nun daha barışçıl ve demokratik bir Avrupa için genişlemeye ihtiyacı var. Bu açıdan Avrupa’nın istikrarı bizim için hayati öneme sahip. NATO çerçevesinde stratejik derinliğe ihtiyacımız var ve merkezi Avrupa ekonomik büyümeyi önüyor. Güneydoğu Avrupa ve Balkanlarda istikrarsızlık Avrupa’yı doğrudan etkiliyor. Demokrasilerin Bulgaristan, Romanya, Slovenya, eski Yugoslavya ve Ukrayna’ya genişlemesi gerekiyor” (Beyaz Saray UGSB, 1998: 37; 2000: 6).

Bu belge aslında ABD’nin bölgeye yönelik isteklerini özetliyordu. Ayrıca bu hedeflere ulaşmak için Temmuz 1997’de Polonya, Çek Cumhuriyeti, Macaristan resmi olarak NATO’ya katılmaya davet edildi. Romanya, Bulgaristan ve Baltık Cumhuriyetleri ile süreç devam etti (Brezesinki, 2008: 25). 2000’de ise bu genişlemenin de ötesine geçme işaretleri veriliyordu (Beyaz Saray UGSB, 2000: 3).

1995’te UGSB’de hayati çıkarlar ABD toprakları iken, 1996 ve 1997’de hayati çıkarlara, ABD müttefiklerinin sınırları ve ABD vatandaşlarının ekonomik refahını artırmak eklenmiştir.⁸ 1998’de bu hayati çıkarlar, ABD vatandaşlarının sağlık sosyal ve refahını içine alacak şekilde genişletilmiştir. Yaşam tarzı ve değerlerinin olduğu demokrasi, insan hakları ve uluslararası hukuk *üçüncü alanda* kabul edilerek insani konular *ABD liderliğini desteklemek için* gerekli olarak görülmüştür (Beyaz Saray UGSB, 1997: 6-27; Beyaz Saray UGSB, 1999:

⁸ Hayati çıkarlar için ABD tek taraflı müdahale yapabileceğini bertiyordu. İnsani krizler için önemli çıkarlar ile birleştiğinde, hayati çıkarlarda olduğu gibi tek taraflılığı esas alıyordu. Ek bilgi için bkz. ABD UGSB, 1995, 1996, 1997, 1998, 1999, 2000).

3).

Ulusal çıkarları uygulamak için 1997 UGSB bir yol haritası çiziyordu: “*Hayati çıkarlarımızla ilgili olarak ulusal çıkarlarımız ve değerlerimiz tehdit altındaysa tek taraflı kuvvet kullanımına başvuracağız. İnsani çıkarlarımızla ilgili üçüncü sınıf meselelerde hem insan hem finansal fayda maliyet analizi yaptıktan sonra “ulusal çıkarlarımız ile uyduğu” takdirde sorumluluğu paylaşmak için tercihen çok taraflı diplomasiye veya tek taraflı kuvvet kullanma yoluna gidebiliriz*” deniyordu (Beyaz Saray UGSB, 1997: 66; 1999:3). Kosova ile ilgili süreç de bu amaçlara ve uygulama haritasına bağlı olarak şekillenmiştir.

Kosova ile ilgili sorun aslında Bosna krizinin ortaya çıktığı Yugoslavya’nın dağılma sürecinde ortaya çıkmıştır. Ülkede yaşanan ekonomik zorluklar nedeniyle ilk protestolar ve ayrılık talepleri Kosova’da başlamıştır. 1946 Yugoslavya Anayasası, Sırbistan Cumhuriyeti içinde Kosova’ya özerk eyalet statüsü vermişti. 1974 Yugoslavya Anayasası ise, Sırbistan Cumhuriyeti içindeki Kosova Eyaleti’nin özerklik haklarını ve yetkilerini arttırmıştı. Tanınan bu hak ve yetkiler önce Sırbistan, daha sonra Yugoslavya Federal Cumhuriyeti’nin Cumhurbaşkanlığı’nı yürüten Slobadan Miloseviç tarafından kaldırılmıştır (Sancaktar, 2016: 445: 459). Özerkliğin kaldırılmasına yönelik İbrahim Rugova liderliğinde protestolar yapılıyordu. Ancak ABD’nin Dayton Barış Antlaşması’na kısa sürede ulaşma ve çatışmayı sona erdirmek endişesi, Kosova sorununun dışarıda kalmasına yol açmıştır (Ülger, 2000: 75).

Bosna krizi sırasında İbrahim Rugova’nın barışçıl, sivil itaatsizliğe dayalı direniş uygulaması bir sonuca ulaşmamıştır. Öte yandan Miloseviç yönetimi Bosna krizi sırasında bölgeden gelen Sırpları Kosova bölgesine yerleştirerek nüfus yapısını değiştirmeye çalışıyordu. Bunun üzerine 1997’de Kosova Kurtuluş Ordusu (UÇK) sorunun şiddetle gündeme getirilerek çözüleceği görüşündeydi. Bu görüşe uygun olarak UÇK, Sırp Ordusu ile silahlı çatışmalara girmiştir (Oğultürk, 2014: 9).

ABD, Kosova krizi ortaya çıkınca bölgeye Bosna krizinden de deneyimi olan görevlilerini gönderdi. Aynı zamanda ABD, İngiltere, Almanya, Fransa, İtalya ve Rusya’dan oluşan AGİT Temas Grubu tekrar aktif hale getirildi (Hallbroke, 1999: 444). ABD, Bosna krizi sırasında kurulan zemini burada aktif olarak değerlendiriyordu.

Clinton yönetimi, daha önce barışçıl direniş gösterdiği için Arnavut hareketine sempati ile yaklaşıyordu. Miloseviç’e ise Bosna krizi sırasında yaptığı oyalama taktikleri ve katliamlar nedeniyle saldırgan gözüyle bakıyordu. Özellikle Madeleine Albright bu konuda ön planda ve oldukça sertti. Milasoviç’i diktatör Hitlere benzeten Madeline’ e göre “*Tiran Miloseviç BM ve NATO’nun gücünü hissetmiyordu, etnik temizlik yapmıştı. Artık adaletsizlikler ve kötülükler sona erdirilmeliydi*” (Piaskowy, 2006: 61; Halberstam, 2002: 393). Bu nedenle Clinton

yönetiminde Bosna krizinden biraz daha farklı olarak tek seslilik hâkimdir (Hallbroke, 1999: 450).

Kosova krizine müdahale yönünde ABD kamuoyunda %55'lik halk desteği vardı. Kongre de konuya ılımlı yaklaşıyordu (Carey, 2001). Böylelikle Clinton'un dikkat ettiği iç engel de ortada yoktu. Clinton iç politikada Monica Lewinsky skandalı ile uğraşıyordu ve bu nedenle dikkatini dış politikaya verdi (Önal, 2010: 127; Halberstam, 2002: 393).

Kosova krizi giderek büyürken ABD, İngiltere ve Türkiye müdahale etmekten yana tavır sergilemiştir. Daha sonra Almanya, Fransa, İtalya da onlara katılmıştır. Yunanistan, Rusya ve Çin ise müdahaleye karşı durmuştur (Piaskowy: 2016: 63). BM Güvenlik Konseyi'nin müdahale izni konusunda sorunlar yaşaması üzerine Albright, müdahale için arzu edilen yetkilendirme olmadığını ancak BM yetkilendirmesinin çok da gerekli olmadığını savunmuştur (Piaskowy, 2016: 63; Çevikbaş, 2001). Böylece dış engel de bulunmuyordu.

15-16 Ekim 1999'da NATO ve AGİT görüşmeleri ile Miloseviç, NATO'nun gözlem uçuşlarına ikna edilmiştir. Ancak UÇK'nın hareketleri devam etmiştir. Miloseviç operasyonlara tekrar başlayınca ateşkes sona ermiştir. 15 Ocak 1999'da Racak köyünde yapılan katliamın ardından Sırlara karşı etnik temizlik ve soykırım suçlamaları yeniden gündeme gelmiş ve bunun üzerine AGİT Temas Grubu çerçevesinde 6 Şubat 1999'da Rambouillet Antlaşması Miloseviç'e sunulmuştur. Ancak antlaşma şartlarının ağır olması sebebiyle Miloseviç antlaşmayı reddetmiştir (Halberstam, 2000: 225).

Miloseviç'in Rambouillet Antlaşması'nı reddetmesi üzerine 29 Mart 1999'da BM Güvenlik Konseyi izni olmadan Miloseviç'e karşı NATO operasyonu başlatıldı. Clinton BM'de 29 Mart 1999'da yaptığı konuşmada NATO'nun hava operasyonunun başladığını ilan ediyordu ve sebeplerini sıralıyordu:

“Biz bir askeri saldırgandan binlerce Kosovalı masum insanı korumak için hareket ediyoruz. Biz Avrupa'nın kalbinde, yayılabilecek savaşı önlemek için hareket ediyoruz. Biz çıkarlarımızı korumak ve barışı sağlamak için hareket ediyoruz. Ashington'da, New York'ta, Yunanistan'da Arnavutlar var ve çoğunluğu Müslüman. Kosovalılar yıllardır özerlik için mücadele ediyorlar, dil, eğitim hakkı istiyorlar ve Slobadan Miloseviç' ten şiddet görüyorlar. Arnavutlar perişan açlıkla, soğukla mücadele ediyorlar... Kosova liderleri geçen hafta önerdiğimiz anlaşmayı imzaladı. Sırp lider Rusya ile üzerinde anlaştığımız anlaşmayı kabul etmedi. Kosova çevresine 40.000 asker konuşlandırdı. Saldırmaya ve şiddet uygulamaya hazırlanıyor. Miloseviç lisanslı bir katil...birçok aileyi babasız çocuksuz bırakacak... Kosova küçük ama önemli bir yer. Avrupa ile Asya'nın doğu ile batının, İslam ile Ortodoks Hristiyanlığın birleştiği,

ittifak üyelerimiz Türkiye ve Yunanistan'ın arasında, yeni demokrasilerle kuzey ülkelerinin arasında bir hatta uzanıyor. Göçün ve istikrarsızlığın bölge ülkeleri ekonomisi ve siyaseti üzerinde etkisi var... Bu demokrasilerin ortasında Soğuk Savaş sonrasında yeni bir savaşa yol açacak bir diktatör var... Saraybosna' da 1995'te bir soykırım uygulandı. Milyonlarla insan göç etti...insanlığın test zamanıdır... Biz Bosna'dan ders aldık... Albright, Dick Holbrooke anlaşma için çok uğraştı ancak sonuca ulaşamadı” (Clinton, 1999).

Clinton'un bu sözleri Miloseviç yönetimine karşı bakış açısını yansıtıyordu ve aynı zamanda bölgeye yönelik çıkarların da bir ifadesiydi. Clinton, Kosova ile ilgili ABD çıkarlarını ayrıntılı bir şekilde açıklıyordu:

“Peki bizim çıkarlarımız ne, askerlerimizi neden tehlikeye atıyoruz? Miloseviç lisanslı bir katil. Katliam yaptı, binlerce insan göç etmiş durumda ve ağlayan masum kurbanların intikamı için hareket ediyoruz... Bu katliam NATO'nun ayakları altında oldu. Onu itibarsızlaştırdı... Çatışma Arnavut ve Türk azınlıklardan dolayı Yunanistan Makedonya ve Türkiye'ye yayılabilir. Bölgedeki diğer ülkelere göç oldu...Ulusal çıkarlarımız zarar görmeden önce bir başkan olarak bu sorunu çözmek benim sorumluluğum. ABD'nin ittifaklarının sorunu çözmek ve masumları koruma sorumluluğu⁹ var. Avrupa'nın barış, istikrar ve özgürlüğünü koruması için gerekli. Bizim liderliği, sorumluluğu, değerlerimizi paylaşmak için, çocuklarımızın güvenliği için bölünmemiş bir Avrupa'ya ihtiyacımız var. Bundan dolayı AB'yi destekledik. Bundan dolayı Macaristan, Çek Cumhuriyeti, Polonya'yı NATO'ya aldık... Rusya ile anlaşmazlığımıza rağmen barışçı ilişkiler kurabiliriz. Bölgedeki tansiyon Yunanistan ve Türkiye'yi etkiliyor. Sorunu çözerek İslam dünyası ile bir köprü inşa edeceğiz... Çocuklarımızın özgür ve barış içinde bir Avrupa'ya ihtiyacı var. Değerlerimiz ve çocuklarımızın geleceği için mücadele ediyoruz” (Clinton, 1999).

NATO operasyonu 11 hafta sürdü. Operasyondan sonra Yugoslavya Federal Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı Miloseviç, 3 Haziran 1999 tarihinde kendisine sunulan Rambouillet Anlaşması'nın içeriğiyle aynı olan ve NATO ile Yugoslavya Federal Cumhuriyeti arasında yapılan Askeri-Teknik Anlaşması'nı imzaladı ve bölgeden güçlerini çekti. İki gün sonra NATO komutasındaki Uluslararası Kosova Gücü bölgeye girmeye başladı. Ayrıca BM Güvenlik Konseyi kararıyla oluşturulan BM Kosova Misyonu bölgede görevine başladı. Miloseviç, 5 Ekim günü devlet başkanlığı görevinden istifa etti. Miloseviç' in yerine Vojislav Koštunica başkanlığında bir hükümet kuruldu (Woehrel ve Kim, 2006: 50-62). Clinton bu

⁹ Bu sorumluluk daha sonra Koruma Sorumluluğu'na dönüşmüştür.

müdahaleyi: “realpolitik hesaplar” sözleriyle özetliyordu (Walt, 2016).

1999 ve sonraki ulusal güvenlik stratejilerinde ABD’nin Bosna ve Kosova ile bölgede elde ettiği kazanımlar şu şekilde değerlendiriliyordu: “*Avrupa’nın merkezindeki çatışma Soğuk Savaş sonrası bizim değerlerimizin altını oyuyordu. Yasadışı göç, illegal ekonomi, Avrupa’ya, NATO’ya ABD’ye ve yurtdışındaki ABD vatandaşlarına zarar veriyordu. Biz çıkar ve değerlerimizin etkilendiğini gördük. Bu nedenle Bosna ve Kosova’ya askeri müdahale yaptık*” (Beyaz Saray UGSB, 1999: 19-20; 2000: 7). Kosova müdahalesi ABD’nin Rusya ve Çin ile ilişkilerini tehdit etti fakat müdahale önceki yıllarda yıpranan ABD itibarı için önemliydi (Allison ve Blavwil, 2016: 17; Kissinger, 2001).

Bosna ve Kosova ile ilgili sorunlar Miloseviç’e bağlanıyordu: “*Biz Miloseviç’in otoriter yönetiminin devrilmesini ve Koştunica ile Sırbistan’ın demokratik bir yönetime geçmesini destekledik. Çünkü Kosova’daki etnik sorunlar Dayton ile çözülen Bosna sorununun çözümünü etkiliyordu.*” (Beyaz Saray UGSB, 2000: 49-51).

2000 ulusal güvenlik belgesinde Kosova’daki durumla ilgili değerlendirmede “*ittifaklarımızla uyum sağladık, çatışmaları önledik, bölgesel saldırganları yakaladık, yeni demokrasileri teşvik ettik, barış ve istikrarı teşvik ettik ve çıkarlarımızı koruduk değerlerimizi geliştirdik*” şeklinde konu özetleniyordu (Beyaz Saray UGSB, 2000:83).

Genel olarak ABD’nin Bosna ve Kosova müdahalesi ile UGSB’lerdeki kazanımları şu şekilde özetlenebilir: ABD planladığı gibi etnik katliamı önleyerek demokrasi, piyasa ekonomisi ve askeri genişlemeyi sağlamış ve Avrupa’yı istikrara kavuşturmuştur. AB ile dünyayı şekillendirmek için gerekli bağları kurarak, NATO’yu yeni görevlere hazır hale getirmiş, itibar kazanmış ve liderlik için isteklerine kavuşmuştur.

VI. Sonuç

ABD Başkanı Clinton ve yönetimi insani değerlere önem vermiştir. Ancak insani olaylar müdahale için yeterli görülmemiş ve müdahale için ulusal çıkarların da dâhil olması gerekmiştir. Çünkü ABD’nin dünya lideri olmaktan daha öncelikli görevi ülkesini, vatandaşlarını ve ittifaklarını korumaktır. Bunu ulusal güvenlik belgelerinde açıklamaktadır. Bu belgelerde ulusal çıkarlarını, ulusal güvenlik ve ekonomik refahı hayati çıkar olarak açıklamaktadır. Hayati çıkarlarına tehdit olduğunda ABD tek taraflı olarak krizlere müdahale edebileceğini kabul etmektedir. Ulusal itibar, insan hakları ve demokrasinin geliştirilmesi ile ilgili amaçlarını açıklarken insani krizlere müdahaleyi, ulusal güvenlik veya ekonomik refahıyla bağlantılı olarak hayati çıkar olarak tanımlamaktadır.

ABD Bosna ve Kosova krizlerinde insani kayıpları bir facia olarak kabul etmekle

birlikte hayati çıkarları ile bağlantılı olarak değerlendirmektedir. Bosna ve Kosova'da ortaya çıkan insani kriz ABD için hayati olarak nitelenmiştir. Kendisinin lideri olduğu dünyada diğer ülkeleri dengelemek için ittifaklara ihtiyacı olan ABD, en önemli müttefiki olan Avrupa'nın sınırlarında bir tehdit ortaya çıkması ve çatışmanın içine bütün Avrupa'nın çekilebileceği riskiyle hareket etmiştir. Çünkü böyle bir durumda göç nedeniyle ittifak üyelerinin hem ekonomik hem güvenlik açısından istikrarsızlaşabileceği öngörülmüştür. Ayrıca bölgede ortaya çıkan güç boşluğunun doldurulması gerekiyordu. Bosna krizinde bu amaçlar tam olarak açık olmasa da Kosova müdahalesinde belirgin hale gelmiştir.

NATO, ABD için hayati öneme sahiptir çünkü Avrupa ile ilişki kurulmaktadır. NATO insani krizlere uyarlanarak BM'nin insani operasyonlarında askeri kanadı olabilirdi. Ayrıca önceki yıllarda içeride ve dışarda yıpranan ABD itibarı için müdahaleyi gerçekleştirmek önemlidir. Zira ulusal strateji belgelerinde insani barış operasyonlarına katılma ulusal itibarı destekler olarak ifade edilmiştir.

Miloseviç başkanlığındaki Yugoslavya Federal Cumhuriyeti bu ideallerin tam ortasında bulunarak ABD'nin gelecek hedefini engelliyordu. Ulusal strateji belgelerinde yer aldığı gibi Bosna ve Kosova'da ABD hayati çıkarları çerçevesinde harekete geçmiştir. Her iki olayda da sorumlulukları paylaşmak için çok taraflı ittifak aramıştır. Ancak Kosova'da bunun gerçekleşmeyeceğini anlayınca BM izni olmadan, tek taraflı olarak müdahaleyi gerçekleştirmiştir.

ABD Başkanı Clinton ve yönetiminin dış politika davranışları değerlendirildiğinde Bosna ve Kosova krizlerinin her ikisinde de çıkarları ve insani kaygıları bulunmakla birlikte; Clinton ve yönetimi önceliklerini farklı tanımladığından dolayı, insani politikasını iş birliğine dayalı olarak gerçekleştirmek istemiştir. Bosna krizinde içeride ve dışarda engellere takılmış ve geç hareket etmiştir. Kosova'da ise önceden olan engeller, desteğe dönüştüğünden ve önceliklerini değiştirdiğinden daha çabuk krize adapte olmuştur.

Bosna ve Kosova bu bağlamda değerlendirildiğinde insani kaygıları dışlamamakla birlikte müdahale çıkar amaçlı görülebilir. Bu durum aslında Clinton yönetiminin neoliberal dünya anlayışları ile ters değildir. Yani çıkarlarla değerleri arasında bağ kurar. Bu da ABD'nin insani kaygıları dış politika amaçları için kullandığı intibasına yol açmaktadır.

Bu bağlamda geleceğe yönelik öngöründe bulunmak gerekirse ABD alt sistemde bölgesel aktörleri dikkate alacaktır. İçsel faktörler olarak kongre ve kamuoyunu dikkate alacaktır. ABD ulusal güvenlik bağlamında hayati çıkarları için tek başına harekete geçebilecektir. Ancak insani konularda, ekonomik kazanç gibi önemli hayati çıkarlarla birleşip hayati çıkarları haline gelmedikçe BM Güvenlik Konseyi'nin onayı olmadan harekete

geçmeyecektir. Ancak ulusal itibarını tehdit ederse insani konularda çok taraflı olarak harekete geçebilir.

Bu nedenle insani krizlerde ABD’yi harekete geçirmek için çıkarlarına, insani kaygılarına ve itibarına dikkat çekmek gerekir. Bunun içinse ABD halkına ve ittifak yaptığı bölgesel aktörlere hitap edilmelidir.

Kaynakça

- ABD Başkanlık Kararnamesi (1994). “US FAS”. <https://irp.fas.org/offdocs/pdd/pdd-25.pdf>, (Erişim Tarihi: 2.10.2022).
- Arı, Tayyar ve Ferhat Pirinççi (2011). “Soğuk Savaş Sonrasında ABD’nin Balkan Politikası”. Alternatif Politika. Cilt. 3, Sayı. 1. Mayıs, 21-41.
- Allard, Kenneth (t.y.). ”Somalia Operations: Lessons Learned”. http://www.dodccrp.org/files/Allard_Somalia.pdf. (Erişim Tarihi: 4.4.2016).
- Anderson, David (1996). “The Collaase of Yugoslavia: Background and Summary”. Parliamentary Research Service Research Paper. No:14, 1995-1996.
- Batır, Kerem (2011). “Soğuk Savaş Sonrası Dönemde Amerikan Müdahaleciliği Ve Uluslararası Hukuk”. Yönetim Bilimleri Dergisi. 9(1), 115-134.
- Bellamy, Alex J. and Nicholas J. Wheeler (2011) “Humanitarian Intervention In World Politics” . <http://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.490.6383&rep=rep1&type=pdf>. (Erişim Tarihi: 15 Mart 2016).
- Bellamy, Alex (2002).“Pragmatic Solidarism and the Dilemmas of Humanitarian Intervention.” Millennium Journal of International Studies 31(3), 473-497.
- Berkowitch, Jacop. ve Richard Jackson (2012). Conflict Resolution in the Twenty First Century: Principles, Methods and Approaches. Ann Harbor: The University of Michigan Press.
- Beyaz Saray UGSB (1995). A National Security Strategy of Engagement and Enlargement 1997.
- Beyaz Saray UGSB (1996). A National Security Strategy of Engagement and Enlargement 1996.
- Beyaz Saray UGSB (1997). A National Security Strategy For A New Century 1997.
- Beyaz Saray UGSB (1998). A National Security Strategy For A New Century 1998.
- Beyaz Saray UGSB (1999) White House, A National Security Strategy For A New

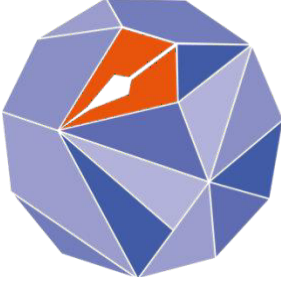
- Century 1999.
- Beyaz Saray UGSB (2000).A National Security Strategy For A Global Age 2000.
- Brown, John S. (2004).” Bosnia-Herzegovina The U.S. Army’s Role in Peace Enforcement Operations” 1995– 2004 .https://www.irkirk.info/2nd14th/Bosnia/Bosnia-Herzegovina%20cmhPub_70-97-1.pdf. (Erişim Tarihi: 30.09.2022).
- BM Genel Sekreterlik (2021). <https://www.un.org/en/genocideprevention/secretary-general.shtml> (Erişim Tarihi: 26.03.2021).
- BM Koruma Sorumluluğu (2022). <https://www.un.org/en/genocideprevention/about-responsibility-to-protect.shtml>. (Erişim Tarihi: 28.10.2022).
- BM Eski Yugoslavya Uluslararası Ceza Mahkemesi, <https://www.irmct.org/specials/srebrenica20/> . (Erişim Tarihi: 27.10.2022).
- Brezesinki, Zibigniev (2008). İkinci Şans: Üç Başkan ve Amerikan Süper Gücünün Krizi. İstanbul: İnkilap Yayinlari.
- Byers, Michael and Simon Chesterman (2003). “Law and Humanitarian İntervention” J. L Holzgreffe,. ve R. O. Keohane (Ed.). Humanitarian İntervention: ethical, legal and Political Dilemmas. Cambridge: Cambridge University Press, 177-203.
- Bull, Henr (1977). Anarchical Society: A Study of Order in World Politics. New York: Columbia University Press.
- Butler, Michael J. (2003). “U.S. Military Intervention in Crisis, 1945-1994: An Emprical Inquiry of Just War Theory”. The Journal of Conflict Resolution. Vol:74. No:2, April, 226-248.
- Carey, Henry F. (2001). “US Domestic, US Domestic Politics and the Emerging Humanitarian Intervention Policy: Haiti, Bosnia, and Kosovo”. World Affairs, 164(2). 72-82.
- Clinton, William J. (1999) “A Just and Necessary War”. The New York Times. 23 May. <https://www.nytimes.com/1999/05/23/opinion/a-just-and-necessary-war.html>, (Erişim Tarihi: 28.05.2021).
- Clinton, Bill (1999). “24 Mart 1999 Kosova Konuşması”, <http://millercenter.org/president/speeches/speech-3932>, (Erişim Tarihi: 10.4.2016).
- Chomsky, Noamy (2002) Medya Gerçeği. Abdullah Yılmaz ve Osman Akınhay(Çev).. Everest Yayınları: İstanbul.
- Cohen, Michael A., (2019).“The Powell Doctrine’s Enduring Relevance”.

- https://www.worldpoliticsreview.com/articles/4100/the-powell-doctrines-enduring-relevance?utm_source=WPR+Free+Newsletter&utm_campaign=6c41ac1863-EMAIL_CAMPAIGN_2018_12_21_03_42&utm_medium=email&utm_term=0_6e36cc98fd-6c41ac1863-64248241&mc_cid=6c41ac1863&mc_eid=a751fb54b2. (Erişim Tarihi: 28.05.2022).
- Cottey, Andrew (2008). “Beyond Humanitarian Intervention: The New Politics Of Peacekeeping And Intervention”. *Contemporary Politics* Vol.14:4, 429-446.
- Çapar, Gökhan (2006). “NATO’nun Kosova’ya Müdahalesinin Birleşmiş Milletler Kurucu Andlaşması Açısından Analizi”. Yüksek Lisans Tezi. Bursa: Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Çevikbaş, Ahmet (2011). “Müttefik Güç Harekâtı İnsani Müdahalelerin Bir İstisnası mıdır? NATO'nun Kosova’ya Yönelik Harekâtının Uluslararası Hukuk ve Askeri Bakış Açılarında Değerlendirilmesi”. *Savunma Bilimleri Dergisi*. Cilt: 10. Sayı: 2. 18-57.
- Deng, Francis (2010). “From Sovereignty as Responsibility to the Responsibility to Protect”. *Global Responsibility Protect*, 353-370.
- Dewar, Michael (1993) “Intervention in Bosnia- The Case Against”. *The World Today*. Vol:49, No:2. February , 32-34.
- Doyle, Michael W. (1983). “Kant, Liberal Legacies and Foreign Affairs: Part 2”, *Philosophy and Public Affairs*. 12(4), 323-353.
- Doyle, Michael W. (2001). “The New Interventionism”, *Metaphilosophy* LLC and Blackwell Publishers. *Metaphilosophy* Vol: 32, Nos: 1/2, January, 213-235.
- Dumbrell, John (2009) “Valuating The Foreign Policy Of President Clinton – Or, Bill Clinton: Between The Bushes”. <http://dro.dur.ac.uk/1932/1/1932.pdf>. (Erişim Tarihi: 25.4.2016).
- Dünya Bankası (1997) Dünya Bankası ABD İhracat ve İthalat oranları. <https://wits.worldbank.org/CountryProfile/en/Country/USA/Year/1997/SummaryText>, (Erişim Tarihi: 28.10.2022).
- Sönmezoğlu, Faruk (2019). *Uluslararası İlişkiler ve Dış Politika Analizi*. İstanbul: Der Yayınları.
- Farer, Tom. J. (1991). “An Inquiry into the Legitimacy of Humanitarian”. Lori Fisler, Damrosch ve David J. Scheffer Boulder (Ed.). *Intervention. Law and Force in the New International Order*. Boulder: Westview Press. 82-192.

- Fearon, James. D. (1998) “Policy and Theories of International Relations”, Annual Review Political Science. 1, 289-313.
- Finnemore, Martha (2003). “The Purpose of Humanitarian Intervention: Changing Beliefs about the Use of Force”. Ithaca: Cornell University Press.
- Gallis, Paul. E. (2019) “Kosovo: Lessons Learned from Operation Allied Force”. CRS Report for Congress. Kosovo: Lessons Learned from Operation Allied Force (everycrsreport.com). (Erişim Tarihi: 13.10.2022).
- Garding, Sarah E. (2019), “Bosnia and Herzegovina: Background and U.S. Policy”, Congressional Research Service Report, April, 2019. (3), 1-20.
- Gibbs, David (2000) “Realpolitik and Humanitarian Intervention: The Case of Somalia”. International Politics 37(1). 41-55.
- Gnest, Marc A. (2009). Conflict and Cooperation: Evolving Theories of International Relations., Thomson Press, 122-126.
- Glennon, Michael. J. (2001). “New Intervention: Search for a Just International Law”. <https://www.foreignaffairs.com/articles/1999-05-01/new-interventionism-search-just-international-law>.(Erişim Tarihi: 14.3.2016).
- Hamilton, Raymond J. (2006) “The Responsibility to Protect : From Document to Doctrine - but What of Implementation”. Harvard Human Rights Journal. Vol: 19. (289- 297).
- Halberstam, David (2002). Barış Zamanı Savaş: Bush, Clinton ve Generaller. İstanbul: İş Bankası Yayınları.
- Holzgrefe, J. L. (2003). “Humanitarian Intervention Debate”, J. L Holzgrefe,. ve Robert. O. Keohane (Ed) . Humanitarian Intervention: Ethical, Legal and Political Dilemmas. Cambridge: Cambridge University Press. 15-89.
- Hippel, Karin (1999). “Introduction: Dangerous Hubris”. Karin von Hippel(Ed)Democracy by Force U.S. Military Intervention in the Post-Cold War World içinde, , Cambridge University Press. (1-26).
- Işık, Mustafa (2017) “Soğuk Savaş Sonrası ABD’nin Balkanlar Politikası (1990-2017)”. Kamil, İbrahim (Ed). Soğuk Savaş Sonrasında Balkanlar (1990-2015). 1.Baskı. Ankara: Nobel Yayınları.
- Kissinger, H. (2001). “Does Amerika Need A Foreign Policy”. New York: Simon and Shuster Paperbacks, 234-283.
- Kocaman, Ayşegül (2008). Doctrine And Practice Of Humanitarian Interventions. <http://repository.bilkent.edu.tr/bitstream/handle/11693/14757/0003621.pdf?seque>

- nce=1&isAllowed=y. (Erişim Tarihi: 12.12. 2020).
- Lake, Antony (1994). From Containment to Enlargement, <https://www.mtholyoke.edu/acad/intrel/lakedoc.html>. Erişim Tarihi: 22.3.2016.
- Meernik, James (1996). “United States Military Intervention and the Promotion of Democracy”. *Journal of Peace Research*. Vol: 33, No:4, November, 391-402.
- Moore, David (1995). Americans Divided on U:S Troops In Bosnia. <https://news.gallup.com/poll/4285/americans-divided-us-troops-bosnia.aspx>.(Erişim Tarihi: 30. 08. 2018).
- NATO (1999). <http://web.archive.org/web/20111229195958/http://www.nato.int:80/docu/review/2005/issue3/turkish/history.html>. (Erişim Tarihi: 5.5.2016) .
- Oğultürk, M. Cem (2014). “Kosova’ nın Bağımsızlık Süreci Kapsamında ABD Dış Politikasının Analizi”. *Güvenlik Stratejileri Dergisi*. 19(19), 99-132.
- Oğuzlu, Tarık (2014). “ABD’nin Transatlantik Politikası”. Ramazan Gözen(Ed.) *Amerikan Dış Politikası*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları No: 2609.
- Temby, Owen (2013). “What are Levels of Analysis and What Do They Contribute to International Relations Theory?”. *Cambridge Review of International Affairs* 28. S. 4, 1-22.
- Önal, Buket (2010). *Türkiye-ABD ilişkilerinde Clinton Faktörü*. Kocaeli: Umuttepe Yayınları.
- Piaskowy, Katherine (2000). *Madeleine Albright and United Humanitarian Intervention: A Principle and Personal Agenda*. https://etd.ohiolink.edu/ap/10?0::NO:10:P10_ACCESSION_NUM:ucin1163531263#?.(Erişim Tarihi: 4. 4.2016).
- Robinson, Piers (1999). “The CNN Effect”. *Review of International Studies* 25(1), 301-309.
- Sancaktar, Caner (2016). “NATO’nun Kosova Müdahalesi: Emperyalist Müdahaleye Bir Örnek”. Hasret Çomak ve Caner Sancaktar, Sertif Demir(Ed). *Uluslararası Güvenlik: Yeni Politikalar, Stratejiler ve Yaklaşımlar*. İstanbul: Beta, 445-459.
- Seung, Whan C. (2013). “What determines US humanitarian intervention?”. *Conflict Management and Peace Science*. 30(2), 121-141.
- Singer, J. David (2006). “Uluslararası İlişkilerde Analiz Düzeyi Meselesi”, *Uluslararası İlişkiler*, Cilt 3, Sayı 11 (Güz 2006), 3-24.
- Şener, Mustafa B. (2021). “Evaluation Of Nato Intervention In Kosovo By Criteria Of

- Responsibility To Protect”.Journal of International Relations and Political Science Studies. S.2, 38-59.
- Teso’n, Fernando R. (2003). “ The liberal Case for Humanitarian İntervention”. J. L Holzgreffe, ve R. O. Keohane (Ed). Humanitarian İntervention: Ethical, Legal and Political Dilemmas.Cambridge: Cambridge University Press, 93-129.
- Ülger, İrfan Kaya (2003). Yugoslavya Neden Parçalandı. Ankara: Seçkin Yayınları.
- Weiss, Tom (2005). Military-Civilian Interactions: Humanitarian Crises and The Responsibility To Protect. London: Rowan and Littlefield.
- Weiss, Tom (2007). Humanitarian Intervention: Ideas in Action. Cambridge UK: Polity Press (23-25).
- Walt, Stephen (2000).“Two Cheers for Clinton’s Foreign Policy”.
<https://www.foreignaffairs.com/articles/2000-03-01/two-cheers-clintons-foreign-policy>.
(Erişim Tarihi: 15.5.2016).
- Woehrel, Steven and Julie Kim (2006). “Kosovo and The US Policy”. Congressional Research Service Repord for Conress. <https://apps.dtic.mil/sti/pdfs/ADA469387.pdf>.
(Erişim Tarihi:18.10.2022).White House, A National Security Strategy 1991.

**JOURNAL OF INTERNATIONAL RELATIONS
AND POLITICAL SCIENCE STUDIES**

ULUSLARARASI İLİSKİLER VE SİYASET BİLİMİ ÇALIŞMALARI DERGİSİ

e-ISSN: 2792-0984

**TERÖRİZM PROPAGANDASI BAĞLAMINDA İŞİD'İN
İNTERNET VE YENİ MEDYA KULLANIMI**

Mustafa ÖZVEREN

Araştırma Görevlisi, Avrasya Üniversitesi

Email: mustafaozverenn.01@gmail.com **ORCID:** [0000-0001-8134-0565](https://orcid.org/0000-0001-8134-0565)

Submitted: 29 July 2022 & **Accepted:** 25 December 2022

Citation: Özveren, Mustafa. (2022). Terörizm Propogandası Bağlamında İŞİD'in İnternet ve Yeni Medya Kullanımı. *Journal of International Relations and Political Science Studies*, (6), 97-125.

Uluslararası İlişkiler Çalışmaları Derneği | International Relations Studies Association
Journal of International Relations and Political Science Studies
E-mail: dergi@tuicakademi.org

TERÖRİZM PROPAGANDASI BAĞLAMINDA İŞİD'İN İNTERNET VE YENİ MEDYA KULLANIMI

Mustafa ÖZVEREN

Araştırma Görevlisi, Avrasya Üniversitesi

Email: mustafaozverenn.01@gmail.com **ORCID:** [0000-0001-8134-0565](https://orcid.org/0000-0001-8134-0565)

Submitted: 29 July 2022 & **Accepted:** 25 December 2022

Özet

Politik hedeflere korku ve sindirme yoluyla ulaşmayı amaçlayan ve şiddet eylemlerini içeren terörizm, propaganda kullanımını küreselleşmenin yarattığı fırsatlarla birlikte gerçekleştirmektedir. Bu çalışma, terörizm propagandasında küreselleşmenin bir ürünü olan internet ve yeni medyanın nasıl kullanıldığına odaklanmaktadır. Bu araştırmada incelenmek üzere seçilen vaka ise, hedefleriyle teknolojiyi uyumlu bir şekilde kullanan ve bunun için önemli bir bütçe ayıran terör örgütü Irak ve Şam İslam Devleti (İŞİD)'nin propaganda kullanımınıdır. Çalışma, İŞİD'in internet ve yeni medya üzerindeki propagandasına ait amaçların, kullandığı araçların, temaların, hedef kitlelerinin ve tekniklerinin nasıl ortaya konulduğunu incelemektedir. Çalışma, internet ve yeni medya platformlarının terörizmle ilişkisine odaklanması bakımından çağdaş terörizm/propagandasını ele alıp değerlendirmiştir. Araştırmada terörizm propagandasının genel olarak kullandığı bileşenler ile İŞİD'in kullandığı bileşenlerin karşılaştırması yapıp örtüşen noktalar açıklanıp analiz edilmiştir. Kalitatif yöntemle analitik bir genellemeyi amaçlayan bu çalışma, küreselleşmenin, terörizme sağladığı nedensel değil, araçsal fırsatlara odaklanmaktadır. Ancak çalışmada, terörist grupların bazı mobil uygulamalar ve internet üzerinde dolaşan oyunlar aracılığıyla yürüttükleri propaganda faaliyetleri kapsam dışı bırakılmıştır. Bu çalışmaya göre İŞİD'in propaganda kullanımındaki amaçları ve hedef kitleleri belirli yeni medya platformlarında yoğunlaşmaktadır. İŞİD karşıtlarına yönelik korku yayma amacı içeren propagandasını Twitter ve YouTube üzerinden yürüten terör örgütü, uluslararası kamuoyunda gündem olmak için ise Twitter ve Facebook platformlarını kullanmaktadır. Bununla birlikte örgüt mensupları arasındaki koordinasyonu sağlamak için Telegram ve TikTok'u kullanan terör örgütü, potansiyel örgüt mensuplarını etkilemek için ise YouTube, Instagram ve TikTok platformlarını kullanmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Terörizm, Propaganda, İŞİD, İnternet, Küreselleşme

ISIS' Use of the Internet and New Media in the Context of Terrorism Propaganda**Abstract**

Terrorism aims to achieve political goals through fear and intimidation and includes acts of violence, embodies the use of propaganda with the opportunities created by the development of globalization. This study focuses on the use of the internet and new media, as the products of globalization, in the context of terrorism propaganda. The case chosen to be analyzed in the study is the propaganda use of the terrorist organization Islamic State of Iraq and the Levant (ISIS), which uses technology in harmony with its goals and allocates a significant budget for it. In that respect, the study aspires to reveal the goals, tools, themes, target audiences and techniques of ISIS's propaganda on the internet and new media. In the study, the components used by terrorism propaganda generally were compared with the components used and implemented by ISIS and then the overlapping points were analyzed. This study, aims to pursue an analytical generalization with a qualitative method, focuses on the instrumental rather than causal opportunities that globalization is assumed to provide for terrorism. However, propaganda activities carried out by terrorist groups through some mobile applications and games circulating on the internet were excluded in the study. According to this study, the aims and target audiences of ISIS in the use of propaganda are concentrated on certain new media platforms. The terrorist organization, which out its propaganda with the aim of spreading fear towards the opponents of ISIS, on Twitter and YouTube, uses Twitter and Facebook platforms to be on the agenda of the international public opinion. In addition, the terrorist organization, which uses Telegram and TikTok to ensure coordination among the members of the organization, uses YouTube, Instagram and TikTok platforms to influence potential members of the organization.

Keywords: Terrorism, Propaganda, ISIS, Internet, Globalization

I. Giriş

XXI. yüzyılda bireyler, uyandıkları anda genellikle telefonlarının bildirimlerini kontrol ederler. Dolayısıyla terörizm propagandası bireylere bu denli yakın olabilmektedir. Sınırların belirginliğine bir rakip olarak ortaya çıkan küreselleşme, korku yayma amacı güden terörizmin propaganda kullanımı için eşsiz bir mekân yaratmıştır: İnternet ve yeni medya. Bu çalışma; terörizm, küreselleşme ve propaganda arasındaki ilişkiyi, IŞİD’in internet ve yeni medya kullanımı aracılığı ile analiz etmektedir. Bu bağlamda IŞİD propagandasının amaçlarını, araçlarını, temalarını, hedef kitlelerini ve tekniklerini ortaya koymak ve devletlerin terör örgütlerine karşı verdiği dijital mücadeleye bir kaynak oluşturmak hedeflenmektedir. Bu araştırma, teknolojik gelişmelerin ve küreselleşme sürecin bir ürünü olan yeni medya platformlarının terörizmle ilişkisine odaklanması bakımından çağdaş bir terörizm/propaganda çalışmasıdır.

Propagandanın analizi, iletişim kavramına yönelik bir altyapı gerektirmektedir. Sapienza, Iyer ve Veenstra’nın, Lasswell’in “iletişim modeli”ni inceledikleri çalışmalarında yer alan “alıcı”, “verici”, “mesaj”, “iletişim kanalı” ve “mesajın etkileri” kategorizasyonu, iletişim kavramını içselleştirmek açısından önemli bir çalışmadır. İletişimde bir alıcı, belirlediği bir iletişim kanalı aracılığıyla, bir vericiye mesaj verme gayesindedir. Verdiği bu mesajın ise belirli etkileri bulunmaktadır (Spienza vd., 2015). Propaganda yapıcı da hedef kitlenin algısını ve/veya davranışlarını kendi istekleri doğrultusunda değiştirmek amacıyla aynı yolu izlemektedir. Bu bağlamda “etki” kavramı, iletişimin devamında da süregelen bir alanı ifade etmektedir. Zira iletişim, bireylerin eylemlerine yön vermek, onları sınırlamak veya etkilemek niteliklerini de kapsamaktadır (Demir, 2021: 100). Propaganda, söz konusu iletişimde bir araştırma konusu olarak Lippmann’ın iki savaş arası dönemdeki çalışmalarına bakıldığında önemini göstermektedir. Lippmann’a göre insan algısının kapasitesi sınırlıdır ve “gerçek çevre” olarak adlandırdığı verilerle donatılmış alan, karmaşık ve analiz edilmesi güç bilgilerle doludur. Gerçek çevredeki verilerin yarattığı olasılıklar kümesi, bireyin hesaplama yeteneğinin ötesindedir. Bu durum, bireyin davranış modelini gerçeğe yönelik çağrışımlar yoluyla belirlediğini göstermektedir (Lippmann, 1997: 15-20). Nitekim insanların, gerçek çevrenin karmaşasındaki olasılıklar kümesinde gerçeğe ulaşmak adına girdikleri çabanın disiplin düzeyi düşüktür. Bunun bir sebebi de zamanlarına yönelik kısıtlılıktır (Freedman, 2019: 593). “Sınırlı bilişsel kapasite” olarak adlandırılan ve bireyin bütün seçenekleri değerlendirmesinin önüne geçen mekanizma, doğal olarak “sınırlı rasyonalite”yi doğurmaktadır. Böylelikle bu rasyonalite, karar alma esnasında bireyin geçmişindeki bilgi birikimlerini ve algılarını denkleme dahil etmektedir (Lodge ve Stroh, 1993: 230; Houghton,

2018: 45). Propagandanın rolü, bu aşamada belirginleşmektedir. Söz konusu karmaşada oluşturulan sahte, yarı-sahte ve propagandacı açısından olumlu etki yaratacak gerçek bilgiler, gerçekler ile insanların algıları arasındaki boşluklara yerleştirilmektedir. Böylelikle propaganda, hedef kitle üzerinde duygu, tutum ve davranışların manipülasyonu yoluyla propaganda yapıcısının amacına ulaşmasını sağlayan bir araç olarak karşımıza çıkmaktadır (Finch, 2000: 368-371).

Terörizm ise korku, sindirme ve şiddet yoluyla bir mesaj verme amacı taşımaktadır (Crenshaw, 1981: 379). Söz konusu mesajın yayılması, terörizm propagandasına işaret etmektedir. Bu çalışma, terörizm propagandasının kullandığı bileşenler ile IŞİD'in kullandığı bileşenlerin karşılaştırmasını yapıp örtüşen noktaları analiz etmekte ve saptanan yeni medya alanlarının, IŞİD propagandasında hedef kitle ve amaç doğrultusunda nasıl kullanıldığını incelemektedir. Böylelikle IŞİD propagandasının hangi sosyal medya platformunda hangi amacı ve hangi kitleyi hedeflediği açığa çıkartılmaya çalışılacaktır. Araştırma, kalitatif modelde gerçekleştirilecektir. Bu bağlamda nitel araştırmanın “analitik genelleme”ye imkan sağlaması amaçlanmaktadır. Araştırmada kullanılacak veri toplama yöntemi; doküman incelemesidir (belgesel tarama, belgesel gözlem). Doküman incelemesi yöntemi ile elde edilen veriler birbiriyle ilişkilendirilerek bütünsel bir yaklaşıma ulaşmak hedeflenmektedir. Araştırmada kullanılacak veri türleri ise metinler (kitap, bilimsel dergiler, süreli yayınlar, gazete, roman) istatistikler, görsel malzemeler (afiş, fotoğraf, film, karikatür), işitsel malzemeler (kaset, plak, radyo yayınları) ve çoklu ortam (multimedya) verileridir (video gibi birden çok duyuya hitap eden veriler). Bu bağlamda elde edilen bulgular kuramsal çerçevede yorumlanacak ve araştırma sorusuna bir cevap oluşturması sağlanmaya çalışılacaktır. Gerçekleştirilen doküman incelemesi, IŞİD'in hangi yeni medya platformunda ağırlıklı olarak hangi amaç ve hedef kitleye yönelik bir propaganda yürüttüğünü ortaya çıkarmada kolaylık sağlayacaktır.

Bu çalışmada terörizmin, küreselleşmeyi itici bir neden olarak algılaması veya eylemlerine bir sebep olarak sunması araştırılmayacaktır. Nitekim terörizm, küreselleşme sürecinin öncesinde de etkindi. Küreselleşme sürecinin ne zaman başladığına yönelik de tartışmalar bulunmaktadır. Küreselleşme; yoksulluğun artması, adaletsiz gelir dağılımı veya (tartışmalı olsa da) ulus-devletin gücünün azalması (Holton, 2011) gibi faktörlerle siyasal amaçlı şiddet kullanımını artıracak sebepler sunuyor olsa da (Demir ve Varlık, 2015: 42-43), bunlar başka bir çalışmanın konusudur. Bu çalışmada küreselleşmenin, terörizme sağladığı nedensel değil, araçsal fırsatlara odaklanılacaktır. Bu odak noktası ile çalışmada, terörizmin/IŞİD'in bazı mobil uygulamalar ve video oyunlardaki propaganda kullanımına yer

verilmemiştir. Söz konusu kullanımların analizinin, propagandanın hedef kitlelerinin çoğunlukla çocuklar olması nedeniyle farklı bir çalışmada incelenmesi uygun görülmüştür. Terörizm propagandası ile ilgili yapılacak çalışmalarda bu konunun ele alınması, literatürdeki önemli bir boşluğu dolduracaktır. Bu çalışmanın ilk bölümünde terörizm ve propaganda kavramları açıklanacak ve bu kavramların arasındaki etkileşim incelenecektir. Ardından terörizm propagandasının amaçları, araçları ve temaları açıklanacak ve küreselleşme ile internetin söz konusu propagandaya hazırladığı ortam irdelenecektir. Çalışmanın ikinci bölümünde ise birinci bölümde analiz edilen terörizm propagandasıyla IŞİD'in terörizm propagandası arasındaki uyum ortaya çıkarılacaktır. Örtüşen noktalar internet ve yeni medya üzerinden analiz edilerek terörizm propagandası ile IŞİD'in propagandasının harmonisi açığa çıkarılacaktır. Söz konusu dizayn, IŞİD'in kullandığı terörizm propagandasının sistematik şekilde incelenmesini sağlayacaktır. Bu bölümde IŞİD'in kullandığı propaganda temaları, bu temalar için kullandıkları yeni medya platformları, hedef kitleleri ve amaçları analiz edilecektir.

A. Literatürde Terörizm Propagandası ve IŞİD

Son yıllarda önemi artan bir alan olarak terörizm propagandası ve IŞİD özelinde yapılan çalışmalar, bu propagandanın amacı, teknikleri, sorunun tanımlanması, neden etkili olduğu gibi konularla ilgilenmektedir. Hoffman ve Schweitzer (2015), siber cihadı tanımlayıp özelliklerini incelerken bunun IŞİD'in yapısına nasıl bir etkiye bulunduğunu analiz etmektedir. Söz konusu çalışmaya göre propagandanın siber alandaki yoğun kullanımı, IŞİD'in mensuplarını bulması ve onları radikalleştirmesine karşı mücadeleyi oldukça zorlaştırmaktadır. Berger ve Morgan (2015) Twitter'da IŞİD destekçilerinin demografik yapısını ortaya çıkarırken Karakaş (2017), yeni medyanın IŞİD'in etki alanıyla ilişkisini ve bir terör örgütü tarafından kullanılmasıyla birlikte ortaya çıkabilecek sonuçları incelemiştir. Lieberman (2017) ise IŞİD'in gerçek yaşam koşullarını ve meşruiyet iddialarındaki boşluklarını ortaya çıkarmaya yönelik karşı propaganda önlemlerine odaklanmaktadır. Keskinaya (2015) IŞİD'in yeni medya kullanımını bu medyadaki hesaplar üzerinden inceleyerek örgütün Batı toplumlarına iletmek istedikleri mesajlarda yeni medyayı ne şekilde kullandığını analiz etmektedir. Buna göre mesajlar birbirlerini tamamlayıcı nitelikte ve temelde örgüte savaşçı temin etmek amacı taşımaktadır. Dede ve Tansü (2020), IŞİD'in siber alandaki Türkiye merkezli propagandasına odaklanmaktadır. Bu çerçevede dijital olarak yayınlanmış Konstantiniyye dergisi incelenmiş ve bu derginin etki kapasitesinin Telegram, Youtube, Instagram gibi sosyal medya platformlarından dahi yüksek olduğu ifade edilmiştir.

Ayhan ve Çifçi (2018) ise IŞİD propagandasının amaçlarını ve Batı'da yükselen İslamofobi ile arasındaki ilişkiyi analiz etmişlerdir. Bu çalışmaya göre IŞİD propagandası, Batı'nın IŞİD'in faaliyet gösterdiği bölgelerdeki meşruiyet araçlarını güçlendirmekte ve İslamofobinin daha geniş kitlelerde karşılık bulmasına neden olmaktadır. Taşdemir'in (2017) çalışmasına baktığımızda IŞİD'in sosyal medyadaki propagandasının toplumsal yansımalarının, konjonktürünün, Türkiye özelinde bununla yürütülen mücadelenin, alınan önlemlerin ve hukuki düzenlemelerinin analizi yapılarak buna yönelik bir öneriler dizisinin yer aldığı görülmektedir. Wakeford ve Smith (2019) ise IŞİD propagandasının nasıl ve neden etkili olduğunu analiz ettikleri çalışmalarında, IŞİD'in sosyal kimlik ve marka geliştirme yeteneklerinin üzerinde durmaktadırlar. Martian ve Adam (2021)'in çalışması ise IŞİD'in Endonezya'da işe alım propagandası üzerinden örgütün dinamiklerini ortaya çıkarmayı hedeflemiştir. Çalışmasında 100 farklı Facebook sayfasını ve 50 farklı Twitter hesabını analiz eden Awan (2017) ise IŞİD propagandasının yedi temel davranış özelliğini ve belirli motivasyon tipolojilerini ortaya çıkarmıştır. Mitts vd. (2022) ise çalışmalarında IŞİD propagandasının etki kapasitesini ölçmüşlerdir. Elde ettikleri sonuçlara göre IŞİD, IŞİD'e katılmanın maddi ve manevi faydalarını içeren bir propaganda kampanyası yürüttüğünde örgüte katılım oranı artarken vahşi şiddet içeren bir propaganda kampanyası yürüttüklerinde bu destek oranı azalmaktadır. Blaker'ın (2016) çalışması, özellikle ergenlik çağındaki gençleri evlerini terk edip IŞİD gibi bir terör örgütüne katılmaya iten temel motivasyonları incelemektedir. Söz konusu çalışma, risk altındaki bireyleri belirleyip bu kitlelere göre önlemler almayı hedeflemektedir. Khawaja ve Khan (2016) ise IŞİD'in tutarlı ve istikrarlı bir medya stratejisini nasıl yürüttüğünü incelerken bağımsız medyanın bu durumdan nasıl etkilendiğine dikkat çekmektedir. İnternetin gelişimi ve erişilebilirliği, terör örgütlerinin kendilerini gizlemelerine izin vermektedir. Çalışmalarında üç adet anonim paylaşım platformunu inceleyen Shehabat ve Mitew (2018), IŞİD cihatçıları ile söz konusu anonim paylaşım platformları arasındaki ilişkiyi analiz etmektedir. Çalışmalarına göre bu platformlar, IŞİD cihatçılarının özgürce iletişim kurmalarında kullandıkları en etkili alanlar olarak karşımıza çıkmaktadır. Greenberg (2016) ise aşırılık yanlısı örgütlerin internet üzerinde işe alım yaparken nasıl bir yol izlediğini inceleyip bunun terör örgütleriyle mücadele teknikleriyle ilişkisini ortaya çıkarmayı hedeflemiştir. Böylelikle siber alanda büyüyen bu tehditle mücadelede yeni yollar önermeyi amaçlamaktadır. Geniş bir perspektiften bakıldığında bu konuda literatürün genel amacı, siber dünyada terörizmle mücadeleye destek olmak için bir kılavuz oluşturmaktır.

II. Terörizmin Propagandası

“Terörist asildir, korkunçtur, karşı konulmaz derecede büyüleyicidir, zira kendinde insan azametinin iki ulu zirvesini birleştirir: şehit ve kahraman. Daha halkını ve ülkesini özgürlüğe kavuşturmak için bütün kalbiyle yemin ettiği gün ölüme yazgılı olduğunun farkındadır” (Stepniak, 1896: 39-40). Rus devrimci Sergey Stepnyak’ın, teröristleri betimlerken saydığı niteliklerin edinimi, büyük ölçüde insan iradesini şekillendirecek olan fikir ve tutkuların dolaşımına bağlıdır. Bu dolaşım için uygun zemini oluşturan süreç, küreselleşme; dolaşımın kendisi ve yöntemler bütünü ise propaganda olarak karşımıza çıkmaktadır. Ancak bu dolaşımın tek boyutu, nitelik edinimi ve terörizmin bünyesine entegrasyon işlemiyle ilintili değildir. Dolaşımın diğer boyutu, terörizmin diğer amaçlarıyla ilgilidir. Bu nedenle terörizmin tanımına ve amaçlarına değinilmelidir.

Jackson’ın çalışmasına göre, terörizm; yaklaşık olarak 200 farklı şekilde tanımlanmaktadır. Aynı X eylemi, bir kişi veya grup tarafından, bir terör eylemi olarak yorumlanabilirken; başka bir kişi veya grup tarafından terör eylemi olarak görülmeyebilir. Bunun nedeni; niyetler, konjonktür ve çıkarların farkıdır (Jackson, 2009: 172). Örneğin terörizmi, sivillere yönelik bir şiddet eylemi olarak tanımlarsak, stratejik bombardımanı bir terör eylemi olarak ele almamız gerekecektir. Bu durum, 1945’te Dresden’i bombalayan İngilizlerin terörist olarak yargılanmasına neden olabilir. Bunun dışında, bir aktörün, desteklediği grubu terörist olarak görmemesi veya çıkarları adına bir tehdit olarak gördüğü bir grubu terörist olarak tanımlaması oldukça doğaldır (Kane ve Lonsdale, 2016: 430-431). Dolayısıyla terörizmin uluslararası toplum tarafından kabul edilen ortak bir tanımlamasının yokluğu da doğal karşılanmalıdır. Bu çalışmada kullanılacak tanım ise, Alex Schmid ve Albert Jongman’ın, 109 terörizm tanımı dahilinde yaptıkları incelemeden çıkan başlıca bileşenlere dayanarak belirlenecektir. Schmid ve Jongman’ın analizine göre, 109 tanımdaki başlıca bileşenler aşağıdaki gibidir:

Tablo 1: 109 Terörizm Tanımındaki Başlıca Bileşenler (Schmid ve Jongman, 1988; akt. Merari, 2016: 27)

Bileşen	Oran
Şiddet	%83.5
Politik Hedef	%65
Korkunun Merkez Unsur Niteliği	%51
Hedeflerin Rastgele Seçilimi	%21

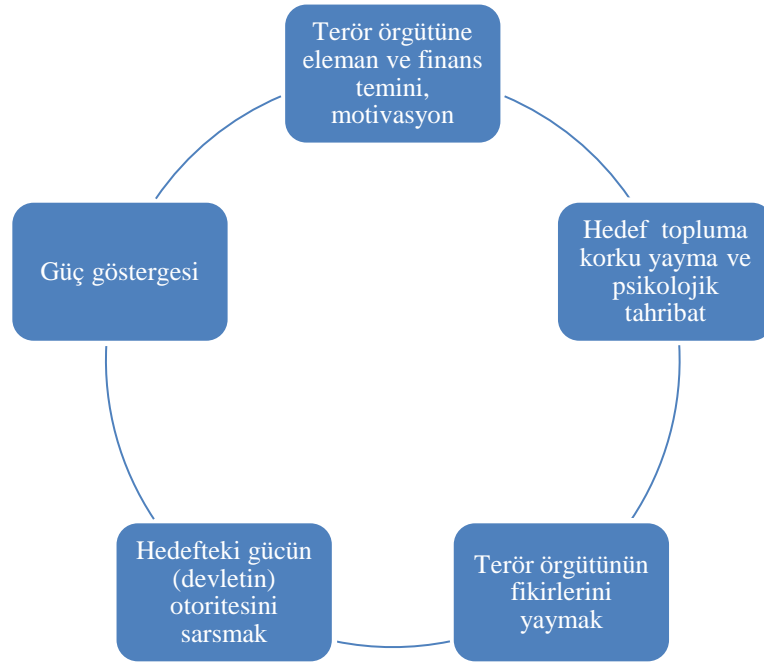
Bu analiz, çalışmada kullanılacak tanımın, yukarıdaki unsurlardan hepsini içermesi açısından,

Deutch'un yaptığı tanım olarak belirlenmesini sağlamaktadır: *“Terörizm, korku ve sindirme yoluyla, politik hedeflere ulaşmayı amaçlayan, masum kişilere veya hasım olmayanlara karşı işlenen şiddet eylemleridir”* (Deutch, 1997: 12).

Sözü edilen şiddet, siyasi bir değişim arzusuyla mesaj verme gayesi taşımaktadır. Zira şiddete maruz bırakılan kişiler veya nesnelere, aslında terörist grup adına yüksek bir içsel değere sahip değildir. Teröristler, daha geniş bir kitlenin reaksiyonu adına hareket etmektedirler (Crenshaw, 1981: 379). Nitekim 11 Eylül Saldırıları'nın ardından Mayıs 2002'de ABD (Amerika Birleşik Devletleri) Dış İşleri Bakanı Colin L. Powell'ın, terörizm sorununu küreselleştirmesi ve terörizmin; coğrafi sınırları tanımayacağına yönelik açıklaması da (Tilly, 2004: 5), bizi terörizmin küreselleşme ve propaganda ile ilişkisine taşımaktadır.

Terörizm ve propagandanın ilişkisi simbiyotiktir. Varlığını korumak ve devam ettirmek isteyen terörizm, propagandayı bir silah olarak kullanmaktadır (Bural, 2019: 53). *“Geniş bir kitleye yönelik korku yayma”* stratejisi (Bergesen ve Lizardo, 2004: 38) yıpratıcı ve caydırıcı olmakla birlikte travmatik sonuçlar doğurmaktadır. Korku ve tehdit yoluyla hasmın direnme kapasitesini bozguna uğratacak olan sindirme politikası, aynı zamanda düşük maliyetlidir. Terörizm, asıl hedefi yok etmekten ziyade, o hedefe korku vermeyi tercih etmekte ve şiddet eylemini, çoğu zaman sembolik kişi veya nesnelere uygulamaktadır. *“Kısaca, hiçbir terör eylemi stat koltuklarını sökmek gibi bir hedefle harekete geçmez, bunu yapanların sorunu koltuklarla değil, karşı takımlardır”* (Dedeoğlu, 2018: 169-175). Dolayısıyla bu durum bizi, Fransız filozof Raymond Aron'ın, terörizm konusunda, psikolojik etkiye atfettiği öneme götürmektedir: *“Bir şiddet eylemi, psikolojik etkileri saf fiziksel sonuçlarından kıyas kabul etmez derecede büyük olduğunda terörist diye adlandırılır”* (Chailand ve Blin, 2016: 18). Bu etkiyi “yayma”yı amaçlayan terörizm, propagandayı bir araç; küreselleşmeyi ise mekansal veya süreçsel bir fırsat olarak kullanmaktadır.

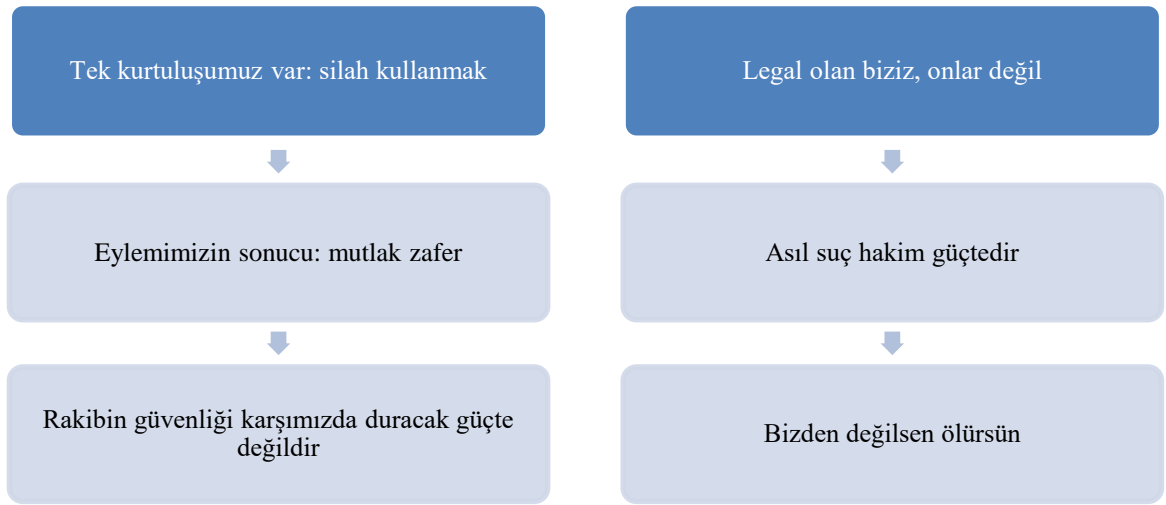
Bu yayma işlemi, silahlı eylemlerin bile yok etmek için değil, propaganda amaçlı gerçekleştirilmesini içermektedir. Bu, *“eylemle propaganda”* (*propaganda by deed*) şeklinde adlandırılmaktadır. Amaç; örgütün güçlü, hedef alınan sistemin güçsüz olduğuna yönelik bir manipülasyondur. Bu sistematik manipülasyon sonucunda hedef toplumda bilişsel, duygusal ve davranışsal bir değişim arzu edilmektedir. Genel olarak terörizmin propaganda amaçları aşağıdaki gibidir:

Şekil 1: Terörizmin Propaganda Amaçları (Bural, 2019: 53-58)

“Düşmanın savaşma iradesini yok etmek amacıyla, mevcut bütün iletişim araçlarının kullanılmasını” ifade eden psikolojik savaşın (Padover, 1951: 151) bir unsuru olarak propaganda, “bir topluluğun düşüncelerini, duygularını, davranışlarını, tavır ve hareketlerini etki altında tutmak ve onları değiştirmek amacıyla yayınlanan bilgi, belge, doktrin ve görüşler” olarak karşımıza çıkmaktadır (Tarhan, 2003: 15). Propagandanın terörizm ile ilişkisi, propagandanın kelime kökeninde yatmaktadır. Propaganda; ismini, Otuz Yıl Savaşları esnasında Papa XV. Gregori’nin faaliyetlerinden almıştır. Gregori, din savaşlarının psikolojik sahasında üstünlük sağlamak ve Katolik inancın lehine fikirlerin korunması ve yayılmasını gerçekleştirmek adına “*Congregatio de Propaganda Fide (İnanç Yayma Topluluğu)*” adlı oluşumu kurdu (Cantril, 1938: 217). Propaganda sözcüğünün modern kullanımı ise, “yayma-yayılma” anlamlarındaki “*propagation*” sözcüğünden türemiştir. (Dedeoğlu, 2018: 256-257). Kelimenin kökü, Latince bitki dikmek anlamına gelen “*pag*” sözcüğüne dayanmaktadır. “*Pro*” ise, ileri anlamında kullanılan bir ön ektir. Dolayısıyla propaganda; düşüncelerin, haberlerin veya inançların adeta bir bitki gibi yayılması anlamında kullanılmıştır (Online Etymology Dictionary, 2021). Ancak propagandaya yönelik paradigma; bu yöntemin, sadece yalan üzerine kurulduğu yönünde evrilmiştir. Bu paradigmayı değiştirme yolunda önemli bir isim olan Amerikalı siyaset bilimci Laswell, propagandayı; zihinlerin ve davranışların, manipülasyon yoluyla idaresi olarak tanımlamaktadır. Bununla birlikte, propagandanın yalandan ibaret olmadığına yönelik görüşleriyle birlikte propagandaya yönelik bakış açısının değişmesine katkıda bulunmuştur. Laswell’e göre propaganda; fotoğraflar,

resimler, söylentiler, semboller ve “diğer sosyal iletişim biçimleri”nin “daha az doğru” şekilde zihin kontrolü amacıyla sunulmasına işaret etmektedir (Laswell, 1938: 1-9). Bu iletişim biçimleri, kaynağının belirliliği ve içeriğinin doğruluğu açısından farklılık gösterebilir. Dolayısıyla terörizm; propagandayı, kaynağı belirli/belirsiz ve içeriği doğru/yarı-doğru/yanlış şekilde olmak üzere bir yayma işlemi olarak kullanmaktadır: korkuyu yayarak hedefinin direncini kırma ve fikirlerini yayarak destekçi toplamak. Bu kullanımlar, amaçlarına ulaşmak adına belirgin temalarda toplanmaktadır:

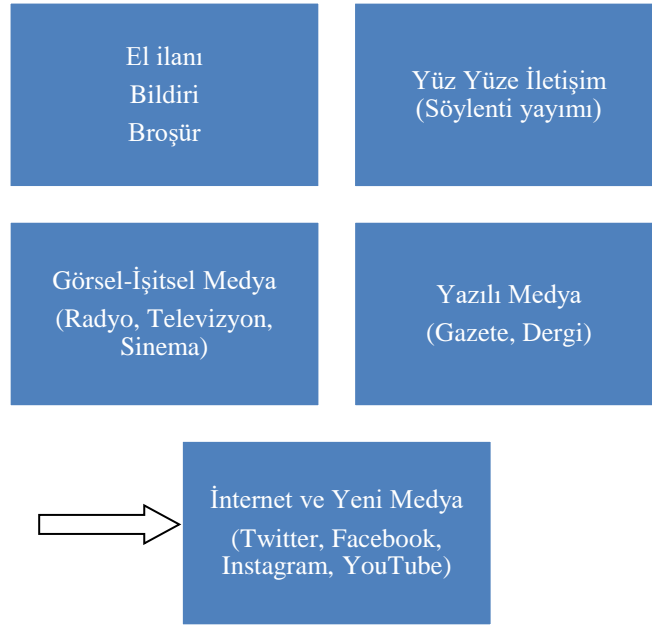

Şekil 2: Terörizm Propagandasının Belirgin Temaları (Bural, 2019: 59-61).

Terör örgütleri ilk olarak, şiddet kullanmaktan başka çarelerinin olmadığını ve bu noktaya gelene kadar bütün demokratik yolları tükettiklerini iddia etmektedirler. Gerçekleştirdikleri ve/veya gerçekleştirecekleri şiddet eyleminin ise, mutlak bir zafere eriştiğini ve/veya erişeceğini savunmaktadırlar. Bu, örgüt içi motivasyon için elzemdir. Sözü edilen şiddet eyleminin zafere erişmesi de, rakibin güvenlik güçlerinin zayıflığıyla desteklenmektedir. Terör propagandasında rakip, sömürgeci veya anti-demokratiktir. Bu nedenle esas meşru eylemi gerçekleştiren terörist gruptur. Bütün bu eylemlerin sorumlusu ise hâkim otoritedir. Bu nedenle terör örgütünün ideolojisi dışında tavır ve davranış sergileyenlerin, ölümü hak ettiğine yönelik bir propaganda faaliyeti yürütülmektedir (Bural, 2019: 59-61).

Küreselleşme ise, terörizmin propaganda kullanımının etkinliğini artırmakta olan bir zemindir. 1990’lı yıllarda kabul görmeye başlayan küreselleşme (Holton, 2011), “ulusaşırı ve küresel boyutta ekonomik, sosyal ve kültürel etkileşimin ulusal sınırlar ötesinde sürekli artışı

ve bunun açtığı siyasi sonuçlar” olarak karşımıza çıkmakta ve teknolojik ilerlemelerle etkileşim halinde gelişmektedir. Özellikle ulaşım ve iletişim konusundaki gelişmeler, küreselleşmenin hızını ve etki kapasitesini dikkat çekici bir biçimde artırmıştır (Viotti ve Kauppi, 2014: 150). Bu çalışma; terörizmin, iletişim yoluyla hedefine ulaşmayı amaçlayan propaganda kullanımına odaklanması nedeniyle, küreselleşmenin özellikle internet ve yeni medya özelinde teknolojik boyutuna vurgu yapmaktadır.

Şekil 3: Terör Örgütlerinin Propaganda Amaçlı Kullandığı İletişim Araçları (Bural, 2019: 65)

Küreselleşme süreciyle birlikte yukarıda gösterilen iletişim araçları arasından keskin bir şekilde sivrilen internet ve yeni medya, terör örgütlerinin propaganda amaçlı kullanımında büyük bir rol oynamaktadır. Kanadalı bilim-kurgu yazarı William Gibson’ın tabiriyle, “*her ülkede milyarlarca meşru kullanıcı tarafından her gün deneyimlenen rızaya dayalı bir halisünasyon*” olarak siber uzay (Gibson, 1984: 69), terör örgütlerinin hedef toplumlara yönelik gerçekleri değil, “*gerçek olduğuna inandıkları*” fikirlerin enjeksiyonunu gerçekleştirmek adına eşsiz bir platformdur (Bural, 2019: 58).

Bilgi teknolojisinin dolaşım hızıyla birlikte gelişimi, iletişim teknolojisinde büyük gelişmeler doğurarak propagandanın kullanım tekniklerine ve etki kapasitesine tesir etmiştir. Bilgisayarların kapasitelerindeki artış (veri işleme ve saklama), kablosuz iletişim ve küresel medya platformlarının ortaya çıkışı, telefon, televizyon kullanımındaki artış ve hatta müzik, sinema vb. sanatlara yönelik talebin artışı; propaganda yapılacak alanın, propaganda tekniklerinin ve propagandanın etki kapasitesinin alternatiflerini çoğaltmaktadır (Viotti ve

Kauppi, 2014: 150-152).

Birbirine bağılı bilgisayar ağlarından oluşan elektronik iletişim sistemi internet, gelişim ve erişim hızını devamlı arttırmaktadır. 2011’de 2.2 milyar kişinin kullanıcısı olduğu internet, 2020 yılının Ekim ayı ölçümlerine göre, 4.9 milyar kullanıcıya sahiptir. (Internet World Stats, 2020). Propagandanın da kitle iletişim araçlarını kullandığını göz önünde bulundurduğumuzda, internetin ortaya çıkması ve akabinde sivilleşip kullanımının yaygınlaşması, terörizmin propaganda kullanımını düşünmeyi gerektirmektedir. Zira hem internetin kullanıcısıyla doğru orantılı bir şekilde, internetteki propaganda yapıcılarının, hem de propagandaya maruz kalanların sayısı artmaktadır. Özellikle XXI. yüzyılın ilk yıllarıyla birlikte ortaya çıkan ve kullanıcıların iş birliği içerisinde kolektif bir yapı oluşturarak yeni medya olarak adlandırılan iletişim kanallarını oluşturup sosyal etkileşimi çoğaltmalarına işaret eden Web 2.0 ile birlikte (Murugesan, 2007: 34), bu konunun önemi akademik anlamda giderek artmıştır. Nitekim akademik dünyada iletişim teknolojilerindeki gelişmelerle birlikte küresel medya ve kamuoyuna odaklanan çalışmalar, mevcut değişkenlerin etkilerini analiz etmeye eğilim göstermektedir. Bu analizler doğrultusunda, “*anında iletişim*” faktörünün öne çıktığı bu dünya, hükümetlerin fikir yayımı ve manipülasyon yeteneklerinin; zayıf, marjinal ve devlet-dışı rakipleriyle mücadele edemeyecek düzeyde olduğunu ortaya çıkarmaktadır (Smith vd., 2016: 184-185). Söz konusu rakipler belirsiz, hızlı ve dağınıktır.

İnternetin terörizme sunduğu fırsatlar, çeşitlilik göstermektedir. Öncelikle internet, bu dağınık gruplar için oldukça hızlı bir iletişim, komuta ve kontrol aracıdır. Bununla birlikte, haritalar ve havadan çekilmiş fotoğraflarla hedef belirlenmesinde yardımcı olmakta ve erişebildiği kişi ve kurumların kanalları yoluyla bir istihbarat toplama aracına dönüşmektedir. Ancak bu çalışmanın da odaklandığı mesele doğrultusunda en önemli işlevlerinden birisi, terörist grupların propagandası için geniş tabanlı ve oldukça süratli bir enstrüman olmasıdır. Motivasyon mesajları, fikir iletimi, eylemlerinin ve destek görmek adına doğru/yarı-doğru/yanlış bilgilerin yayılımı için biçilmiş kaftandır. Terörizmin internet kullanımı, siber saldırıları işaret ediyor gibi görünse de gerçek bundan farklıdır. Terörizm şiddet, kan ve duman görmeyi ve göstermeyi hedeflemektedir. Bu nedenle esas amacı derin bir psikolojik hasar yaratmaktır. Nitekim Lewis’e göre, terörizmin potansiyel hedeflerinin siber saldırılara karşı savunmasızlığı da karşı konulamaz bir durum değildir (Lewis, 2005: 113). Ancak küreselleşme sürecinin hızı, terörizm propagandasının psikolojik hasar yaratma hedefine ulaşmasını kolaylaştıran bir etken olarak karşımıza çıkmaktadır.

Terörizmin propaganda kullanımı, küreselleşme nedeniyle önüne geçilebilir nitelikten uzaklaşmaktadır. Terörizm propagandası yapan failerin anonim olmaları dahi, coğrafi

sınırları tanımayan internet yoluyla, terörizmin faaliyetleri, fikirleri ve korkularının zihinlere giriş yapmasına engel olamamaktadır. Küresel dünyada terörizmin etkisi, multimediyatik yetenek düzeyiyle doğru orantılıdır (Freedman, 2007: 316-317). Elde taşınabilen video kameralar sayesinde her noktada kaydedilip internet ortamında canlı yayın şeklinde yayımlanabilen; görüntüler, sesler, fotoğraflar veya mesajlar (çağrılar), terörist grupların propagandası için vazgeçilmez unsurlara dönüşmektedir. Terörizmin bir propagandası olarak film ve sinema arasındaki farka odaklanan Heuston, internet erişimi olan herkesin terörizm propagandası yapan filmlere erişiminin oldukça basit olduğunu aktarmaktadır. Zira film, sinema gibi izlemek için mekân değiştirmek zorunda kalmadığınız videolardan oluşmaktadır. İnternetin arama motorlarına asgari düzeyde hâkim bir bireyin, korku dolu kafa kesme videolarına erişimi de zor olmamaktadır (Heuston, 2005: 59-64).

İnternetin terörizme sağladığı olanakların bir diğer boyutu, terörist grupların halk desteğine verdiği önemde yatmaktadır. Bu destek, yukarıda sözü edilen şiddetin yayılımıyla birlikte artabilir veya azalabilir (Mesquita ve Dickson, 2007: 364). Ancak teröristlerin birbirleriyle ve/veya sempatizanlarıyla iletişimi, internet kullanımıyla birlikte hız ve derinlik kazanmıştır. Bünyesini genişletmek ve diğer terörist veya sempatizanlarla iletişim kurmanın verdiği kolaylığın olanakları, kendisini Ebu Jendal olarak tanıtan bir adamın hikâyesinde yatmaktadır. Hamas'ın silahlı kanadı olan İzzeddin el Kassam Tugayları'nın web sitesinde "*Cihattaki sevgili kardeşlerim!*" şeklindeki hitabıyla elindeki bir kilo aseton peroksit ile nasıl bomba yapılacağı konusunda yardım isteyen bu adama, yalnızca bir saat içinde oldukça açıklayıcı bir yanıt gelmiştir. Terörizmin kullandığı bu talimat, tavsiye ve genel olarak iletişim ağı, küreselleşmenin verdiği favori meyvelerden biridir (Weimann, 2010: 45).

Coğrafi sınırları tanımayan internet yoluyla, muazzam bir taraftar kitlesine ulaşabilen terörist gruplar, hedef kitlelerinin demografik yapısına göre şekil alabilmektedir. Birçok farklı dile çevrilebilen ve propaganda amaçlı kullanılan "*online*" dergiler, müthiş bir potansiyel taraftar kitlesine hitap etmektedir (Mahzam, 2017: 8-9). Nitekim sosyal medya da bu hitabetin geniş tabanlı platformu görevini üstlenmiştir. Örneğin Almanya'da yaşayan ve Arnavut bir Müslüman olan Arid Uka, 2 Mart 2011 akşamı, YouTube'da Amerikan askerlerinin Müslüman bir kadına tecavüz ettiği ve cihatçı propagandaya hizmet eden videoyu izledikten sonra, Frankfurt Havaalanı'nda 2 Amerikan askerini öldürmüştür. Bu olayın ardından yetkililer, Arid Uka'nın internet geçmişini araştırmış ve Facebook'ta cihatçı içeriğe yönelik artan bir ilgisinin olduğunu açığa çıkarmışlardır. Uka, bir terör örgütü üyesi veya herhangi bir terör örgütünün eğitim kamplarına uğramış bir ziyaretçi olmamasına rağmen bu eylemi

gerçekleştirmiştir.¹ Uka'nın radikalleşme sürecinin tamamı internet ortamında gerçekleşmiştir. Nitekim 2015 itibarıyla, terör eylemlerinin %90'ında internetin bir araç olarak kullanıldığı tespit edilmiştir. Propagandanın da iletişim temelli bir işlem olduğu düşünüldüğünde, bu oranda önemli bir payının olduğu aşikardır (Weimann, 2015: 180-182).

Terörizm propagandasının yapıldığı ve buna maruz kalanların mensubu olduğu sosyal medya platformlarının kullanıcı sayılarındaki artış, terörist gruplar için belirli avantajlar sağlamaktadır. Terörizm için her sosyal medya kullanıcısı, potansiyel bir destekçi veya korku yayma aracıdır. Bu potansiyeldeki artış müthiş bir hızla seyretmektedir. Örneğin 2004'te yalnızca 1 milyon kullanıcısı olan Facebook (Weimann, 2015: 181), 2015'te 1.2 milyar ve 2020'de 1.69 milyar kullanıcıya sahip olmuştur (Statista, 2021a). Instagram ise 2016'da 428 milyon kullanıcıya sahipken, 2021 itibarıyla 1 milyar kullanıcıyı aşmıştır (Statista, 2021b). YouTube ise, 2012'de 800 milyon kullanıcıya sahipken, 2019 yılında 2 milyar kullanıcıya erişmiştir. 2017 istatistiklerine göre ise, YouTube'da bir günde 1 milyar saatlik içerik izlenmektedir (BusinessofApps, 2021). Bütün bu sayısal veriler terörizmin propaganda kullanımında internetin ne denli elzem bir faktör olduğunu ortaya koymaktadır. Terörizm korku yaymayı, meşru görülmeyi ve destekçi bulmayı amaçlamaktadır. Bütün bunları gerçekleştirebileceği yegâne platform ise internet ve “yeni medya”dır. Sonuç olarak terörizm, internet üzerindeki propaganda kabiliyetini; küresel bir kitleye erişmek, korku yaymak, koordinasyon sağlamak ve uluslararası destekçiler bulmak için (Weimann, 2010: 45-46) yüksek seviye bir manevra ile kullanılmaktadır (Conway, 2006: 283-284).

III. İnternet ve Yeni Medya Çerçevesinde IŞİD'in Propaganda Kullanımı

“Mücadelenin yarısından fazlası, medyanın harp alanında gerçekleşecek”. Bu sözler, 2005 yılında El-Kaide'nin ikinci lideri Zevahiri'den, Irak El-Kaide'sinin (IŞİD'in kökeni) kurucu lideri Zerkavi'ye yollanmış bir mektuptan alınmıştır (ODNI, 2016). IŞİD, Irak ve Suriye üzerinde etkinlik gösteren, dini bir politika aracı olarak kullanan ve hilafeti gerçekleştirme yolunda cihat kavramıyla hareket eden, El-Kaide'ye bağlı olarak gelişmiş selefi ve cihatçı bir terör örgütüdür. Irak Şam İslam Devleti 2013 yılında El-Kaide'den ayrı bir örgüt olarak kurulmuş ve küresel faaliyetleriyle terörizmin en tehlikeli aktörlerinden biri haline gelmiştir (Gürler & Özdemir, 2014). Bu aktör, terörizm ve propaganda arasındaki bağın aydınlanması için elzem görünmektedir.

Clausewitz'e göre savaş “politikanın devamını sağlayan bir şiddet olayı” olarak

¹ Literatürde “yalnız kurt” terörizmi olarak karşımıza çıkan bu durum, kendi kendine radikalleşen bir teröristi ifade etmektedir. İnternet ve diğer modern bilgi kaynaklarının gelişimiyle birlikte bilgiye erişmek ve propagandaya maruz kalmak kolaylaşmıştır. Söz konusu şartlar, bireysel taktik geliştirme ve bireysel tehdit oluşturmanın önünü açmaktadır (Bates, 2012: 1).

tanımlanırken (Clausewitz, 2020: 27-28), günümüzde internet ve yeni medya, çağdaş politikanın süratli ve geniş bir manevra alanına sahip bir aracı haline gelmiştir (Khawaja ve Khan, 2016: 105). IŞİD de savaşların fiziksel alanlardan ibaret olmadığını bilincinde olan bir terör örgütü olarak 2014'ten bu yana sistematik bir propaganda faaliyeti yürütmektedir (Mahzam, 2017: 8).

IŞİD, küreselleşmeyi ve bu doğrultuda internet ve yeni medyayı, kendi lehine çevirmeyi başarabilmiş, teknoloji meraklısı, modern ve acımasız bir terör örgütüdür. Çağdaş stratejide artan medya etkisini olabildiğince geniş bir hedef kitleye ulaşma gayretiyle bir araç olarak kullanan IŞİD, uluslararası medyadaki etkinliğini kanıtlamıştır. Bu en basit haliyle, 100 farklı ülkeden personel çekme başarısıyla görülebilir (Khawaja ve Khan, 2016: 106). IŞİD, El-Kaide propagandasına göre şiddeti daha basat bir unsur olarak kullanıp Batı medyasında dikkat çekmeyi başarmıştır. Nitekim 2014'teki hilafet ilanından 2016'ya kadar geçen sürede yaklaşık olarak 31.000 yabancı savaşçı IŞİD'e katılmıştır ve bunların arasında 120 Avustralya, 800 Birleşik Krallık ve 1200 Fransa vatandaşı bulunmaktadır (Williams, 2016: 2). IŞİD her ne kadar Irak ve Suriye'de büyük ölçüde yenilgiye uğratılmış ve güç kaybetmiş olsa da, hala önemli bir tehdit oluşturmaktadır. Bunun üç temel nedenini şöyle sıralayabiliriz: Cihat vizyonuna kendini adanmış ve dünya çapındaki Müslümanları kanlı eylemler için kışkırtıp destek vermeye devam eden kemik kadro, özellikle genç nüfusu etkileyebilecek ideolojik ve teolojik argümanlar ve devletlerin kontrol etmesi daha güç olan internet ve yeni medyadaki propaganda faaliyetleri (Hassan, 2018: 12).

IŞİD için internet ve yeni medya kullanımının önemi, Flickr'ın "*IŞİD Anatomisi*" adını verdiği organizasyon şemasında açıkça görülmektedir. Nitekim IŞİD'in organizasyon şemasında medya konseyi finansal, askeri ve hukuki meselelerle aynı kategorizasyonu paylaşmaktadır.

Tablo 2: IŞİD Anatomisi, Organizasyon Şeması (Flickr, 2014)

Finansal Konsey	Silah ve petrol alım-satımı
Liderlik Konseyi	Karar verme, kanun üretimi
Askeri Konsey	IŞİD'in savunulması
Hukuk Konseyi	İnfaz ve işe alım kararlarının verilmesi
Savaşçı Destek Konseyi	Yabancı savaşçılara yardım edilmesi
Güvenlik Konseyi	İç güvenliğin sağlanması
İstihbarat Konseyi	IŞİD hasımları hakkında bilgi toplama
Medya Konseyi	Medya ve sosyal medya düzenlemesi

Yukarıda da görüldüğü üzere IŞİD için internet ve yeni medya örgüt içerisinde merkezi bir öneme sahiptir ve 57 adet medya üretim birimi ve propaganda ofisi bulunmaktadır (Counter Terrorism Ethics, 2021). Bu ofisler, yeni medyada yayılması adına yüksek kaliteli videoları, sesleri ve/veya görüntüleri, belgeleri, yazıları “*ütöpik*” ve “*dirençli*” bir görünüm çerçevesinde üretmektedirler (Hassan ve Azman, 2020: 8-10). Bu üretim, finansal açıdan da geniş bir bütçenin ayrılmasını içermektedir. Nitekim IŞİD, sosyal medya harcamaları için kendi bütçesinin yaklaşık %30’unu ayırmaktadır. Özellikle 2017’ye, internet kısıtlamalarının artırıldığı döneme kadar, cihadi bir Hollywood manipülasyonundan söz edilebilmektedir (Kılıçkaya, 2016). Örneğin Koalisyon güçlerinde görev yapmış olan pilot Muadh al-Kasasbeh’in bir kafesin içinde diri diri yakıldığı 22 dakikalık video, adeta profesyonelce hazırlanmış bir film gibidir. Eski IŞİD üyesinin açıklamalarına göre bu video 4 farklı profesyonel kamera ile çekilmiştir (Duvar, 2017). IŞİD’in yarattığı asimetrik korku, bu videonun dünya gündemine oturmasıyla gözler önüne serilmiştir (BBC, 2015).

Devlet düzenlemelerinin nispeten daha zayıf olduğu internet alemi, IŞİD için, bugüne kadar teknolojiyle entegrasyonunu en başarılı şekilde gerçekleştiren bu terör örgütü için, potansiyel mensuplarına bir ütopya sunma imkânı tanımaktadır. Bu göz alıcı tasvir, IŞİD’in sert gerçeklerinden uzaktır. Ancak son teknoloji efektler, gençlere hitap eden video oyunları, kahramanca görüntüler bir ütopya yaratırken, aynı zamanda üzerlerinde psikolojik tahribat yaratmak istedikleri hedef toplumlar için de korkunç bir distopya sunumu gerçekleştirilmektedir (Lieberman, 2017: 95). IŞİD’in bu yoğun girişimlerinin ve güvenlik kadar önem verdiği internet ve yeni medyatik propaganda faaliyetlerinin belirli amaçları bulunmaktadır. Bu amaçlar; siyasi ve dini bir meşruiyet gerçekleştirmek, uluslararası toplum içerisinde duyulmak ve gündemde kalmak dünyanın “ahlaksız” bir hale büründüğüne yönelik bir algı yaratmak, tarafsız Müslümanları etkileyip üye kazanmak, korku yayılımını gerçekleştirip hedef toplumda psikolojik bir tahribat oluşturmak, teknolojiyle iç içe olduğunu gösterip potansiyel genç üyeleri örgüte ısındırmak, bir kurtuluş, zafer ve misyon vaat edip başarısız bireyleri etkilemek, süratli bir iletişim ve manipülasyon tekniğiyle rakiplerini tehdit etmektir (Khawaja & Khan, 2016: 107-109).

IŞİD, uyguladığı sofistike iletişim stratejisiyle Twitter, Facebook, YouTube, Instagram, Telegram gibi yeni medya platformlarında radikal cihad propagandası faaliyeti yürütüp (Ostransky, 2019: 201), terörizm propagandasının belirgin temalarını (Şekil 2’de sunulan) kendi ideolojisiyle entegre etmektedir. Entegrasyon internet ve yeni medya aracılığıyla gerçekleşmektedir.

Tablo 3: Terörizm Propagandasının Belirgin Temalarının IŞİD Versiyonu (Bural, 2019: 91-94).

Terörizm Propagandasının Belirgin Temaları	Temaların IŞİD Versiyonu
Tek kurtuluşumuz var: silah kullanmak	Savaşmak, ümmetin kurtuluş yolu ve İslamiyet de bunun meşruiyet aracıdır.
Asıl suç hâkim güçtedir	Batılı güçler, İslam topraklarının işgalcileridir.
Eylemimizin sonucu: mutlak zafer	En kanlı eylemleri gerçekleştirebilen ve en vahşi olabilen biziz. İslam kılıç dinidir.
Meşru olan biziz, onlar değil	İşgalcilere karşı savaşmak bir gerekliliktir ve sonuna kadar meşrudur.
Rakibin güvenliği karşımızda duracak güçte değildir	Onlar korkaklar. Karşımıza çıkacak cesaretleri yok. Eylemlerimizi engelleyemiyorlar.
Bizden değilsen ölürsün	Müslümanlar tek bir çatı altında toplanmalıdır. Kur'an-ı Kerim ve Hadisler bunu göstermektedir.

IŞİD'in bu tasarımı yeni medya platformları, sohbet odaları, bloglar ve mesajlaşma sistemleri aracılığıyla yayılmaktadır (Bural, 2019: 92-94). Bu doğrultuda hızla yayılan ve hedef kitlelere ulaşan videolar özenle hazırlanmaktadır. Örneğin örgütün en önemli medya kolu olarak bilinen Al-Hayat Medya Merkezi'nin 10 adet videosunun incelendiği bir çalışmada, bu merkezin sofistike mesajlar doğrultusunda IŞİD içerisinde sürdürülen yaşamı daha doyurucu ve ruhani olarak gösterirken, Batı yaşamını seküler ve ahlaksız bir yaşam tarzı olarak sunduğu belirtilmektedir. Bu analiz doğrultusunda Al-Hayat'ın kullandığı yedi adet tema belirlenmiştir. Bunlar; profesyonelce oluşturulmuş bir mesaj (ne olursa olsun kalitenin çekici olacağına yönelik düşünce), ırk, din, dil ve yaş ayrımı yapmaksızın açılacak bir kucak ve vaat edilen bir dostluk, Batı'nın gerçekleştirdiği şiddetin vurgulanması, rakiplerin güçsüz olarak yansıtılması, mağduriyet, örgüte katılımın ödüllendirileceği ve kişisel tatmin (sıkıcı bir hayatı olanlara heyecan ve dostluk sunmak) temasıdır (Macnair ve Frank, 2017).

Bütün bu temaların süratle dolaştığı yeni medya platformları ise hem IŞİD üyeleri tarafından hem de IŞİD sempatanları tarafından propaganda sahası olarak kullanılmaktadır.

İlk olarak Twitter; IŞİD'in, gündemde olma amacını gerçekleştirmek için kullandığı bir sosyal medya platformudur. Twitter'ın "hashtag" (#) uygulaması, IŞİD'in uluslararası kamuoyunda devamlı aktif ve güncel kalmasını sağlamaktadır (Bural, 2019: 95). Aynı zamanda "retweet" özelliği süratli bir paylaşım olanağı sunmaktadır. Örneğin 13 Haziran 2014'te, "A_jzra" adlı bir Twitter kullanıcısı tarafından "One Billion Muslims to Support the ISIS" (IŞİD'i Destekleyecek Bir Milyar Müslüman) adlı bir kampanya, 9500'ün üzerinde paylaşılmıştır. Bu kampanya aynı zamanda Facebook ve YouTube'a da yayılmıştır (Weimann, 2015: 183). Diğer bir örnekte ise IŞİD, tüm dünyanın ilgiyle takip ettiği Dünya Kupası turnuvasının gündemini kendi propagandası için kullanmıştır. 2014'te Brezilya'da gerçekleştirilen Dünya Kupası için atılan tweetler; #Brazil2014, #WC2014 hashtag'leri ile atılmaktayken, IŞİD'in siber cihat uygulaması nedeniyle bu hashtag'lere tıklayarak kullanıcılar, IŞİD cihadına davetiye niteliğindeki bir video ile karşı karşıya kalmışlardır (Independent, 2014). Bu şekilde gündemde kalarak sempatan ve üye kazanma amacı güden örgüt, yine 2014 yılında GlobalPost için Suriye'deki iç savaşı araştıran Amerikalı gazeteci James Foley'in infaz videosuyla gündeme gelmiştir. İnfaz edilmeden önce, "gerçek katilinin Amerika" olduğu mesajını ileten Foley, örgütün "asıl suç hâkim güçtedir" söyleminin bir yansımasıdır. Videonun devamında başka bir Amerikalı gazeteci de gösterilerek onun akıbetinin Amerikan politikası doğrultusunda belirleneceği vurgulanmaktadır. Bu mesajı İngilizce bir şekilde ileten örgüt mensubunun akıcı İngilizcesi ve İngiliz aksanı da dikkat çekicidir (CNN, 2014). Bu şekilde daha küresel bir mesaj iletilmiş ve dünya kamuoyunda akıcı İngilizce konuşan birinin de örgüt mensubu olabileceği algısı yaratılmaya çalışılmıştır. IŞİD'in Twitter üzerinden gerçekleştirdiği en ilginç propaganda kampanyalarından birisi de kediler üzerinden sempatan kazanma girişimidir. "ISILCats" adlı bir Twitter kullanıcısı, cihadçı terör örgütü üyelerinin kedilerle kucaklaştığı görüntüleri ve kedilerin silahlarla bir arada olduğu fotoğrafları paylaşarak adeta bir akım başlatmıştır. IŞİD üyelerinin süratle artan ve özellikle yavru kedinin yarattığı masumiyet algısıyla harmanlanan bu paylaşımları, cihadi figürler ile iç içe gösterilerek Twitter üzerinden IŞİD'in masum olduğuna yönelik bir algı yaratmaya ve sempati oluşturulmaya çalışmaktadır (Breitbart, 2014).

Diğer bir sosyal medya uygulaması Telegram, şifreli mesajlaşma imkânı sağlayarak örgüt içi ve örgüt ile potansiyel örgüt mensubu arasındaki iletişime olanak sağlamaktadır. Federal Soruşturma Bürosu'na (FBI) göre özellikle işe alım ve güncel haberlerin iletimi konusunda kullanılan Telegram'daki IŞİD'in iletişim ağını ve propaganda faaliyetlerini engellemek, Twitter'a göre çok daha zordur (International Business Times, 2015).

IŞİD'in Facebook üzerinden yürüttüğü propaganda faaliyetleri genel anlamda meşruiyet sağlama üzerine yoğunlaşmakta, bu bağlamda ideolojik bir temel oluşturulmaktadır. IŞİD'in Facebook'ta kullandığı görseller, genellikle çocuk görüntülerini içermektedir. Böylelikle “*mağdur Müslüman*” imajı yaratılmaya çalışılmaktadır. Teknolojik gelişmelerin terörizm propagandasında iki farklı boyutu bulunmaktadır. Facebook'ta şiddet unsurundan uzak kalınmakta ve meşruiyet sağlama dışında bomba yapımının tarifi gibi teknik konular iletişimin mesajı olarak karşımıza çıkmaktadır (Bural, 2019: 96). Teknolojik gelişmelerden gerek terörle mücadele ekipleri gerekse de teröristler faydalanmaktadır. Bu nedenle, her ne kadar sosyal medya platformları terörist grupların faaliyetlerini engellemek için yoğun bir çaba içerisinde olsalar da terörizmin sızdığı birçok ağ bulunmaktadır. 2020 yılında IŞİD'in, Trump da dahil olmak üzere ABD siyasi liderlerinin Facebook sayfalarına yönelik planladığı saldırılar buna örnektir (BBC, 2020).

YouTube ise IŞİD'in propaganda videoları için kullandığı oldukça dinamik bir platformdur. Bu platformdaki şiddet görüntüleri kısa süre içerisinde siliniyor olsa bile, internetin sürati nedeniyle silinceye kadar geçen sürede bu videolar binlerce kişiye ulaşmaktadır (Karakaş, 2017: 37). Bununla birlikte, IŞİD kontrolündeki bölgelerde yapılan röportajlar ve bu bölgelerden görüntüler IŞİD mensuplarının huzur içerisinde olduğuna yönelik bir algı yaratmaktadır. YouTube'da “Mujatweets” isimli video serisinin belirli kısımları yer almaktadır. Bu görüntülerde etkileyici videolar profesyonel bir şekilde bir araya getirilmiştir. Emperyalizme karşı gelip “*Sykes-Picot'nun sınırlarını ortadan kaldırmak*” gibi amaçlarını vurgulayan IŞİD, bütün bunları dikkat çekici efektler ve İngiliz aksanıyla harmanlamaktadır. Ayrıca videoda 14 yaşından küçük erkek çocukların örgüte dahil olduğu ve kampta eğitilmedikleri süre zarfı içinde (Ramazan tatilleri gibi), toplu olarak yüzüp eğlendikleri görüntüler bulunmaktadır. Videoda röportaj yapılan bir çocuğun, Amerikan ve Rus askerlerinden bahsederken onları “kafir” olarak nitelendirmesi de gözden kaçmamaktadır. IŞİD, bu propaganda faaliyetiyle, küçük yaşlardaki çocuklara video oyunlarındaki silahlı çatışmaların gerçeğini sunarak örgütü genişletmeyi amaçlamaktadır. Nitekim videolarda silahlarla eğitim alan erkek çocukların görüntüleri sık sık yer almaktadır (Human Rights Network, 2017).

Twitter ve Facebook'taki hesapları erişime engellendikçe özellikle genç nüfusun etkin olarak kullandığı Instagram'a yönelen IŞİD, bu platformun “hikâyeler” (fotoğraf, video, yazı) ve geçici mesaj (fotoğraf, video) özelliğinden faydalanarak hesaplarının kapatılma riskini azaltmaktadır. 24 saat içerisinde kaybolan hikâyeler ve tekrar açılması mümkün olmayan

(yalnızca alıcı tarafından bir kez açılabilen) fotoğraflar IŞİD propagandası yapan hesapların tespit edilmesini zorlaştırmaktadır. Bir yazılım araştırma grubu olan Ghost Data'nın 2017'de yaptığı bir araştırmada, 50.000 Instagram kullanıcısının IŞİD ile bağlantısı olduğu tespit edilmiştir. Genç nüfusun Facebook'a nazaran çok daha etkin olduğu Instagram'daki IŞİD propagandası, özellikle gönüllüleri örgüte dahil etme konusunda takip edilmesi zor iletişim metotlarıyla yürütülmektedir (Fox News, 2017).

YouTube'a bir alternatif olarak kullanılan ve son yıllarda siyasi meselelerle de gündeme gelen TikTok uygulaması da IŞİD propagandasının yürütüldüğü bir sosyal medya platformu olarak karşımıza çıkmaktadır. TikTok'un yukarıdaki diğer sosyal medya uygulamalarına göre daha geç popüler olması ve popüler olduğu dönemde IŞİD'in güç kaybetmiş olması, TikTok'ta sistematik bir IŞİD propagandasını görmemizi engellemektedir. Ancak platform yine de artırılmış gerçeklik efektleriyle birlikte IŞİD silahlı eylemcilerinin ve cesetlerin bulunduğu videolara zemin olmuştur. 2019 yılında kendisini “cihatçı ve gururlu kadınlar” olarak nitelendiren kullanıcılar ile “Ölene dek biat ediyoruz” şeklinde sloganların bulunduğu videoların tespit edildiği 24 hesap engellenmiştir. Şarkı ve dans figürlerinin yoğun bir şekilde kullanıldığı bu platformda IŞİD şarkıları söyleyen kullanıcılar (BBC News, 2019), bu modern terör örgütünün, her platformun kültürüne yönelik bir propaganda faaliyeti yürüttüğünü açıkça göstermektedir.

Twitter, Facebook, YouTube, Telegram, Instagram ve TikTok üzerinden yürütülen bütün bu propaganda faaliyetlerinin incelenmesi sonucunda, IŞİD terör örgütünün belirli hedef kitlelere yönelik belirli amaçları güderek sistematik bir propaganda faaliyeti yürüttüğü anlaşılmaktadır. Bu faaliyetler, genel anlamda yeni medya platformlarının kısıtlılıklarına ve avantajlarına göre dizayn edilmektedir.

Tablo 4: IŞİD'in Hedef Kitlelerine Göre Propaganda Amacı ve Bu Kitlelere ve Amaçlara Yönelik Ağırlıklı Olarak Seçilen Yeni Medya Platformları (Bu Yeni Medya Platformlarının Amaç ve Hedef Kitle İlişkileri Yazar Tarafından Oluşturulmuştur.)

Hedef Kitle	Amaç	Yeni Medya Platformu
IŞİD karşıtları	Psikolojik tahribat, caydırma, korku yayma	Twitter, YouTube
Uluslararası kamuoyu	Gündem olma, meşruiyet kazanma	Twitter, Facebook
Örgüt mensupları	Koordinasyon, moral	Telegram, TikTok

	yaratma	
Potansiyel mensuplar	Amaç, refah ve heyecan vaadi	YouTube, Instagram, TikTok

Propaganda, üreticisinin lehine ve hedef kitlenin aleyhine “*tutum değişikliği yaratmak*” amacını taşımakta ve bu bağlamda belirli teknikler uygulanmasını zorunlu kılmaktadır (Qualter, 1980: 261-267). İnternet ve yeni medyanın sunduğu fırsatlar ise IŞİD propagandasının bu teknikleri kullanması için geniş bir manevra alanı sağlamaktadır. Bu bağlamda incelenen internet ve yukarıdaki yeni medya platformlarında yürütülen propaganda faaliyetlerine bakıldığında 5 başat teknik göze çarpmaktadır:

- 1) Adlandırma Tekniği: Muhatweets isimli video serisinde olduğu gibi kendi mensubu olmayanları dışlama ve “bizden değilsen ölürsün” mesajı veren bir tekniktir. Tekfirci cihatçılığın “*sine qua non*” bir unsurudur ve genelde IŞİD karşıtlarına “kafir” ve “mürted” gibi isimlendirmeler yapılmaktadır.
- 2) Referans Tekniği: Özellikle Facebook paylaşımlarındaki meşruiyet kazanma amacı güden propaganda faaliyetlerinde karşılaşılmaktadır. Kur’an-ı Kerim ve Hz. Muhammed’den yapılan atıflar “meşru olan biziz” temasını temsil etmektedir.
- 3) Sembol Tekniği: İslam dünyasının sempatisini kazanmak amacıyla halifelik kurumu veya “Kelime-i Tevhid”in yazılı olduğu bir bayrak seçimi kullanılmaktadır. Medya platformlarındaki IŞİD amblemleri de bunu göstermektedir.
- 4) Mübalağa Tekniği: Yaşadıkları hayat ütopyik gösterilmektedir. Gerçekleştirdikleri eylemler, yeni medya platformlarında oldukça abartılmakta ve IŞİD’in askeri kuvveti, diğer devletlerin karşı koyamayacağı şekilde güçlü gösterilmektedir. Bu, eylemin sonucunun “mutlak zafer” olduğu ve “rakibin güvenliği bize karşı koyacak güçte değildir” söylemleri ile örtüşmektedir.
- 5) Yüceltme ve Süsleme Tekniği: Cihada katılan Müslümanların şehit ve kahraman olacağına yönelik bir algı yaratılmaktadır. Bu doğrultuda yayımlanan video ve fotoğraflarda “şehitlik” gibi kavramlara sıkça rastlanılmaktadır. Bu, “tek kurtuluşumuz var: Silah kullanmak” temasını içermektedir. Aynı zamanda Twitter’da gerçekleştirilen ve yavru kediler üzerinden sempati kazanmaya yönelik yürütülen propaganda faaliyeti de bir çeşit süsleme tekniğidir (Bural, 2019: 101-102).

IV. Sonuç

Korku ve sindirme yoluyla politik hedeflere ulaşmayı amaçlayan ve dünyanın en güncel sorunlarından olan terörizm, küreselleşme ile etkileşim halindedir. Bu etkileşim, hedef kitlede duygu, tutum ve davranış değişikliği yaratmayı amaçlayan propaganda kullanımına yansımaktadır. Terörist gruplar fikirlerini yaymak, devletlerin otoritesini sarsmak, mensuplarına motivasyon sağlamak, terör örgütüne üye olmayanları saflarına dahil etmek ve toplumda psikolojik tahribat yaratmak gibi amaçlarla propagandayı kullanmaktadırlar. IŞİD de teknolojiyi oldukça yakından takip eden bir terör örgütü olarak internet ve yeni medya üzerinden sistematik bir propaganda faaliyeti yürütmüş bir aktör olarak karşımıza çıkmaktadır. Literatürdeki çalışmalara ek olarak bu çalışma, IŞİD'in özellikle yeni medya üzerindeki propagandasını inceleyen birçok çalışmaya göre bu terör örgütünün propagandasını analiz ederken terörizm propagandasının genel ilkeleriyle örtüşen noktalarını ortaya çıkarması ve IŞİD propagandasının yeni medya platformlarının hangilerinde hangi amacı ve kitleyi hedeflediğini analiz etmesi bakımından bir katkı sağlamayı amaçlamıştır. Dolayısıyla IŞİD'in özellikle işe alım için gerçekleştirdiği propagandasının analizinin ötesinde, örgüt mensuplarıyla iletişimi veya korku yayması için hangi platformları nasıl kullandığı araştırılmıştır. Ortaya çıkan sonuçlarla, terör örgütleriyle siber alandaki mücadeleye bir rehber oluşturulmaya çalışılmıştır. Çalışma, siber alandaki terörizm propagandasının ve özellikle internetin gelişimiyle doğan yeni medyanın, IŞİD mensuplarının ortaya çıkarılmasında büyük bir zorluk çıkardığını desteklemektedir. Bu bağlamda literatürdeki çalışmaları destekler niteliktedir. İnternet ve yeni medya her ne kadar devletlerin terör örgütleriyle mücadelesinde bir araç olarak kullanılsa da terör örgütleriyle siber alandaki mücadelede terör örgütleri için daha işlevsel platformlardır. Ancak çalışma, IŞİD'in terörizm propagandasındaki temel amacını ortaya çıkarmamıştır. Literatürdeki çalışmalara göre IŞİD'in temel amacı örgüte işe alımdır. Bu çalışmada ise potansiyel mensuplara yönelik propagandanın hangi yeni medya platformlarıyla gerçekleştirildiği ortaya çıkarılmıştır. Aynı zamanda literatürdeki çalışmalarda yeni medya platformlarının etki kapasitelerine yönelik analizler gerçekleştirilirken bu çalışmada böyle bir analiz bulunmamaktadır. Çalışma, IŞİD propagandasının kullandığı yeni medya platformlarının amaçlarına ve hedef kitlelerine göre kategorizasyonunu içermektedir. Buna göre IŞİD gibi bir terör örgütüyle mücadelede potansiyel mensupların örgüte dahil oluşunun önüne geçmek için YouTube, Instagram ve TikTok platformlarına odaklanılmalıdır. Hali hazırda örgüt mensuplarının birbirleriyle iletişimlerini deşifre etmek adına Telegram ve TikTok'a yoğunlaşılmalıdır. Örgütün korku yayma, meşruiyet kazanma veya gündem olma amaçlarının önüne geçmek içinse güvenlik

güçlerinin Twitter, Facebook ve YouTube platformlarına öncelik vermeleri elzem görünmektedir. Bu konuda yapılacak gelecekteki çalışmalar ise terörizm propagandasının belirli bir sosyal medya platformundaki amacının etki kapasitesini analiz edebilir. Bunun yanında IŞİD dışındaki bir terör örgütünün yeni medya platformlarındaki propaganda faaliyetlerinin amaçları analiz edilip bu çalışmanın ortaya çıkardığı sonuçlar ile karşılaştırılabilir.

Terörizm propagandasının amaçlarıyla paralel olarak kullandığı belirgin propaganda temaları (tek kurtuluşumuz var silah kullanmak, legal olan biziz onlar değil vb.; bkz. Şekil 2) bulunmaktadır. Bu çalışmaya göre IŞİD'in internet ve yeni medya aracılığıyla uyguladığı propaganda faaliyetleri ve teknikleri, terörizm propagandasının belirgin temalarıyla örtüşmektedir. IŞİD; hedef kitlesi IŞİD karşıtları olduğunda psikolojik tahribat, korku yayma ve caydırma amaçlı propaganda kullanımını ağırlıklı olarak Twitter ve YouTube üzerinden gerçekleştirmektedir. Hedef kitlesi uluslararası kamuoyu olduğunda ise gündem olma ve meşruiyet kazanma amaçlı olmak üzere Twitter ve Facebook'u kullanmaktadır. Kendi örgüt mensupları arasındaki koordinasyonu sağlamak ve moral yükseltmek amacıyla Telegram ve TikTok'u kullanan IŞİD, potansiyel mensuplara refah, heyecan ve umut vaat ederken ağırlıklı olarak YouTube, Instagram ve TikTok'u kullanmaktadır. Ancak bu platform seçimlerinin, platformların özelliklerine göre belirlenmiş bir nedeni ve dizaynı bulunmaktadır. Buna ek olarak IŞİD, propaganda faaliyetlerinde adlandırma, referans, sembol, mübalağa ve yüceltme ve süsleme tekniği olmak üzere beş başat teknik kullanmaktadır. Bu teknikler, yayılıma ve propagandanın amaçlarına hizmet etmektedir.

Sonuç olarak IŞİD, kendisine geniş bir manevra alanı sağlayan bu sahada, son derece profesyonel tekniklerle sistematik bir propaganda faaliyeti yürüterek asimetrik bir korku yaratmayı başarmış bir terör örgütü olarak karşımıza çıkmaktadır. Dolayısıyla IŞİD'in propaganda yapımcılarının alet çantasındaki en önemli enstrümanlardan birisinin, küreselleşme olduğunu söylemek zor olmayacaktır. Bu harmoni, dehşet vermektedir.

Kaynakça

- Awan, Imran (2017). "Cyber-Extremism: Isis and the Power of Social Media". *Society*, 54(3), 1-12.
- Ayhan, Bünyamin ve Çifçi, Muhammet Emin (2018)." IŞİD, Propaganda ve İslamofobi". *Medya ve Din Araştırmaları Dergisi*, 1(1), 17-32.
- Bates, Rodger (2012). "Dancing With Wolves: Today's Lone Wolf Terrorists". *The Journal*

- of Public and Professional Sociology*, 4(1), 1-14.
- BBC (2015). “Ürdünlü pilot neden yakılarak öldürüldü?”, https://www.bbc.com/turkce/haberler/2015/02/150206_isid_pilot (Erişim Tarihi: 14.04.2021).
- BBC (2019). “TikTok used by Islamic State to spread propaganda videos”, (Erişim Tarihi: 16.04.2021).
- BBC (2020). “ISIS ‘still evading detection on Facebook’, report says”, (Erişim Tarihi: 16.04.2021).
- Berger, J.M. ve Morgan, Jonathon (2015). *The ISIS Twitter Census: Defining and Describing the Population of ISIS Supporters on Twitter*. The Brookings Project on U.S. Relations with the Islamic World, Analysis Paper, No: 20.
- Bergezen, Albert J. ve Lizardo Omar (2004). “International Terrorism and the World-System”. *Sociological Theory*, 22(1), 38-52.
- Blaker, Lisa (2016). “The Islamic State’s Use of Online Social Media”. *Military Cyber Affairs*, 1(1), Article 4.
- Breitbart (2014). “ISIS Now Selling Jihad With Twitter Account Full of Adorable Kittens”, <https://www.breitbart.com/national-security/2014/06/26/isis-now-selling-jihad-with-twitter-account-full-ofadorable-kittens/> (Erişim Tarihi: 16.04.2021).
- Bural, Erol Başaran (2019). “Terör Örgütleri ve Propaganda”, İmıl, Muhittin (Der.). *Propaganda ve Algı Yönetimi*, Ankara: Orion Kitabevi, 53-120.
- BusinessofApps (2021). “YouTube Revenue and Usage Statistics (2020)”, <https://www.businessofapps.com/data/youtube-statistics/> (Erişim Tarihi: 12.04.2021).
- Cantril, Hadley (1938). “Propaganda Analysis”. *The English Journal*, 27(3), 217-221.
- Chailand, Gerard ve Blin, Arnaud (2016). *Terörizmin Tarihi: Antikçağdan İŞİD’e* (1. Baskı) (Çev. Bülent Tanatar) İstanbul: Nora Kitap.
- Clausewitz, Carl Von (2020). *Savaş Üzerine* (1. Baskı). (Çev. Emre Yıldız) Ankara: Gece Kitaplığı.
- CNN (2014). “Video shows ISIS beheading U.S. journalist James Foley”, <https://edition.cnn.com/2014/08/19/world/meast/isis-james-foley/index.html> (Erişim Tarihi: 16.04.2021).
- Conway, Maura (2006). “Terrorism and the Internet: New Media – New Threat?”. *Parliamentary Affairs*, 59(2), 283-298.
- Counter Terrorism Ethics (2021). “Terrorist Group: ISIS”, <http://counterterrorismethics.com/terrorist-group-isis/> (Erişim Tarihi: 15.04.2021).

- Crenshaw, Martha (1981). “The Causes of Terrorism”. *Comparative Politics*, 13(4), 379-399.
- Dede, Özkan ve Tansü, Yunus Emre (2020). “İŞİD Terör Örgütü’nün Türkiye’deki Dijital Propagandası: Konstantiniyye Dergisi”. *Assam Uluslararası Hakemli Dergi (ASSAM-UHAD)*, 7(16), 106-124.
- Dedeoğlu, Beril (2018). *Uluslararası Güvenlik ve Strateji* (4. Baskı). İstanbul: Yenyüzyıl Yayınları.
- Demir, Ali (2021). “Çoğulcu Kamusal Alanda Dini Kimliklerin Özgürlüğü ve Demokrasi İletişimi”. *Etkileşim*, 4(7), 98-127.
- Demir, Sertif ve Varlık, Ali Bilgin (2015). “Globalization, Terrorism, and the State”. *Alternatives: Turkish Journal Of International Relations*, 14(3), 36-53.
- Deutch, John (1997). “Terrorism”. *Foreign Policy*, No. 108: 10-22.
- Duvar (2017). “Eski İŞİD’çi, Ürdünlü pilotu yakma videosunu anlattı”, <https://www.gazeteduvar.com.tr/dunya/2017/02/11/eski-isidci-urdunlu-pilotu-yakma-videosunu-anlatti> (Erişim Tarihi: 14.04.2021).
- Finch, Lyneyve (2000). “Psychological Propaganda: The War of Ideas on Ideas During the First Half of the Twentieth Century”. *Armed Forces & Society*, 26(3), 367-386.
- Flickr (2014). “Fourways in which ISIS outmuscles Al-Qaeda”, <https://www.flickr.com/photos/125620025@N06/15314958725> (Erişim Tarihi: 15.04.2021).
- Fox News (2017). “Islamic State backers find new way to share propaganda: Instagram”, <https://www.foxnews.com/tech/islamic-state-backers-find-new-way-to-share-propaganda-instagram> (Erişim Tarihi: 16.04.2021).
- Freedman, Lawrence (2007). “Terrorism as a Strategy”. *Government and Opposition*, 42(3), 314-339.
- Freedman, Lawrence (2019). *Strateji: Bir Tarih* (5. Baskı). (Çev. Belkıs Çorakçı Dişbudak ve Teciser Belge) İstanbul: Alfa Basım Yayım.
- Gibson, William (1984). *Neuromancer*. New York: Ace Books.
- Greenberg, Karen J. (2016). “Counter-Radicalization via the Internet”. *The Annals of the American Academy of Political and Social Science*, Vol: 668, 165-179.
- Gürler, Recep Tayyip ve Özdemir, Ömer Behram (2014). “El Kaide’den Post-Kaide’ye Dönüşüm: İŞİD”. *Türkiye Ortadoğu Çalışmaları Dergisi*, 1(1), 113-155.
- Hassan, Ahmad Saiful R. ve Azman, Nur Aziemah (2020). “Islamic State’s Visual Propaganda”. *Counter Terrorist Trends and Alayses*, 12(5), 8-15.
- Hassan, Muhammed Haniff (2018). “Refuting Islamic State (IS) Jihad Propaganda with the

- Story of Uwais Al-Qarni”. *Counter Terrorist Trends and Analyses*, 10(10), 12-16.
- Heuston, Sean (2005). “Weapons of Mass Instruction: Terrorism, Propaganda Film, Politics, and Us: New Media New Meanings”. *Studies in Popular Culture*, 27(3), 59-73.
- Hoffman, Adam ve Schweitzer, Yoram (2015). “Cyber Jihad in the Service of the Islamic "State (ISIS)”. *Strategic Assessment*, 18(1), 71-81.
- Holton, Robert J. (2011). *Globalization and the Nation State* (İkinci Baskı). London: Palgrave Macmillan.
- Houghton, David Patrick (2018). *Siyaset Psikolojisi* (2. Baskı). (Çev. Hüsamettin İnaç ve Duygu Şekeroğlu) İstanbul: Bilge Kültür Sanat Yayın Dağıtım.
- Human Rights Network (2017). “The Media Jihad of ISIS (Propaganda)” (Video Dosyası), <https://www.youtube.com/watch?v=ubrvV1yUPnk&t=188s> (Erişim Tarihi: 16.04.2021).
- Independent (2014). “Iraq crisis exclusive: Isis jihadists using World Cup and Premier League hashtags to promote extremist propaganda on Twitter”, <https://w.independent.co.uk/news/world/middle-east/iraq-crisis-exclusive-isis-jihadist-using-world-cup-and-premier-league-hashtags-promote-extremist-propaganda-twitter-9555167.html> (Erişim Tarihi: 16.04.2021).
- International Business Time (2015). “Isis Telegram channel doubles followers to 9,000 in less than 1 week”, <https://www.ibtimes.co.uk/isis-telegram-channel-doubles-followers-9000-less-1-week-1523665> (Erişim Tarihi: 16.04.2021).
- Internet World Stats (2020). “Internet Usage Statistic”, internetworldstats.com/stats.htm (Erişim Tarihi: 10.04.2021).
- Jackson, Richard (2009). “The Study of Terrorism After 11 September 2001: Problems, Challenges and Future Developments”. *Political Studies Review*, 7(2), 171-184.
- Kane, Thomas. M. ve Lonsdale, David J. (2016). *Çağdaş Stratejiyi Anlamak* (1. Baskı). (Çev. A. Tunçer Büyükonat) İstanbul: Doruk Yayınları.
- Karakaş, Ceyhun Kaan (2017). “DAEŞ Propagandasında Yeni Medya Kullanımı”. *Marmara İletişim Dergisi*, Sayı: 28: 33-46.
- Keskinkaya, Esmâ (2015). *Irak ve Şam İslam Devleti'nin Yeni Medya Kullanımı*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Khawaja, Asma Shakir ve Khan, Asma Hussain (2016). “Media Strategy of ISIS”. *Strategic Studies*, 36(2), 104-121.
- Kılıçkaya, Belkıs (2016). “DAEŞ ‘Tekfirci Cihatçılık’ 3. Bölüm” (Belgesel). Türkiye: Habertürk TV, <https://www.youtube.com/watch?v=uhx4A7r9mMc> (Erişim Tarihi:

16.04.2021).

- Laswell, Harold (1938). *Propaganda Technique in the World War*. New York: Peter Smith.
- Lewis, James A. (2005). “The Internet and Terrorism”. *Proceedings of the Annual Meeting (American Society of International Law)*, Vol. 99: 112-115.
- Lieberman, Ariel V. (2017). “Terrorism, the Internet, and Propaganda: A Deadly Combination”. *Journal of National Security Law & Policy*, 9(95), 95-124.
- Lippmann, Walter (1997). *Public Opinion* (Second Printing). New Brunswick & London: Transaction Publishers.
- Lodge, Milton ve Stroh, Patrick (1993). “Inside the Mental Voting Booth: An Impression-Driven Process Model of Candidate Evaluation”, McGuire, William J. (Der.). *Explorations in Political Psychology*, Durham: Duke University Press, 225-264.
- Macnair, Logan ve Frank, Richard (2017). “To My Brothers in the West...”: A Thematic Analysis of Videos Produced by the Islamic State’s al-Hayat Media Center”. *Journal of Contemporary Criminal Justice*, 33(3), 234-253.
- Mahzam, Remy (2017). “Rumiyah – Jihadist Propaganda & Information Warfare in Cyberspace”. *Counter Terrorist Trends and Analyses*, 9(3), 8-14.
- Martian, Indra ve Adam, Fadzli (2021). “The Role of the Internet and Social Media in the Spread of ISIS in Indonesia”. *Halaqa Islamic Education Journal*, 5(1), 13-19.
- Merari, Ariel (2016). “Ayaklanma Stratejisi Olarak Terörizm”. Gerard Chailand ve Arnaud Blin (Der.). *Terörizmin Tarihi: Antikçağdan İŞİD’e* (1. Baskı), İstanbul: Nora Kitap, 25-61.
- Mesquita, Ethan Bueno ve Dickson, Eric S. (2007). “The Propaganda of the Deed: Terrorism, Counterterrorism, and Mobilization”. *American Journal of Political Science*, 51(2), 364-381.
- Mitts, Tamar; Gregoire Philips ve Walter Barbara (2022). “Studying the Impact of ISIS Propaganda Campaigns”. *The Journal of Politics*, 84(2), 1-36.
- Murugesan, San (2007). “Understanding Web 2.0”. *IT Professional*, 9(4), 34-41.
- ODNI (2016). “Letter from al-Zawahiri to al-Zarqawi October 11, 2005”, <https://fas.org/irp/news/2005/10/dni101105.html> (Erişim Tarihi: 15.04.2021).
- Online Etymology Dictionary (2021). “Propagation”, <https://www.etymonline.com/> (Erişim Tarihi: 08.04.2021).
- Ostransky, Bronislav (2019). *The Jihadist Preachers of the End Times: ISIS Apocalyptic Propaganda*. Great Britain: Edinburgh University Press.
- Padover, Saul K. (1951). “Psychological Warfare and Foreign Policy”. *The American*

- Scholar*, 20(2), 151-161.
- Qualter, Terence H. (1980). “Propaganda Teorisi ve Propagandanın Gelişimi”. (Çev. Ünsal Oksay) *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 35(01), 255-307.
- Schmid, Alex P. ve Jongman, Albert J. (1988). *Political Terrorism: A New Guide to Actors, Authors, Concepts, Databases, Theories and Literature*. Oxford: North Holland.
- Shehabat, Ahmad ve Mitew, Teodor (2018). “Black-boxing the Black Flag: Anonymous Sharing Platforms and ISIS Content Distribution Tactics”. *Perspectives on Terrorism*, 12(1), 81-99.
- Smith, Steve, Amelia Hadfield ve Tim Dunne (2016). *Dış Politika: Teoriler, Aktörler, Örnek Olaylar* (2. Baskı). (Çev. Nasuh Uslu) Ankara: Röle Akademik Yayıncılık.
- Spienza, Zachary, Narayanan Iyer ve Aaron S. Veenstra (2015). “Reading Lasswell’s Model of Communication Backward: Three Scholarly Misconceptions”. *Mass Communication of Society*, 18(5), 599-622.
- Statista (2021a). “Number of Facebook users worldwide from 2015 to 2020”, <https://www.statista.com/statistics/490424/number-of-worldwide-facebookusers/#:~:text=In%202020%2C%20the%20global%20number,from%201.34%20million%20in%202014> (Erişim Tarihi: 12.04.2021).
- Statista (2021b). “Number of Instagram users worldwide from 2016 to 2021”, <https://www.statista.com/statistics/183585/instagram-number-of-global-users/> (Erişim Tarihi: 12.04.2021).
- Stepniak, Sergey (1896). *Underground Russia: Revolutionary Profiles and Sketches from Life*. New York: Charles Scribner’s Sons.
- Tarhan, Nevzat (2003). *Psikolojik Savaş* (4. Baskı). İstanbul: Timaş Yayınları.
- Taşdemir, Erdem (2017). “Sosyal Medyada Terör Propagandası: DAESH Örneği”, *Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi*, 5(2), 726-752.
- Tilly, Charles (2004). “Terror, Terrorism, Terrorists”. *Sociological Theory*, 22(1), 5-13.
- Viotti, Paul R. ve Kauppi, Mark R. (2014). *Uluslararası İlişkiler ve Dünya Siyaseti* (5. Baskı). (Çev. Ayşe Özbay Erozan) Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Wakeford, Laura ve Smith, Laura (2019). “Islamic State’s Propaganda and Social Media: Dissemination, Support, and Resilience”, Baele, Stephane J. vd. (Der.). *ISIS Propaganda: A Full Spectrum Extremist Message*, Oxford University Press, 155-187.
- Weimann, Gabriel (2010). “Terror on Facebook, Twitter, and Youtube”. *The Brown Journal*

of World Affairs, 16(2), 45-54.

Weimann, Gabriel (2015). “Terrorist Migration to Social Media”. *Georgetown Journal of International Affairs*, 16(1), 180-187.

Williams, Lauren (2016). “Islamic State Propaganda and the Mainstream Media”, <https://www.lowyinstitute.org/publications/islamic-state-propaganda-and-mainstream-media> (Erişim Tarihi: 15.04. 2021).